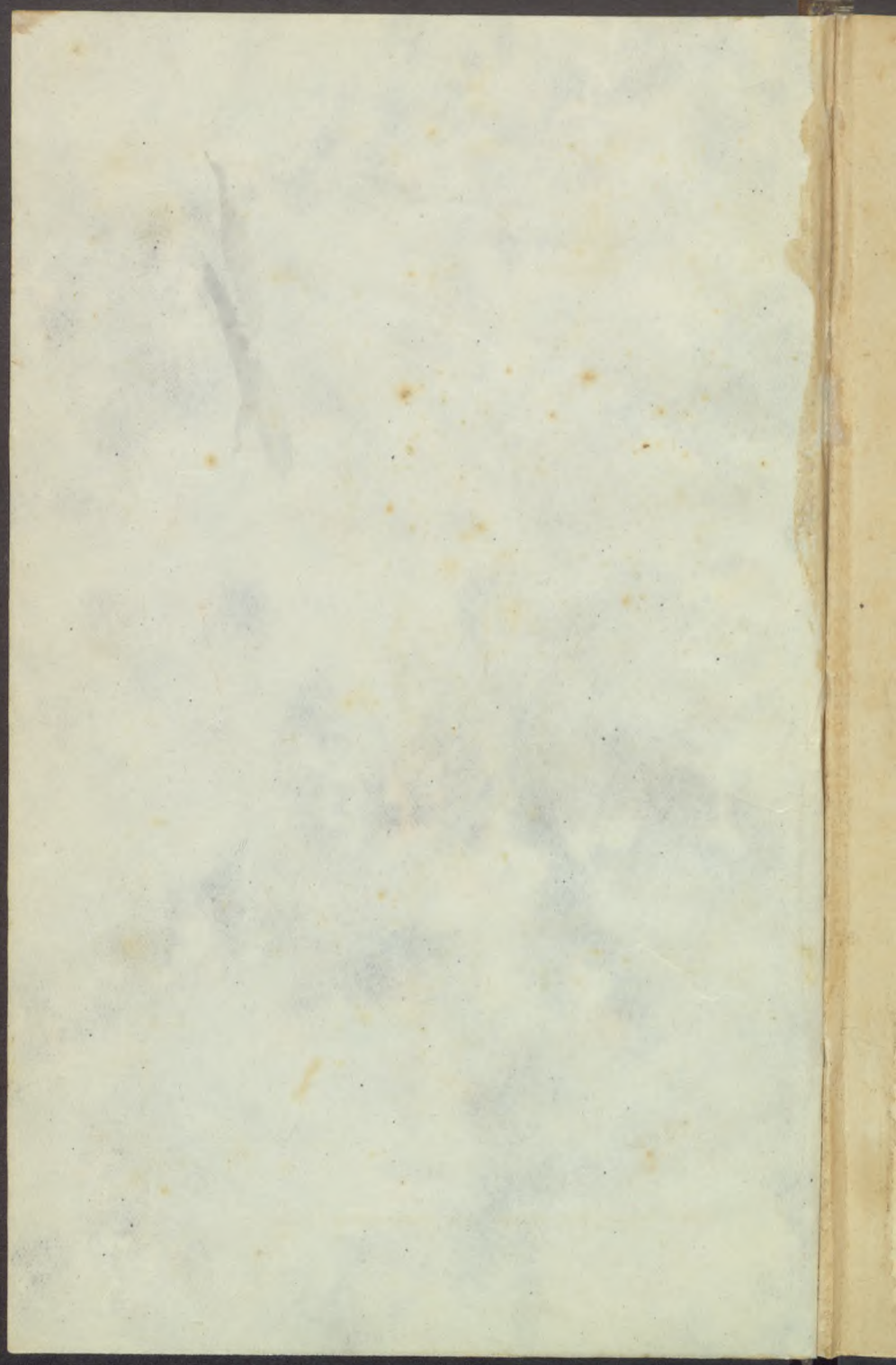


M
.....
196.994 OSZK
.....







Fejedelemjárás

Komárom vármegyében.

Hazai, külföldi és exotikus fejedelmek, uralkodók, főhercegek, diplomáciai követek tartózkodása Komáromban és Komárom vármegyében a rómaiak korától egész napjainkig.

== Irta : Dr. Baranyay József. ==

M. O. L.

Budapest.
Ifju Nagel Ottó kiadása.
VIII. Muzeum-körut 2.

Dr. BARANYAY JÓZSEFNEK megjelent
történelmi munkái:

A csallóközi aranymosás.

A 80 oldalas kötet ára 1 korona.

A régi Csallóköz.

Adatok Csallóköz történetéhez.

A 148 oldalas kötet ára 2 korona.

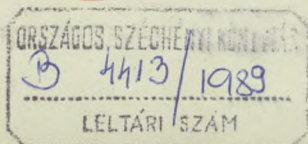
Megrendelhető a szerzőnél Komáromban.

Sajtó alatt:

Komáromvármegye eltűnt, el-
pusztult községeinek, pusztái-
nak története.

SPITZER SÁNDOR könyvnyomdája, KOMÁROM. 1912.

M 196.994



ELŐSZÓ.

Midőn e szerény munkám a Komáromi Ujság 1911. és 1912. évfolyamában tárcaalakban megjelent, örömmel láttam, hogy sokkal többen vannak, mint hittem volna, akik szívesen olvasnak sokat szenvedett vármegyénk történetének legfényesebb napjairól, a dicső Mátyás és a bájos Beatrix itt tartózkodásáról, Zsigmond és Mátyás pazar építkezéseiről és a többi sok-sok fejedelmi látogatásról.

Munkámnak ez a nem várt, meleg fogadtatása indított arra, hogy mint különlenyomatot könyvalakban is kiadjam, hogy így egybegyűjtve bocsássam közzé a régi oklevelekből, régi és újabb történelmi munkákból, de különösen a Ko-

máromban és a vármegyében eddig meg-
jelent összes és ma már alig pár pél-
dányban meglevő helyi lapokból össze-
szedett, idevágó adatokat.

E szerény munkámmal az anyag-
gyűjtésben akartam segíteni annak, aki
majd megírja vármegyénk egységes tör-
ténétét.

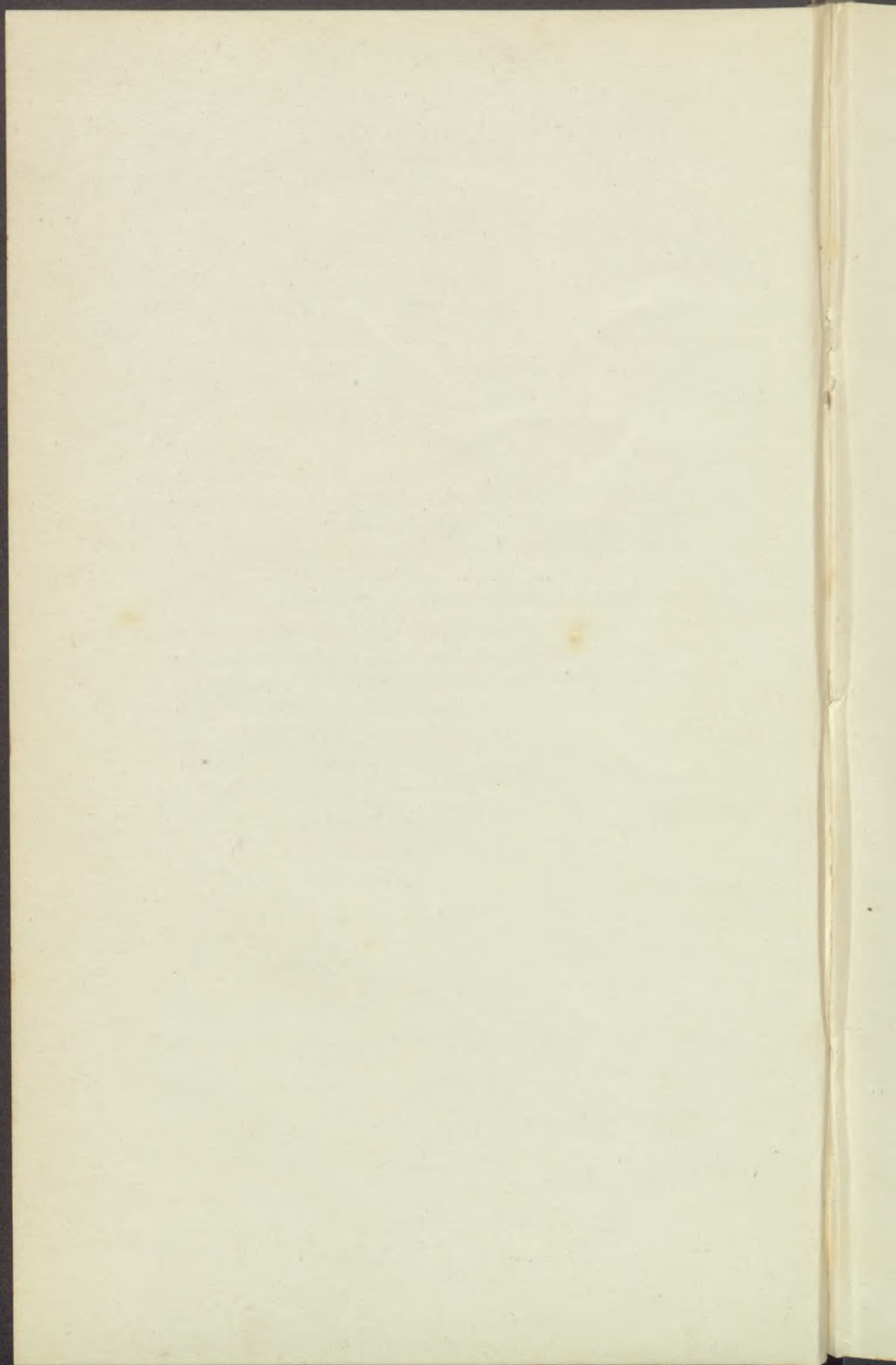
Könyvemben összegyűjtött adatok fel-
használását szívesen megengedem, csak
a forrás felemlítését kérem.

Komárom, 1912. szeptember hó 10.

Dr. Baranyay József.

I.

A fejedelmjárás fontossága országos és helyi szempontból. Gazdasági előnyök. Az idegen és a pénzforgalom. A szegényes és a pazarló királyi udvarok. Veszedelmes látogatások. A hadak országútja. Átutazó uralkodók. Az élelmes komáromiak. A mulató, vadászó, halászó fejedelmek. A vértesi királyi vadásztanyák. A csallóközi erdők. A szerelmes király. A titkos találkozók. Oklevelek. Elmosódott nyomok. A nép szájhagyománya. Mesék. Helynevek, mint a fejedelmjárás emlékei. Királyi vadászok, sólymárok és egyéb királyi népek.



Mielőtt sorra vennők azokat a fejedelmeket, uralkodókat, diplomáciai követeket, főhercegeket stb., akik Komárom vármegyében átutaztak vagy tartózkodtak, szóval megfordultak, nézzük a komáromvármegyei fejedelemjárás fontosságát országos és helyi szempontból.

Magas nézőpontról tekintve, nem látszik valami fontosnak, valami nagy jelentőségűnek az a körülmény, hogy valamelyik fejedelem, hol született, hol halt meg, hol tartózkodott bizonyos időpontban? Első pillanatra hazánk történetére nézve nagyon is közömbösnek látszik, hogy például V. László Komáromban született-e, vagy máshol? De csak az első pillanatban. Mert ha V. László nem Komáromban születik, hanem esetleg valahol hazánk északi részén, ahol Ulászló és hivei az urak, bizonyosan elfogják szent koronástul és valószínűleg sohasem lesz belőle magyar király, nem lesz módjában és hatalmában Hunyadi Lászlót kivégeztetni, a Hunyadi család is veszít a martirumságból, amely sok tekintetben hozzá járult Mátyás királlyá választásához, s ha így folytatnók, egész történelmünk gyökerestől megváltoznék,

ha feltesszük, hogy V. László nem Komáromban születik, hanem pl. a lengyel határhoz közel.

Akármilyen hatalmas kiterjedésű is a víz tükre, a legkisebb hullámrezgés is képes befodrozni az egészet, gyengén, de mégis áthat a legmesszebb eső partokra is, és az erősebb hullám járását is befolyásolja. Így van ez a helyi fontosságúnak látszó eseményekkel is, azok hatása, ha gyengén is, de kihat az országok sorsát intéző dolgokra is.

Természetesen egész előnyével vagy hátrányával valamely esemény legerősebben hat a színhely történetére.

Soha sem lehet közömbös a vármegyére, a városra, hogy ott fejedelmek, uralkodók ritkán vagy sűrűbben fordulnak-e meg? Ott tartózkodásuk legtöbbször előnyökkel jár. Emeli az idegen és ezzel a pénzforgalmat. Maga a fejedelem, a fényes kíséret költsége közgazdasági szempontból mindig előnyös a vidékre, amelynek hatása sokszor nem muló természetű, s nem csak addig tart, amíg a fejedelmi udvar ott tartózkodik, hanem továbbra is érezteti jótekhony hatását. Amikor a vidék szépsége lekötí a fejedelem és kísérete tetszését, érdeklődését úgy, hogy igyekeznek oda minél többször vizszatérni, továbbá, amikor a vidék egyik ipari vagy más terméke megnyeri az udvar tetszését

és rendelkezéseket tesznek, ez mind gazdasági előnyökkel jár.

Mikor Albert király özvegye, Erzsébet királyné, V. László anyja Komáromban több hónapra át tartózkodott, a városnak soha nem tapasztalt mozgalmas napokban volt része, az idegen és a pénzforgalom gazdagabbá tette a várost. Pedig Erzsébet királyné udvara nem volt valami fényes, de azért mégis csak királyi udvar volt az. Az özvegy királyné az ékszereit zálogosítja el, hogy pénzhez jusson. Ebből következtethetjük, hogy módfelett nem igen szórhatták a pénzt, mégis sokáig emlékezetükben volt a jó komáromiaknak a királyi udvar ott tartózkodása.

Elképzelhetjük, mennyivel több fényt, gazdagságot és jólétet sugárzott ki Zsigmond és Mátyás királyok gazdag udvartartása Komárom vármegyében! E két udvarnak nem kellett szűkmarkúan bánnia a pénzzel. Itt tartózkodásuk is egészen más jellegű volt, mint Erzsébet királynéé. Azok állandó, fényes otthont teremtettek itt, a szegény királyné pedig csak menedéket keresett és talált Komárom várában. Azok — különösen Mátyás — mulatni jöttek ide, ő pedig intrikát szőni, hogy az országot megszerezze fia, V. László számára. Itt tartózkodása nem volt állandó, bizonyos, — csak máról holnapra szólt és igazán nagy szerencse volt, hogy hónapokat tölthetett itt.

Egyéb haszon is háramlott az ilyen fejedelmjárásból az illető vidékre.

Az élelmes komáromiak ügyesen tökécsitik a maguk javára, hogy V. László városuk falai között született. Privilegiumokat kérnek és kapnak tőle. A falaik között megfordult királyokkal mind megteszik ezt. Régi privilegiumokat erősíttetnek meg velük és újakat kérnek tőlük.

Természetesen vannak veszedelmes fejedelmi látogatások is, amikor a fejedelem, legyen az hazai, vagy idegen, nem udvartartásával, hanem hadseregével vonul végig a vármegyén. Még a békés hadsereg is ellenség, mondja a föld népe és bizony igaza van. A falun keresztül vonuló katonaságnak talán csak a kikapós menyecskék örülnek, de más alig. Hát egy ellenséges hadsereg milyen riadalmat okoz!!

Felperzselt falvakat, letarolt földeket, szétszórt, földönfutóvá lett népet hagyott hátra Attila, a hunok fejedelme, amikor félelmetes hadseregével átvonul a mai Komárom megye területén, hogy összemérje erejét a nyugattal. Vagy amikor Pipin, Itália királya, Nagy Károly és Hildegard másodszülött fia, az avarok ellen harcol és végig pusztítja a vármegyét.

Hányszor lát a vármegye ilyen fejedelem vezette hadsereget, különösen az Árpádok alatt, amikor a német, illetve az osztrákok és a magyarok között olyan sűrű volt az ellenségeskedés. A keresztes hadak, amelyek a kereszt je-

lével vonultak át, szintén csak átokra, szitokra ragadták a föld népét. Talán csak a Bouillon Gottfried, Alsó Lotharingia hercege, a szent sir védője által vezetett kereszties had képezett kivételt.

Vagy mit szólnak ahhoz a fejedelmi látogatáshoz, amikor Szulejmán Bécs ellen vonul-tában keresztül megy félelmetes seregével Komárom vármegyén!?

*

Komárom vármegye már helyzeténél fogva is arra a szomorú sorsra volt hivatva, hogy igen sokszor a fejedelemtörés egyenlő volt az ellenség törésével, mikor hadserege élén jött valamelyik fejedelemtörés a vármegye területére, amint fentebb is láttuk. A vármegye kelet és nyugatot összekötő útvonalon, helyesebben a hadak országútján fekszik, amely igen sok átvonuló, legtöbbször romboló, pusztító hadsereget látott!

A vármegye helyzete hozta már magával aztán azt is, hogy a hadserege élén átvonuló fejedelmeken kívül igen nagy azon uralkodók száma, akik keresztül utazták a vármegyét. Amikor Bécs, Pozsony, Visegrád és Buda voltak azok a helyek, ahol az országok sorsát intézték, alig múlt el hónap, hogy Komárom vármegyén keresztül ne utazott volna külföldi vagy hazai fejedelemtörés, kir. herceg, vagy valamelyik külföldi követ. Ilyen átutazásokról igen kevés okleveles

említés tétetik, de azért egész bizonyossággal meg lehet állapítani azokat. Valamelyik király ma Pozsonyban keltez egy oklevelet, másnap, vagy harmadnap pedig már Visegrádon, ezt az utat csakis vármegyénk területén keresztül tehetette meg, ez egész bizonyos, ha nincs is e két dátum között olyan oklevelünk, amelyet a király a vármegye területén állított ki. Átutazóban különben sem szívesen állítottak ki a királyok okleveleket, mert ez csak késleltette útjukban.

Ilyen átutazásokat a vármegyén keresztül különösen sokat megtett Mátyás király, aki nagyon szeretett utazni és gyorskocsikon váltott lovakkal hihetetlen rövid idő alatt óriási utakat tett meg.

Hadserege élén átvonuló, — továbbá kíséretével keresztül utazó uralkodókon kívül, mulatni, vadászni, halászni, madarászni, pihenni és szeretkezni jött fejedelmeket is sokszor látott vendégül Komárom vármegye.

A vármegye halakban bővelkedő vizei, vadakban gazdag erdőségei, berkei, csallitjai mindig vonzották a vadászat, halászat sportját űző fejedelmeket, e révén sok külföldi uralkodó is megfordult vármegyénkben. Királyainknak különösen a Vértesben voltak látogatott királyi vadásztanyáik, ahol szívesen tartózkodtak.

A Vértes erdőinek gazdag vadállamánya, továbbá az a körülmény, hogy közel feküdt

Fejérvárhoz, az akkori királyi székhelyhez, magyarázza meg azt, hogy miért jelölték igen sok királyi oklevélben a Vértést ilyen kitétellel: „locus venationis nostrae“, „ami vadásztanyánk.“¹

Nem csak a magyar királyok, hanem azok vendégeikként nálunk megfordult külföldi fejedelmek is szívesen felkeresték a Vértés rengetekeit. Királyaink a vadászaton kívül sokszor intéztek el ott fontos diplomáciai ügyeket is, amint később látni fogjuk. Csak röviden jelezzük most, hogy megfordulnak itt IV. László, Nagy Lajos, Zsigmond és Mária. Ulászló ide menekül, midőn 1495-ben Budán a pestis dühöng és vadászattal, madarászattal és halászat-tal töltötte idejét. Ide menekülnek 1510-ben a fejérvári országgyűlés rendei is szintén a pestis elől.²)

De nem csak itt, hanem a Csallóközben is voltak vadakban bővelkedő erdőségek. Így Aranyos és Ekel között nagy csererdő terült el, amelynek emlékét a mai Cserhát puszta őrzi. Ez erdőben Mátyás király sokat vadászott.³)

Az ország kormányzásában kifáradt fejedelmek sokszor pihenték ki vármegyénkben az uralkodás fáradalmait. Mátyás itt töltötte idejét,

¹) Nátz József, A Vértés vidékének történelmi emlékei, Arch. Közl. XXII. 120.

²) Fraknoi V. Magyarország és a cambrayi liga. Századok 1882.

³) Orion (Tuba János) Komáromi tárcalevél. Komáromi Lapok. 1883 18.

amikor szélcsend állott be a politikában, amikor szabadulni akart és lehetett az országos gondoktól.

És végül nem egy királyunkat űzte ide a szerelem istennője. Szeretni titokban, a fejedelmi gondokat lerázva, ez is vonzotta ide őket.

Mátyás király, akiről a kútfők beismerik, hogy a szerelemben is szerette a változatosságot, különösen özvegysége alatt nem volt ellensége a szép nőknek; sokszor megfordul vármegyénkben, nem mint uralkodó, hanem mint szerelmes lovag. Csallóköz tele van szerelmes mesével, történettel, amelynek főhőse Mátyás király és egy szemrevaló csallóközi leány.

*

Egész légió azon oklevelek száma, amelyeket királyaink Komáromvármegye területén adtak ki. Ezek a legmegbízhatóbb adatai a megyei fejedelemjárásnak, természetesen ezzel még nincs kimerítve a vármegyében történt fejedelmi látogatások hosszú sora. Igen sok, itt kelt fejedelmi okirat még nem került elő, sok megsemmisült s végleg elveszett az utókorra nézve.

Sok fejedelmi látogatásnak nem is volt semmi okleveles nyoma. Mikor Mátyás a vármegye területére pihenni jön és örül, hogy Budán vagy Bécsben hagyhatta a fejedelmi gondokat, bizony lehetőleg elhárította magától az okiratok kiállításával járó fáradságot. Mikor

inkognitóban jár, hogy valami gázságot leleplezzen, vagy hogy szive hölgyét felkeresse titkos találkozáson, bizony akkor sem írt alá oklevelet. Ilyen „titokban“ való utazása pedig gyakran volt Mátyásnak, mert mikor szerelmi kalandokra járt, nem mint király akart hódítani, hanem mint egyszerű, szerelmes ifju. Igaza volt! Kevés női szív állt volna ellent a bálványozott király szerelmi vallomásának. Így, királyi mi-voltát elhallgatva, kevesebb szerelemben volt része, de az aztán igazi szerelem volt és nem a királyi fénnel megvásárolt, hazudott érzelem.

*

A nép meséiben, regéiben nem egy emléke maradt fenn a komárommegyei fejedelmjárásnak. Legtöbbet mesél a csallóközi nép Mátyás királyról. Különösen a pozsonymegyei határhoz közel eső részeken kering a nép között a szerelmes Mátyásról szóló sok mese.

Szórványosan azonban itt is, ott is fennmaradt a nép ajkán egy-egy történet, mese a fejedelmi látogatásokról. Érdekes, hogy a szájhagyomány legnagyobbbrészt Mátyás királlyal foglalkozik. Mátyás férközött leginkább a nép lelkéhez. Ilyen Mátyás-mondák Tata vidékén a Mária kút regéje és az aranykacsa mondája, amelyre később visszatérünk.

A Neszmély és Dunaalmás között fekvő Akasztóhegyhez az a monda fűződik, hogy ott

Mátyás egy zsaroló révészt akasztatott fel. Itt Mátyás, mint az igazságos szerepel.

Komárom környékén erősen hiszi a nép hogy Mátyás királynak Komáromban egykor létezett gyönyörű mulató- és vadaskertje után nevezték el egész Csallóközt Aranykertnek, holott egészen bizonyos, hogy az Aranykert elnevezés az aranymosásra vezethető vissza.⁴⁾

Héreg mellett a Gerecse hegy tövében van egy ugynevezett, „királykút“ kápolnaszerű épülettel, köröskörül kőpadokkal. A környékbeli nép hite szerint itt szokta kipihenni Mátyás és kísérete vadászat alkalmával a fáradalmakat.⁵⁾

A Vértes vidékén a szerelmes és a vadászó Mátyás királyról fennmaradt népmesék inspirálták bizonyosan Vörösmarty Mihályt egyik legszebb költeménye : a Szép Ilonka megírására.

A neszmélyi királykúthoz pedig az a monda fűződik, hogy Albert király dinnyeevés után ivott belőle s attól lett rosszul, pedig tudjuk, hogy Albert már halálos beteg volt, amikor Neszmélyre érkezett.

Különös, hogy a gyakori királylátogatás dacára Komárom vármegyében igen kevés helynév van, amely az ilyen látogatás emlékét őrizné. Mig Pozsonymegyében igen sok a ki-

⁴⁾ Baranyay J. dr. A csallóközi aranymosás. Komárom 1911.16.

⁵⁾ Fényes E. Magyarországnak mostani állapotja. Pest 1841. I. k. 156.

rály szóból származott helynév, addig a mi megyénk ebben igen szűkölködik.

Pár helynév azonban mégis csak találkozik, amely a fejedelemjárás emlékét látszik fenntartani többé-kevésbbé. Lássunk néhányat.

Királyszállás. Dülő a kürthi határban. Semmi adat sem maradt fenn e dülőre vonatkozólag, de már maga a név összefüggést mutat a fejedelemjárással. Valamelyik királyunk táborozhatott ott.

Királyszék. Dombos hely a mai Almáspuszta és Neszmély között. Itt szokott IV. Béla király ítélőszéket tartani körüljá alkalmával s innét kapta ez a dombos rész a nevét is. 1263-ban IV. Béla a füzitői jövevényeknek, vendégeknek adja Sár nevű birtokát azzal a kötelezettséggel, hogy a füzitőiek tartoznak a királyt és kíséretét élelemmel ellátni, amidőn a király biráskodik a Királyszáken⁶⁾.

Királyné dombja Almás és Naszály körül Billegpuszta határában. A nép hite szerint Erzsébet királyné, Albert özvegye járt ott. Róla nevezték el.

Királynészéke. Ugyanott keresendő a helye Gyulai szerint.⁷⁾ E két helynév valószínűleg azonos egymással.

Királykútja. Ilyen kettő is van, amint láttuk, Neszmélyen (Albert király kútja) és Héregen a Gerecse tövében. Hasonló a

⁶⁾ Gyulai R. Komárom vm. és város történetéhez. Komárom 1890. 12.

⁷⁾ Gyulai R. A brigetiumi vízvezeték. Komáromi Lapok 1885. 42.

Szentkirálykútja nevű dűlő a madari határban. Itt hajdan falu volt.

Királyföldre. Régi neve Aszód pusztának, ahol a XVI. században híres vizahalászatokat szoktak tartani.⁸⁾ Valami kis összefüggést lehet látni benne a fejedelemjárással.

Mátyásföldre. Talán van némi kapcsolat Mátyás király és e régen eltűnt pusztá neve között? Mindössze csak annyit tudunk róla, hogy 1523-ban a Héderváryaké volt. A közelebbi helyét nem ismerjük.⁹⁾ Vármegyénkben feküdt valahol.

Igen sok város utca, tér, vagy városrész nevében sokáig megőrzi a fejedelemjárás emlékeit. Így például Zsigmond megfordul Somorja városában is és azt az utcát, ahol lakott, ma is Király utcának hívja a somorjai nép. E tekintetben Komárom népe nem követi a százados gyakorlatot. Egyedül az 1809-ben megkezdett s a negyvenes években befejezett erődítményt nevezték el az itt időző József nádor tiszteletére Nádorvonalnak. A Nádor-utca elnevezése is újabb keletű.¹⁰⁾

Mivel Komáromban a fejedelmek nagyobb részt a várba szálltak s nem magába a városba,

⁸⁾ Takáts S. dr. A komáromi vizahalászat a XVI. században. Komáromi Lapok 1898. 7.

⁹⁾ Wenzel G. A Hédervári Ferenc jószágai felletti per és ítélet. M. Tört. Tár VI. 23.

¹⁰⁾ Komárom utcái egykor és most. Komáromi Lapok 1887. 20. és Takáts S. dr. Komárom és vidéke, Osztr. Magyar Monarchia V. k. 242—243.

innét van az, hogy e sűrű fejedelmi látogatásnak a városrészek elnevezésében alig van nyoma. A Kossuth Lajos tér melletti Mátyás utca neve Mátyás király emlékét látszik fentartani, akinek azon a tájon mulató és gyümölcsös kertje volt. Valószínűleg azonban ez sem Mátyás emlékét őrzi, mert azelőtt Besse kutja, Becsek-utca neve volt, a Mátyás utca elnevezés nem nagyon régi.¹¹⁾

*

Hogy a magyar királyok, a királyi udvarok milyen sűrűen tartózkodtak Komárom vármegyében, azt eléggé bizonyítja még az a tény is, hogy különösen az Árpádok alatt vármegyénknek alig van valamire való községe, amelyben ne laktak volna a királynak vagy a királynénak népei, szolgálmányosai, akik a királyi udvartartást bizonyos terményekkel vagy szolgálatokkal ellátni tartoztak. Ezek a kötelezettségek nagyrészt olyan természetűek, amelyek a királyi udvar helyben vagy közelben tartózkodását feltételezik, különben a távolság lehetlenné teszi a szolgálat teljesítését.

Ilyen szolgálatra voltak kötelezve a füzetői (füzitői) és a szőnyi népek, akik az ott megforduló királyt és udvarát tartoztak élelemmel és szállással ellátni.¹²⁾

Mocsán laktak a királyné nyilasai.¹³⁾ Csa-

¹¹⁾ Komárom utcai stb.

¹²⁾ Nátz J. i. m. 121.

¹³⁾ Pauler. A magyar nemzet tört. II. 558.

nakon a királyné hirnökei, lovászhai és íjászhai, Vason királyi szekeresek. Ezek között voltak királyi pohárnokok és egyéb udvari népek is.¹⁴⁾

Ezzel azonban még nincsen kimerítve a királyi népek hosszú sora. Megyerén, Etén és a már elpusztult Hetényen királyi hrvivők, hrvnökök, Bálványszakállason, Hetényen, Radványon kir. lovászok, Udvardon és a két Lándoron kir. halászok, Madaron és az elpusztult Mercsén kir. sólymárok és madarászok, Radványon kir. gyümölcsstermelők, az elpusztult Zelebegen kir. szekeresek. Baromlakon valószínűleg kir. pásztorok, kir. marhaállások gondozói, Radványon kir. hajósok, lovászok laktak.¹⁵⁾

A fenti királyi népek között különösen a királyi sólymárok és madarászok, vadászok voltak azok, akiknek szolgálatát legtöbbször igénybe vették a királyok és kíséreteik. A magyar királyok — kevés kivétellel szenvedélyes vadászok voltak. De nem csak ők, hanem a királynék is férfias kitartással űzték ezt a sportot. Nem egy királynénk versenyt vadászott férjével a renetegben bolyongva.¹⁶⁾

Mi sem természetesebb, hogy Komárom vármegye akkori, vadakban gazdag renetegeit

¹⁴⁾ Nátz i. h.

¹⁵⁾ Gyulai R. Komárom vm. és város Róbert Károlyig való történetéhez. A komáromi tört. rég. egyesület 1889. évi jelentése 33— és ifj. Reiszig Ede dr. Komárom vm. tört. Komárom vm. monogr. 404.— Herman O. A m. halászat könyve. I. 140.

¹⁶⁾ Fraknói V. II. Lajos és udvara 16. 52.

gyakran felkeresték az uralkodók, s így a királyi vadászoknak nem ritkán adtak dolgot.

Híresek voltak a madari és a mercesei királyi sólymárok, akik a sólyomvadászathoz szükséges sólymokat tanították és idomították. Ilyen idomított sólyomért nagy összegeket adtak királyaink, s a legkedvesebb fejedelmi ajándéknak tartották az ilyen betanított vadászó sólymokat.

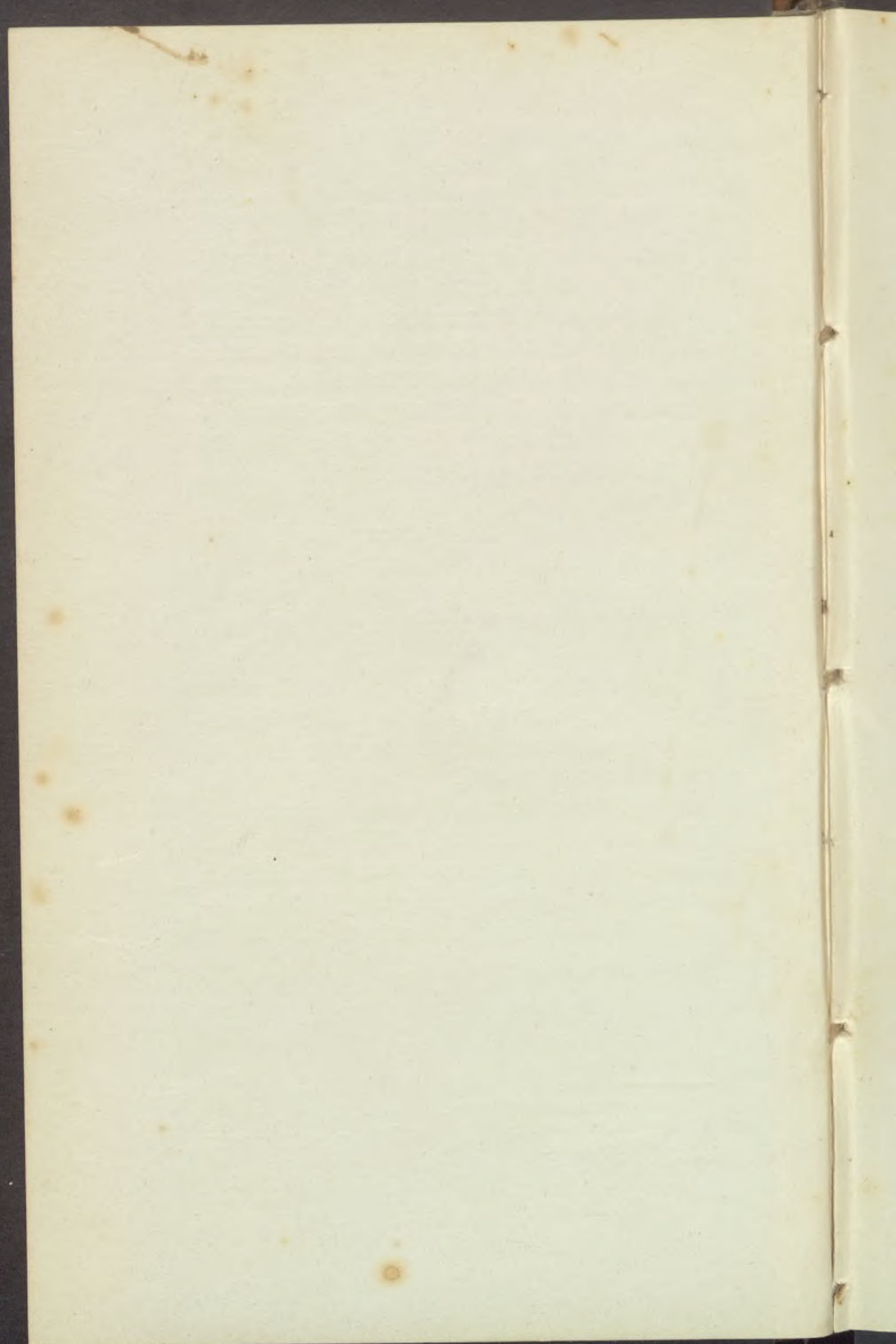
Maga Madar község neve is a kir. madarászok emlékét őrzi. Gyulai említi,¹⁷⁾ hogy Madaron a Madarász család állítólag ma is ott lakik, ahol a királyi madaraskert főfelügyelője lakott valamikor.

Amennyire kedves volt egy jól idomított sólyom királyaink előtt, oly mértékben becsülték meg a sólyomidomítókat is, és sok kitüntetésben részesültek. Így például 1279-ben a Madar melletti, de már elpusztult Mercse falubéli Kéza fiát, Jakobot, aki királyi sólymár volt, Kun László nemzeti rangra emeli¹⁸⁾; 1360-ban pedig Nagy Lajos az ő sólymára, Madari Marcel kérelmére ennek rokonainak nemességet adományoz.¹⁹⁾

¹⁷⁾ Komárom vm. és v. tört.-hez 58.

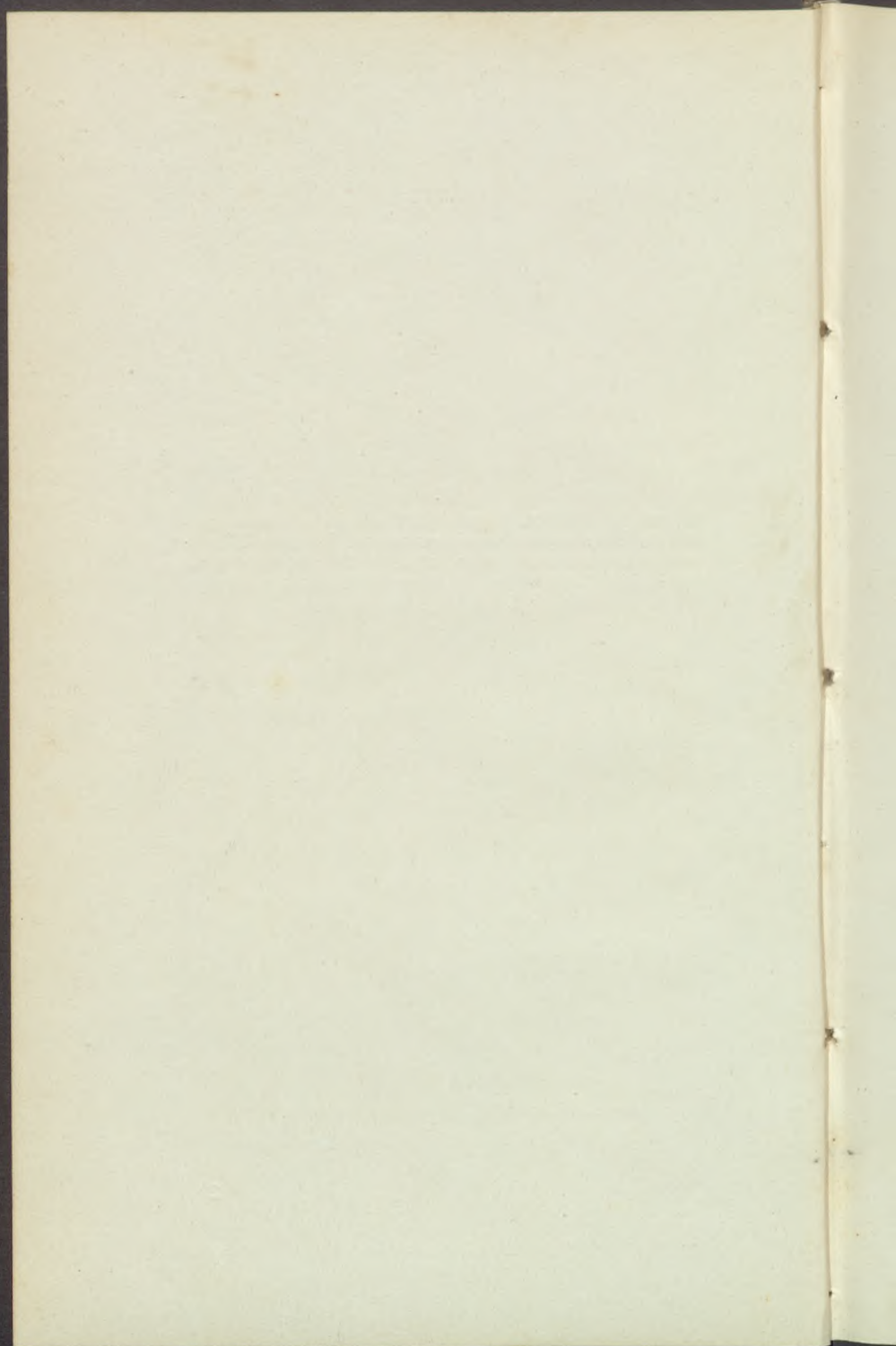
¹⁸⁾ A komáromi tört. és rég. egyll. 1889 jel. 62.

¹⁹⁾ U. o. 55.



II.

A quádok országa. A quád királyok és a római császárok. Marcus Aurelius. Constantinus. Brigetio. Hűségeskü a császárnak. Gyermek, mint túszo. Valentinianus halála és temetése. Az Isten ostora. Attila székhelye és sirja. Frankok és avarok



A fenti kis bevezetés után most már sorra vehetjük a vármegye területén megfordult fejedelmeket, uralkodókat, követeket stb.

Nemcsak a középkorban, hanem az ókorban is nagyon sok fejedelmi személy járt vidékünkön, akiknek teljes névsorát összeállítani ma már valósággal lehetetlenség. De már vidékünk helyzetéből könnyen következtethetjük, hogy számos, apróbb nemzet lakott itt hosszabb-rövidebb ideig, amely nemzetek fejedelmei itt székeltek valahol vármegyénk területén.

Hiszen a római hódoltság előtt több, mint husz, egymástól független nép lakta Pannóniát¹⁾, ezek bizonyosan túlnyomólag nomád népek lévén, gyakran változtatták helyeiket fejedelmekkel az élükön. Különösen nagy volt itt a nemzetek, népek, törzsek járása-kelése a népvándorlás korában.

Ilyen ókori népek voltak a quádok. A quádok országának központja a Vágvidéken, Komárommegyében volt. A vármegye északi részében több városuk is volt, s onnét veszélyeztették

¹⁾ Takáts S. Lapok egy kis város multjából. 13.

Brigetiot. A rómaiak tehát siettek visszaszorítani őket.²⁾

Igy természetesen a quád királyok nemcsak megfordultak Komáromvármegye földjén, hanem több itt is lakott. Megfordul itt Vannius quád király, aki 31 évig uralkodott, akit K. u. 51-ben Vangio és Sido öcscei buktatnak meg és felosztják maguk között a quád királyságot.³⁾

Tekintve, hogy a rómaiaknak a mai Szőny helyén fontos állomásuk, Brigetio feküdt, itt és vidékünk fontosabb római őrállomásain igen sok római császár, előkelőség és más idegen fejedelem is megfordult.

Sőt Dugonics András szerint az Izsa melletti római castellumban, Leányvárbán olyan barbár hárem-féle kéjlaka is volt egyik római császárnak, Valentinianusnak, aki sokat fürdött volna a tatai (Lacus Felicis) gyógyforrásoknál. Mindennek azonban nincs semmi történeti alapja.⁴⁾

Marcus Aurelius komolyan foglalkozott azzal a tervvel, hogy a fészkelődő quádokat végleg meghódítsa. Először a Pannóniában garázdálkodó jazigokat veri meg, majd átkel a Dunán s 174-ben egy csodálatos eset folytán (hirtelen jött eső és menydörgés) legyőzi a quádokat. Feljegyzésre méltó, hogy Marcus Aurelius csá-

²⁾ I. m. 14.

³⁾ U. o. 15.

⁴⁾ Tóth Kurucz János Leányvár, A komárom vm-i és v.-i Múzeum Egyesület 1906. Ért. 40.

sász itt, vidékünkön írta híres bölcséleti művének első könyvét.⁵⁾

II. Constantinus uralkodása alatt 357-ben, midőn a császár 32 évi távollét után felkereste Rómát, ez időt a quádok felhasználván, betörték Pannonia Valéria nevű részébe (a Rába, Duna és a Dráva köze). A császár 358-ban kora tavasszal hajóhidat veretett a Dunán és megtámadta a Valériával határos törzseket, majd Szönybe, Brigetioba tette át táborát, hogy a Garam és a Vág közt lakó quádokat megfékezze, erre azonban nem kerül a sor.

A quádok főbb emberei: Viduar király fia Vitrodor, továbbá Agilimund törzsfőnök és más előkelők a Brigetióban tartózkodó császárnak zálogul adják gyermekeiket és szarmata módra kivonva töreiket, amelyeket valósággal istenként tiszteltek, hűséget esküdtek a császárnak.⁶⁾

Constantinus ismét Brigetióból indul meg a limigant szarmaták ellen az alsó Tisza vidékére.

Brigetióban ezeken kívül még több római császár is megfordult, sőt 375. nov. 17-én itt halt meg Valentinianus. Itt is temették el a császárt, aki Brigetióban huzamosabb ideig tartózkodott.⁷⁾

Valentinianus téli szállásra Szombathelyre

⁵⁾ Takáts S. Lapok. 17.

⁶⁾ Nagy Géza Magyarorsz. tört. a népvándorlás korában Mill. tört. I. CCLXXXIX. és Kuzsinszky B. Pannonia és Dacia U. o. CCXLVI.

⁷⁾ Takáts S. Tata és vidéke. Osztr. Magy. Mon. IV. 488.

megy, de a várost rossz karban találja, Brigetióba teszi át téli szállását. A quádok meghallván, hogy a császár Brigetióban van, békeköveteket küldenek oda, akiket Equitius tanácsára a császár elé bocsátanak. A császár kérdezte tőlük a lázadás okát, mire a quádok küldöttei az mondották, hogy a lázadást nem a nemzet főbb emberei, hanem rabló-féle, jöttment kóborlók szították, s hogy az igazságtalanul és heytelenül kezdett római építmények ingerelték fel leginkább a mezei lakókat. E szavakra rendkívül dühbe jött az ingerlékeny Valentinianus és korholni kezdte a quádokat, de csakhamar elcsuklik a szava, összeesik és a vére kezd folyni. A megrémült kíséret a szomszéd szobába viszi a haldokló uralkodót. Ott még megismeri a körülállókat, de a nyelve felmondja a szolgálatot. Sikerül nagy nehezen előteremteni az orvost, aki eret vág rajta, de már hiába, vére nem folyik. Még pár percnyi haláltusa után kimult a kiváló uralkodó, akit mint jó keresztényt, emberbarátot, szelid fejedelmet nagasztnak az egykorú írók. Mindezt megírta Ammianus Marcellinus és Ruffinus.⁸⁾

Valentinianus éppen 100 évvel a nyugat római császárság bukása előtt hal meg Brigetióban, ahol nagy pompával temetik el.

A Nemzeti Muzeumban őrzött falkarcolat

⁸⁾ Takáts Lapok stb. 26.

tanúsága szerint Valentinianus halálát kegyelettel gyászolta meg Brigetio.⁹⁾

*

451. év tavaszán rettenetes fejedelemségben volt része vidékünknek. Jött Attila, az Isten ostora félelmetes hadseregével. Régóta nem látott ekkora hadsereget a világ, amely Attila vezetése alatt a Duna mindkét partján hömpölygött, mint egy pusztító, kiáradt folyam Gallia felé, hogy megvívják a világ egyik legnagyobb csatáját.

Itt említem meg, hogy Rhetor Priscus, aki Attila udvarában járt követségben, mondja, hogy Attilának több székhelye is volt, amelyek egyike Szabó Károly szerint a komárommegyei Szőny község helyén feküdt.¹⁰⁾

Nem nagyon elterjedt, de azért mégis fennmaradt néphagyomány szerint Attilát Ete komárommegyei község határában temették el. A község nevét is Attilától származtatja a hagyomány. (Attila—Etele—Ete.) De hát hol van Etén a folyó, ahová eltemethették volna Attilát? — kérdik sokan.

Bár még mindig hiszi a nép az Attila eltemetéséről szóló meséket, minők a hármaskoporsó, a vízmeder, a lenyilazott rabszolgák stb., ma már a történelmi kutatás kimutatta, hogy Attilát

⁹⁾ Komárom vm. mon. 394.

¹⁰⁾ Szabó K. Jegyzetek Thierry A. Attilájára. Uj M. Muz. 1858. 502.

nem vizmederbe temették el, hanem szárazföldön és halmot emeltek föléje¹¹⁾

*

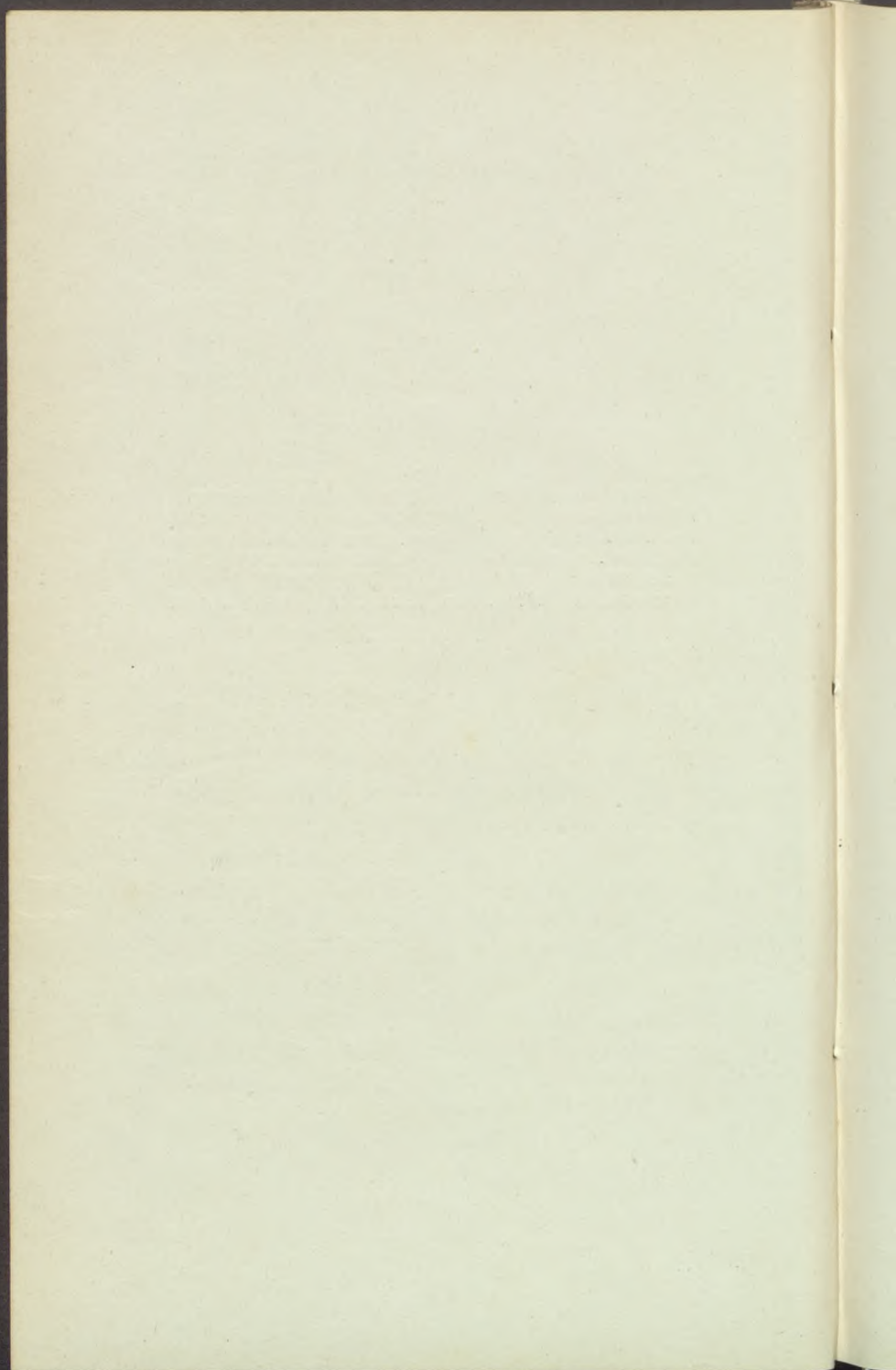
792-ben megkezdődött a döntő küzdelem a frankok és az avarok között és a hármask frank sereg bevonult Pannoniába. A következő évben 793-ban Pipin, Itália királya, Nagy Károly és Hildegard másodszülött fia, újra felveszi a küzdelmet s elfoglalja Csallóközt, s a Vág beömlésénél, a mai Komáromnál állapodik meg, de innét tovább megy egész a Tiszáig.¹²⁾

¹¹⁾ Nagy G. i. m.

¹²⁾ Takáts S. Lapok. 31.

III.

A honfoglaló magyarok. Krónikások. Régi helynevek. Elpusztult helységek. Árpád. Szent István. A zsitvatői rév. Anasztázia királyné. Géza. Szent László. A kereszties hadak. A szent sir védője. III. Konrád. VII. Lajos francia király. A tatárjárás. IV. Béla. Füzitő. Aranyos. Komárom. V. István. Kun László. Az utolsó Árpád.



Elértünk történetünk ahoz a szakához, amidőn a honfoglaló őseink megjelentek a hármashalom és a négy folyó országában. Végig száguldottak azon, hogy azt mondhassák erre a tejjel-mézzel folyó földre, hogy ez a mienk.

Sajnos, még ez a kor is szűkmarkúan bánik a történeti adatokkal, amelyekre támaszkodván, összeállíthatnók a Komárom vármegyében megfordult magyar vezérek, fejedelmek kimerítő névsorát. Jó részt csak krónikások (Kézay, a Névtelen, Thuróczy) nem mindig megbízható tudósításaira és pusztá feltevésekre, régi helynevekre támaszkodhatunk.

Hogy honfoglaló őseink előkelőbbjei, vezérei, nemzetség-fejei, fejedelmei közül többen megfordultak, sőt le is telepedtek vármegyénkben, a krónikásokon kívül ezt látszanak bizonyítani a következő régi helynevek: Aba, Thege (Teke), Hoba (Huba), Kürth, Gyarmath, Megyer, Megyerics, Jenő (állítólag: Imő, Imelynek felel meg) Szemere, Igmánd, Koppány (Koppánymonostor), Néma (Kolozs néma), Baján (Baján később Bálványszakállas), Tarján, Ete, Árpád, Árpa stb.

Ezen helyek közül ma már igen sok elpusztult. Ilyen elpusztult községek a vármegye határához közel Bős körül Árpád, Árpár, Sykeárpád, Árpádsoka, Vitézárpád, amelyeknek emlékét már csak egy-egy dülönév őrzi.¹⁾

Elpusztult helyek a fentiek közül még: Aba, ma pusztá Ógyalla határában, Teke, valószínűleg Kethely környékén feküdt²⁾, Hoba, Csánki a megye északi határán keresi a helyét³⁾, Reiszig szerint Szemere közelében feküdt⁴⁾, Gyarmat, ma pusztá Tarján és Gyermely között.

E helyneveken alapuló feltevésen kívül még csak a krónikásokra támaszkodhatunk.

A honfoglaló magyarok az Általér völgyén át érkeztek a Kis Magyar Alföldre a kacagányos Árpád fejedelem vezetése alatt és Bánhida község mellett találkozott Árpád Szvatopluk szláv fejedelemmel. Itt vívták a véres bánhidai csatát, amelyben Árpád megsemmisíti Szvatopluk seregét, Szvatoplukot pedig páros viadalban a krónikák szerint maga Árpád győzi le.

A nép erősen hiszi, hogy első királyunk Komáromvármegyében és a közeli vidékeken sokat megfordult térítési munkájában. Sőt a néphit szerint Szent István pogány nevétől (Vajk) kapta nevét Vajka csallóközi község, ahonnet

¹⁾ Baranyay József dr. A régi Csallóköz 31.

²⁾ Wenzel i. m. M. Tört. Tár. VI. 23.

³⁾ Csánki D. Magy. o. tört. földrajza III.

⁴⁾ Komárom vm. monogr.

Szent István kiindulva térítette volna meg egész Csallóközt Komáromtól Pozsonyig.⁵⁾

Szent István uralkodása alatt a németekkel szövetséges csehek Bretislav herceg vezetésével betörnek hazánkba, Komárommegyén keresztül Esztergomig nyomulnak. Különösen a Vág vidéke szenvedett sokat Bretislav herceg seregétől.⁶⁾

Péter király 1046-ban a Garam, Nyitra és a Vágduna között talált menedéket csekély számú híveivel együtt és vármegyénkben a Duna egyik legforgalmasabb részén, a zsitvatői révén kel át a folyón, hogy Székesfehérvárra menjen.⁷⁾

Béla király névtelen jegyzője írja, hogy Komárom alapítója, Oluptulma utódai sokáig birták Komáromot és vidékét és csak I. András király cserélte el egy másik területtel, mert e hely nagyon alkalmas volt a királyoknak vadászatra, meg aztán Anasztázia királyné, Jarosláv orosz fejedelem leánya is nagyon szeretett itt lakni, mert Komárom vidéke közelebb esett a királyné szülőföldjéhez.⁸⁾

Géza és Szent László királyoknak Udvardon és vidékén nagyobb birtoka volt; 40 ekényi föld, ami körülbelül 5200 holdnak felel

⁵⁾ Kenessy Albert: A magyar Duna és melléke, Magyarország képekben I. k. 82. és Baranyay J. dr. A régi Csallóköz 31.

⁶⁾ Komárom vm. monogr. 426.

⁷⁾ Ipolyi Arnold: Adalék a zsitvatoroki béke történetéhez. Új M. Múzeum 1851. I. 148.

⁸⁾ Szabó Károly: Béla király névtelen jegyzője. 25

meg, továbbá külön kuria, királyi palota és Szent Márton tiszteletére szentelt kápolna.⁹⁾ Ez mind azt bizonyítja, hogy az árpádházbeli királyok sokat megfordultak Udvardon és vidékén. E községben különben is királyi népek, udvarnokok laktak, s Udvard is onnét kapta nevét, ami megint csak a sűrű fejedelemség mellett bizonyít.¹⁰⁾

Knauz szerint az 1307-dik évi udvardi zsinat alkalmával a főpapok I. Géza király egykori palotájában voltak elszállásolva.

E királyi palota alapfalait se az 1860-ban épült kálvária építéskor, se egyébkor nem találta meg, ez arra enged következtetni, hogy Géza király palotája fából készült.¹¹⁾

1074-ben a Salamon, magyar király pártján álló IV. Henrik Pozsonynál betör Magyarországba és vármegyénken keresztül egészen Váczig vonul. Henrik elől Géza király Csallóközbe menekül, ahová a sok víz miatt nem üldözhatték.¹²⁾

1079-ben Szent László király a gyakori betörések következtében Komárom vármegyén keresztül a határszélre vonul.¹³⁾

⁹⁾ Szabó János: Az udvardi zsinat. Komáromi Ujság 1908. 16. és Podhraczký József: Udvard tört. Tud Gyűjt. 1829. IV. 18, 19.

¹⁰⁾ Sörös Pongrácz: Az udvardi zsinat, Komáromi Ujság 1908. 13.

¹¹⁾ Boncz Ferenc: Udvard hajdankora, Komáromi Lapok 1907. 9.

¹²⁾ Reiszig E. i. m. 427.

¹³⁾ U. o.

Talán az ő, vagy Szent István király emlékét őrzi a Szentkirálykútja nevű dűlő a madari határban, ahol hajdan falu volt.

Van részünk Reiszig Ede szerint a kereszties hadak élén vármegyénken keresztül vonuló fővezérek, fejedelmek, hercegek látogatásában is. Kereszties vitézek élén vonult végig a vármegyén Sansavoir Valter 1096. tavaszán május havában. Majd Bouillon Gottfried, Alsó Lotharingia hercege, a kereszties hadak legnemesebb vezére, a szent sir védője vonul át seregével. Vele volt két testvére Balduin és Eustach, a belga és a flandriai lovasság és a nemesség színe-java. 1141-ben pedig III. Konrád német császár 70000 főből álló kereszties hadat vezet át a vármegyén. A fenhéjázó, gögös uralkodó nem valami szives fogadtatásban részesült. Annál szivesebben fogadta II. Géza király VII. Lajos francia királyt, akinek kereszties vitézei hajókon utaztak Esztergomba. III. István uralkodása alatt pedig Welf Oroszlán Henrik szász herceg ipával, Hendrik osztrák herceggel 1172 február hó közepén Bécsből hajókon indult a Szentföldre. Lovait és szolgáit a Duna jobb partján előre küldte Esztergomba.¹⁴⁾

A kereszties hadak átvonulására vonatkozó adatok néhol az ellenkezőket állítják. Így meg-

¹⁴⁾ Marcali H. Magyar o. tört. az Árpádok korában. Mill. Tört. II. 197, 282, Reiszig E i. m. 427.

eshetik az, hogy a fenti, keresztes haddal jött fejedelmek közül valamelyik nem érintette vidékünket, csak a hadserege vonult keresztül vármegyénken. Ha így állana is a dolog, azért e hadak átvonulása felemlítendő a fejedelemjárás közt, mert e hadseregek előkelőségekben, főhercegekben, főurakban stb. nem ritkán bővelkedtek.

Bizonyosan még több keresztes hadat vezető fejedelem vonul végig vármegyénken, ha Kálmán király nem tartóztatja fel őket mindjárt a határon.

1163-ban az Ausztriába menekült III. István László halála hírére Pozsonyon át Magyarországra jön és a Vértesben letelepedett és Komáromban is birtokos Csákoknál keres menedéket.¹⁵⁾

*

Innét kezdve hosszú szünet áll be a komárommegyei fejedelemjárásban. Talán királyaink másfelé járnak, mulatnak, vadásznak? Nem valószínű, hogy egyszerre hátat fordítanak királyaink a vármegye halakban, vadakban bővelkedő földjének, s ha másért nem is, de legalább szórakozni, vadászni ne jöttek volna ide. Ha ezeknek a királyi látogatásoknak voltak valami okleveles nyomai, azok vagy megsemmisültek, vagy nem kerültek még elő.

IV. Bélával aztán megkezdődnek azok a fejedelemlátogatások, a melyeknek okleveles

¹⁵⁾ Reiszig E. i. m. 427.

nyoma is fentmaradt. Némelyik oklevél kiállítási helye azonban nem megbízható, mert sokszor nem maga a király adja ki az oklevelet hanem csak megbízásából állítják ki ott is, ahol a király akkor nem is tartózkodik. Ilyen oklevelekkel aztán csínján kell bánni.¹⁶⁾

Visszatérve a királyi látogatásokra, IV. Béla azok közé a királyaink közé tartozik, akik sokszor megfordulnak és szívesen tartózkodnak itt.

Különösen szerette IV. Béla Csallóközt, ahol Komáromban és Aranyoson sokszor tartózkodik. Ezenkívül Füzitő a kedvenc tartózkodási helye, amely, azóta már elpusztult községet sok kiváltsággal halmozza el s erősen buzgálkodik a község fejlesztésén, mert Füzitőt alkalmas királyi szállásnak tartja. A kiváltságok ellenében tartoztak a füzitőiek a királyt és kíséretét élelemmel ellátni, ha a király ott tartózkodott, vagy törvényszéket, törvényt napot tartott a közeli Királyszék nevű dombon, ahol különben Komárom és Győr vármegye is tartott közösen megyegyűléseket.

Mi sem mutatja jobban a Füzitő fejlődését, előrehaladottságát IV. Béla idejében, mint-hogy ott már akkor egy nagyobb szabásu

¹⁶⁾ Ráth Károly: A m. királyok hadjáratai, II. kiadás borítékján.

kórház állott ¹⁷⁾, amelyet IV. Béla gazdag adományokkal látott el.

A tatárjárás után IV. Béla sokszor megfordul Komáromban és vidékén. Első okleveles említés Bélának komáromi látogatásáról 1244-ből való. Ez év október hó 28-án Béla Komárom mellett van és a körmendieknek több rendbeli kiváltságot ad. ¹⁸⁾

A következő 20 esztendőből semmi adatunk sincs Béla komárommegyei tartózkodásáról. Az oklevelek, amelyek itt tartózkodását bizonyítanák, vagy megsemmisültek, vagy még nem kerültek elő.

1264. évi március hó 9-én Füzitőn találjuk Bélát ¹⁹⁾. Egy év múlva 1265 március 28-án ismét ott tartózkodik. ²⁰⁾

A következő évben IV. Béla meglátogatja az épülő Komáromot, ahol királyi palotája is volt és ott ez év október 20-án egy peres ügyet intézett el. ²¹⁾

Ugyanez év nov. hó 30-án Komáromban van és Péter és Pált, Ryhennek fiait, vasmegyei

¹⁷⁾ Fekete Lajos dr. Gyógytan a régi magyaroknál. Századok 1874, 484. — Linzbauer: Cod. Sanit. Medic, Hungariae. Buda 1852. Tom. I. p. 72.

¹⁸⁾ Hazai Okmt. VI. 43. — Takáts S. dr. Adalékok Komárom v. tört.-hez, Komáromi Lapok 1884. 22., Utmutató Komárom vm. vár. város rövid ismertetésével 58.

¹⁹⁾ Wertner Mór dr. Negyedik Béla király tört. 190.

²⁰⁾ U. o. 191.

²¹⁾ Szalay József: Városaink a XIII. században, — Reiszig E. i. m. 429.

birtokosokat Hahold comes és Chák mester zalamegyei főispán ellenében pártfogásába veszi.²²⁾

1266-ban IV. Béla Kömlődön jár és ott az ország főispánjai és bárói, Mór kir. tárnokmester, Farkas fejérvári prépost, Fülöp váci püspök és István ifjabb király küldöttei jelenlétében hosszasan tanácskozik és a veszprémi püspöktől jogtalanul elvett földeket visszaadhatja.²³⁾

Egy évi szünet után 1267. szept. 22-én IV. Bélát Füzitőn találjuk és ott egy udvarhelyiséget adományoz Miklósnak, a nyulszigeti apácák tiszttjének. Egy hétre rá, nov. 29-én ugyancsak Füzitőn beiktatási parancsot ad ki Ebed fia számára Nykch helysége.²⁴⁾

Pár nap mulva nov. 11-én már Csallóközben van és Aranyoson beismerő okmányt ad ki, hogy Péter és Pál, a Kuazth-i várjobbágyai Woyzlowban fekvő birtokukat a nyulszigeti apácák zárdájának átengedték.²⁵⁾

November 16-án még mindig Aranyoson találjuk Bélát.²⁶⁾ A következő évben 1268-ban január hó 6-án szintén Aranyoson van és innét rendeli el az óbudai esperesnek, hogy Nevegi

²²⁾ Árpádkori újabb okmányt, VIII. 130, 131.

²³⁾ Takáts S. dr. Árpádkori történelmünk legfontosabb része 1239 - 1269, Komáromi Lapok 1885. 48.

²⁴⁾ A. U. O. VIII. 168, 169, — Ráth K. és Rómer F. Okmánytár az Árpádok korából, Győri tört. és rég. füzetet. I. 221.

²⁵⁾ A. U. O. VIII. 170.

²⁶⁾ Fejér i. m. IV. 3. 407.

Benedeket és testvérét a nyúlszigeti apácázárda jobbágysorába iktassa be.²⁷⁾

1270. március 3-án Füzitőn van IV. Béla.²⁸⁾

Ezenkívül birunk még IV. Bélától több olyan okmányt, amelyeket Komáromban vagy Füzitőn állított ki, de az évszám nincs kitéve az okmányon.²⁹⁾

Itt jegyezzük meg még, hogy IV. Béla a füzitői nagyobb építkezéseken kívül a komáromi várat is építteti, de az egész építkezést Walter gróf fejezi be.³⁰⁾

1270-ben V. István az Ottokár ellen viselt háboruban kétszer is megfordul Komáromban, először okt. 29-én, másodszor pedig nov. 5-én és okiratokat állított ki.³¹⁾

Kun László is megfordul Komárom vármegyében. Ugyanis midőn a dunántúli féktelenségek megzabolázása céljából a Dunántulon tartózkodik, keresztül utazik a megyén és Vértesszentkeresztúron meg is állapodik, 1276. márc. 21-én, vagyis Benedek napján Vértesszentkeresztben bírói mentességet ad a veszprémvölgyi apácák népének.³²⁾

²⁷⁾ U. o. V. 1., 56., — Á. U. O. VIII. 193.

²⁸⁾ Ráth K. A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei 30. és Wertner i. m. 191.

²⁹⁾ Ráth i. m.

³⁰⁾ Gyulai R. Komárom vm. és v. Róbert Károlyig való tört.-hez: 29.

³¹⁾ Ráth i. m. 32.

³²⁾ Szabó Károly: Kun László 35, — Hazai oklt. 74, — Nátz i. m. 169.

Vértesszentkereszt, ezen elpusztult bencés apátság romjai a mai kereki pusztá déli részén Pusztavám és Bokod között fekszenek. Czinár nem ismeri ezen apátság alapítási évét. Annyi bizonyos, hogy Mátyás király idejében már nem laktak ott bencések, a kevés jövedelem, s a roskadozó épületek miatt lassankint eltűntek.³³⁾

1277 március 22-én Kún László megfordul Aranyoson is, Csallóközben.³⁴⁾ Különben Kún László többször keresztül utazik a vármegyén.

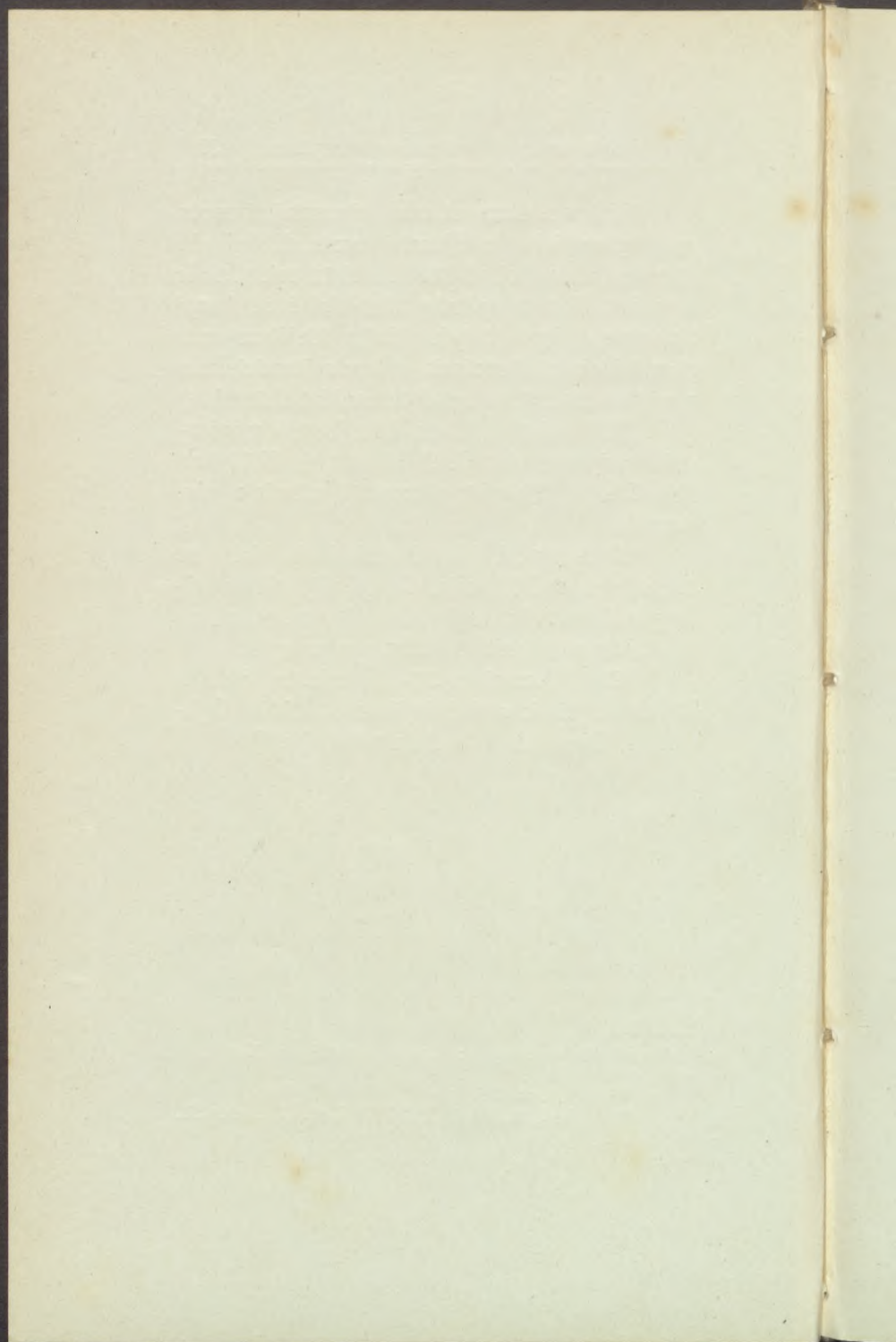
1290-ben IV. László halálának hírére az Árpádház utolsó sarja, III. Endre, titkon elhagyja Bécset és hajón Budáig megy, ekkor tehát keresztül szeli Komárom vármegyét.

1291 december 30-án szintén időzött itt az Árpádok utolsó férfi sarja, midőn Győrön és Komáromon át Ausztriába tör.³⁵⁾

³³⁾ Sörös Pongrácz: Bencés apátságok Komárom vármegyében 25

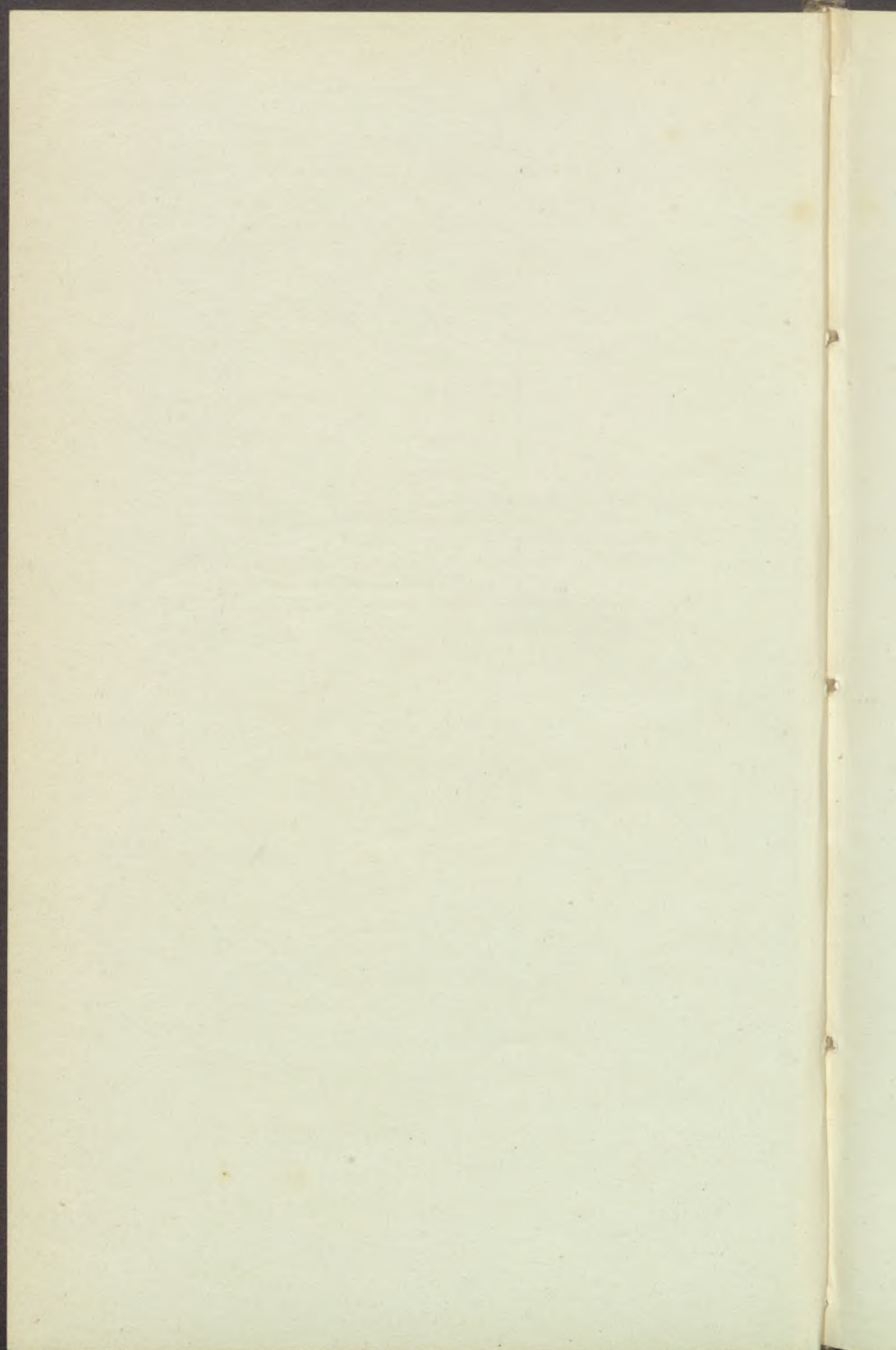
³⁴⁾ Ráth i. m. 36.

³⁵⁾ Fejér i. m. VI. 1, 187, Ráth i. m. II. kiadás 31.



IV.

Küzdelem a trónért. Vencel cseh király. Az udvardi zsinat. Érsekek. Csák Máté, a kis király. Róbert Károly. Komárom bevétele. Frigyes római király. Nagy Lajos. A gerencséri vadásztanya. Velencei követek. Magyar hajóhad. A kereszt és a félhold, A ravasz Velence. Két királynő. Kibékült fejedelmi házások. Gesztes. A majki zárda királyi vendégei.



Az Árpádház kihaltával megkezdődött a lázas küzdelem a magyar trón birásáért. A küzdelem hullámai természetesen Komárom vármegyére is kihatottak.

A kis királyok egyik tipikus alakja Csák Máté Komárom vármegyét is bírta, s Komárom vára egyik legfontosabb erőssége volt birtokának. Emlékét még mindig fentartotta a nép ennek a hatalmas oligarchának a Mátyus földje elnevezésben.

Az ország birásáért vívott küzdelem Komárom várát és vármegyét tehát különösen azért érintette, mert csakis Csák Máté kiskirályságának megtörésével lehetett biztos valaki a magyar trónon.

Lássuk különben ez időtájt a Komárom vármegyében történt fejedelemsjárásokat időrendi egymásutánban.

1303. év őszén Vencel cseh király — nem érezvén valami nagy biztonságban a magyar trónon kiskorú fiát, érte jön. Nagyszombaton, Nyárhidán és a komárommegyei Udvardon át Esztergomba, majd Budára megy s

fiával és a koronával együtt visszatér Csehországba¹⁾ rengeteg kincset vivén magával.

1307-ben az uralkodói jogokat bitorló Csák Máté Komáromban tartózkodott. Ez alkalommal megjelentek előtte az esküdtek és a község bírása nagy sokaság kíséretében; bemutatták neki boldogult nagybátyjának id. Csák Máté nádornak oklevelét, alázattal kérték, hogy az abban foglalt kiváltságaikat erősítené meg. Csák Máté szívesen hajlott a kérésre és kiadta 1307. augusztus 14-én Komáromban kelt meg erősítő levelét.²⁾

Trencsényi Csák Máté óriási területen kiskirálykodott: a Duna mentétől fel egész a Kárpátok gerincéig, sőt azontúl is parancsolt. Összesen 12 megyének és 10 várnak, köztük Komáromnak is ura volt.³⁾

Komárom felett gyakorolt hatalmának azonban egyszer mégis csak vége szakadt. Ugyanis Csák Máté kényúr háboruba keveredvén János cseh királylyal, hadaival Holics vára körül harcolt, ez idő alatt foglalta el Róbert Károly Komáromot, amint később látni fogjuk.⁴⁾

Itt említjük meg, hogy az 1307. évi udvardi

¹⁾ Reiszig i. m. 431. és Varga Ottó: Magyar o. tört. 177.

²⁾ Magyary Szulpic: Mikor lett Komárom várossá? Komáromi Lapok 1886., Komáromváros levéltárából, »Komárom« 1878., 50.

³⁾ A komáromi tört. és rég. e. 1889. évi jel. 42.

⁴⁾ Takáts S. Trencsényi Csák Máté privilégiuma, Komárom és Vidéke 1885. 22.

zsinat alkalmával az esztergomi érseken kívül igen sok előkelő főpap fordult meg ott.⁵⁾

Vármegyénk földbirtokosai sorában már korán helyet foglalnak az esztergomi érsekség, a pannonhalmi főapátság és különböző püspökségek, így az ország hercegprimása, a pannonhalmi főapát, s a püspökök gyakori vendégei vármegyénknek minden időben.

*

Róbert Károly a debreceni csata megvívása és Adorján vár bevétele után az országos hadat a Trencsényi Csák Máté uralma alatt álló Komárom vára alá rendelte, hogy bevegye ezt az országos fontossággal bíró erősséget, amelyet különben is Tamás érseknek ígért oda, ha Csák Mátétól visszafoglalja.

Komárom ostroma hosszabb ideig tartott. Maga Róbert Károly 1317. évi szeptember hó első felében már Komárom mellett tartózkodott. Oldala mellett volt az esztergomi és a kalocsai érsek, a győri és pécsi püspök, az országbíró, a tárnokmester, akik mind csapatokkal, dandárokkal jelentek meg.⁶⁾

A király leveleit szeptember és október hóban Komárom alól keltezi, még november 2-án is csak közel van Komáromhoz. Végre a következő napon már így keltez a király: Datum in Komarum. E szerint 1317 november

⁵⁾ Sörös P. és Szabó J. i. m.

⁶⁾ Pór Antal: Trencsényi Csák Máté 148.

hó 3-án vonult be Róbert Károly a Csák Má-tétől elvett Komárom várába kíséretével együtt.⁷⁾

Igen keveset tudunk Komárom ostromá-nak részleteiről. Ekkor adja a király Marcheus mester fiának Nagypalugyát Liptó megyében, mivel Dancs zólyommegyei alispánnal együtt Visegrád és Komárom ostrománál kitüntették magukat.

Itt kegyelmez meg a király Somosi János mesternek, aki úgy látszik, eddig hűtlen volt, de Komárom ostrománál kitüntette magát, a király oldala mellett küzdvén.⁸⁾

Az osztrák történészek erősen állítják, hogy Frigyes római király és osztrák herceg a Rajnától Ausztriába megy s ott sereget gyűjt, hogy Komárom ostrománál segítsen Róbert Károlynak.

Frigyes római király tényleg meg is ér-kezett seregével Komárom alá és résztvett annak ostromában. Bár hazai történetíróink minderről nem emlékeznek meg, azért nincs okunk mind-ezt kétségbe vonni.

Abban azonban túloznak az osztrák írók, amidőn azt állítják, hogy Komárom bevételének oroszlánrésze Frigyeset illeti, mert Frigyes tulaj-donképpen segílyt jött kérni Károlytól. Frigyes ugyanis belátja, hogy egyedül nem képes le-győzni versenytársát, Bajor Lajost, Róbert Ká-

⁷⁾ U. o. 149.

⁸⁾ U. o. 149.

rolyhoz fordul tehát. Károly válasza az, hogy segíteni fogja, de előbb adja vissza az országnak Csallóközt és Pozsonyt, amely Frigyes nővérének, Ágnesnek, III. Endre, az utolsó Árpád özvegyének jegybére volt. Frigyes teljesíti ezt és Róbert Károly tényleg segíti is őt.⁹⁾

Szentkláray Jenő dr.¹⁰⁾ azt állítja, hogy Róbert Károly nagyon is rá volt szorulva Frigyes római király segítségére, hajóhadára, mert különben nem tudta volna bevenni Komáromot, mondja Szentkláray, akinek azonban adatai megbízhatóságát Takáts Sándor dr. sokszor kétségbe vonja.¹¹⁾

1317 szeptember 5—7-én Róbert Károly Komárom mellett kelt oklevelében a nyulszigeti (a mai Margit-sziget) apácák csolnoki birtokát pártfogásába veszi.¹²⁾

Október 28-án pedig Komárom alatt keltez és Kállai Mihály fiainak birtokait visszaadja, s Dózsa főispánnak meghagyja, hogy őket pártfogásába vegye.¹³⁾

November 1-én Komárom vára alatt Pánki Jakab fiait Ungvármegye ispánjának biráskodásából kiveszi.¹⁴⁾

⁹⁾ U. o. 150.

¹⁰⁾ A dunai hajóhadak tört. 44.

¹¹⁾ Takáts S. A magyar gyalogság megalakulása. VIII. fejezet.

¹²⁾ Anjoukori okmt. I. 440.

¹³⁾ U. o. 443.

¹⁴⁾ U. o. 444.

November hó 3-án már Komáromban van és Egyed fia, Bede által elfoglalt sárói, bars-megyei birtokot Farkas fiának, Jakabnak visszaadni rendeli.¹⁵⁾

1342-ben május 26-án Róbert Károly Dunaalmáson van. Ez alkalommal tiltakozik a király előtt Vilmos pannonhalmi főapát a füzitői vám elfoglalása és Neszmélyre való helyezése ellen.¹⁶⁾

Visegrád és Pozsony közti gyakori útjában még ezenkívül is sokszor megfordult vármegyénkben Róbert Károly.

Róbert Károly uralkodásától kezdve a Vértesben a királyi birtoklás mindinkább előtérbe lép. A magyar királyok ott tartózkodnak, mulatnak, vadásznak, a várakból királyi tulajdon lesz, a királyok rendelkeznek a vár és a várnagyok felett.¹⁷⁾

*

Nagy Lajos király is sokat időzött Komárom vármegyében, részint átutazott vármegyénken, részint pedig szórakozni jött ide.

A Vértes erdőségeit gyakran meglátogatta, hogy ott vadászattal, halászattal és madarászattal töltse idejét.

Különösen sokszor felkereste gerencséri

¹⁵⁾ U. o. 445.

¹⁶⁾ Gyulai Komárom vm. és v. tört.-hez 14. — Ráth i. m. 58.

¹⁷⁾ Nálz i. m.

vadásztanyáját, ahol nemcsak szórakozással töltötte idejét, hanem országos ügyeket is intézett el, sőt világpolitikai dolgokkal is foglalkozott.

Ugy látszik, Nagy Lajos király nem ragaszkodott kizárólag a négy évszak egyikének vadászatához sem, kedvelte a téli, a nyári vadászatokat ép úgy, mint a tavaszt és az őszt. Megfordult ő ott az év minden szakában. Abban az időben vármegyénk vadállománya olyan gazdag volt mindenféle fajta vadakban, hogy mind-egyik évszakra megvolt a maga érdekessége, ami a vadászatot valósággal izgalmassá tette.

Az eddig ismert oklevelek szerint a gerencséri vadásztanyáján találjuk Nagy Lajost: 1364. jul. 24-én¹⁸⁾ 1369. jan. 18-án, jun. 25-én és 28-án¹⁹⁾ és 1372-ben okt. 22-én.²⁰⁾

Az itt említett Gerencsér romjai még ma is láthatók Oroszlánköttől nyugatra 5 kilométernyire, erdei sikon a Szépvíz patak mellett. Nátz szerint inkább erős torony volt, mint vár. A várárok azonban itt sem hiányzott.²¹⁾

Királyaink nagyon szerettek itt tanyázni, mert vidéke vadakban gazdag, a nagy vízbőség miatt pedig pompás halásztanya is volt.²²⁾

¹⁸⁾ Fejér i. m. IX. 3. 391.

¹⁹⁾ Ráth i. m. II. kiadás 65, Hazai Okmt. III. 235.

²⁰⁾ Ráth i. m. 72.

²¹⁾ Nátz i. m. 129. Baranyay József dr. Komárom vármegye eltűnt, elpusztult községei és pusztáinak tört. kézirat.

²²⁾ Nátz. i. m. 129.

Abban a századokra kinyuló élet-halál harcban, amelyet a kereszt és a félhold vívott meg egymással, a vértesi királyi vadásztanya jelentős szerepet játszott. A török elleni küzdelem megkezdését e vadásztanyán beszélték meg.

Itt foglalkozott különösen Nagy Lajos régi tervének megvalósításával, hogy magyar hajóhadat teremtsen, amely a Földközi- és Feketetengeren lett volna hivatva a török ellen támadni a szárazföldi hadsereggel karöltve.²³⁾

E magyar hajóhad megteremtése s a török ellen viselendő hadjárat megkezdése érdekében sokat tárgyalt a velenceiekkel vértesi vadásztanyáján.²⁴⁾

Itt fogadta Nagy Lajos király 1366. dec. 6-án a velencei köztársaság követségét, midőn velük a török ellen indítandó hadjáratról tárgyalt.²⁵⁾

Zsigmond király idejében már sűrűbben említik Gerencsért, mint királyi vadásztanyát. E vadásztanyát bírta zálogban Hohenzollern Frigyes nürnbergi gróf is, s éppen a Vértés vidékének birtoklásából jutott a brandenburgi választó fejedelemség birtokába, amely ágból a mostan uralkodó porosz királyi ház sarjadzott.²⁶⁾

Visszatérve Nagy Lajosra, a velenceiekkel

²³⁾ Horváth M. Magyarorsz. tört. II. kiad. II. k. 301.

²⁴⁾ U. o.

²⁵⁾ Nátz i. m. 130.

²⁶⁾ Nátz J. A hohenzollerni fejedelmi ház és a Vértés vidéke. Turisták Lapja XII. 1-4. és i. m. 130, 131.



történt tárgyalások alkalmával Cornarino Mark velencei hercegnek Ursio Bertalan volt a követe, Nagy Lajosnak pedig Lucanus de Grimaldis és Petrus de Medio zágrábi polgárok, továbbá Ligij Péter szintén zágrábi polgár voltak a követei, akik ez ügyben Velence és a vértesi királyi vadásztanya között hordták a szóbeli és a levélbeli üzeneteket.

Nagy Lajos arra akarta rávenni Velencét egy régebbi szerződés értelmében, hogy készítsen az ő számára a hajóhadhoz szükséges gályákat, vagy legalább kölcsön adjon pár gályát, de a ravasz és hatalmára féltékeny Velence e kérés elől mindig kitért. Pedig ugyancsak sürően küldte leveleit és követeit Velencébe Nagy Lajos. Velence ügyes diplomatikus kibúvókkal huzta-halasztotta az ügyet.²⁷⁾

1366 december hó 6-án a Vértessből — egy napon kétszer is ír a velencei hercegnek a gályák érdekében, jelenti, hogy a velencei követ jelentésére válaszáat ő is követe által fogja elküldeni. Másnap dec. 7-én ugyancsak a vértesi vadásztanyáján kelt (*Datum in Werthus loco venationis nostrae*) felhatalmazó levelével Ligij Péter mestert küldi ez ügyben Velencébe, mint követet, de ő is csak üres kézzel tér vissza.²⁸⁾

*

Nagy Lajos halálával csökkenni kezd a

²⁷⁾ Horváth M. i. m. 302.

²⁸⁾ U. o.

komárommegyei fejedelemség. Jó ideig nem jár erre uralkodó. Csak az özvegy királyné a leányával fordul itt meg.

1386-ban Erzsébet anya királyné (Nagy Lajos özvegye) és leánya, Mária királyné egyezsége lépnek Zsigmonddal, Mária férjével május 12-én, amelynek megtörténte után a királynők Komáromot is utba ejtven, visszatérnek Budára.²⁹⁾

*

Két évi szünet után fejedelmi házaspár látogat el Komárom vármegyébe.

Mária királyné és Zsigmond az 1388-ik év őszét hitvesi egyetértésben töltötték. Egymás „tetszésével és helybenhagyásával” közös kancellárjuk után adták ki okleveleiket; kormánytársaknak tekintették egymást és hosszabb ideig tartózkodtak békességben a komárommegyei Gesztesvárbán. Ez év ősze rendkívüli hosszú és kellemes volt. Az enyhe időjárás, hosszabb időre e kedves vidéken tartotta a királyi párt. Még november elején is Gesztesen vannak a felséges vendégek és csak november 4-ike körül indulnak haza Budára. Közben azonban utbaejtik a majki zárdát is.³⁰⁾

Zsigmond oklevele okt. 24., Mária királynéé pedig október 30. „in castro Geztus” kelt.³¹⁾

²⁹⁾ Reiszig i. m. 433.

³⁰⁾ Márki Sándor: Mária Magyarország királynéja 132.

³¹⁾ Fejér i. m. X. 1. 449. 418.

Mindkettőjüktől ismerünk október 29-ről oklevelet, melynek keltezési helye nincs kitéve, de valószínűleg ezek is Gesztesen keltek.³²⁾

November 4-én már Majkon van az uralkodó pár, mert Zsigmond már innét keltez egy oklevelet.³³⁾

A királyné bizonyára szívesen maradt e helyen, mert volt alkalma itt a zárdában áhitatoskodni.

Zsigmond király 1388. okt. 24-én Gesztes várában adta ki azt az okmányt, amelylyel a Latorca feletti királyi jogokat bitorló chaztowi nemeseknek ezt a jogbitorlását megtiltja s a jogot Ramocza Péternek adományozza.³⁴⁾

Mária királyné bizonyos lázadók megfékezésére háborút tervezett és 1388. évi október hó 30-án Gesztesen kelt királyi kézirattal a két Forgách testvért, Pétert és Jánost megbízta e hadjáráttal.³⁵⁾

A fentebb említett s nagy jelentőségű Gesztes vár Vértessomló határában feküdt, ahol romjai ma is láthatók. Királyaink gyakran megfordultak itt és vidékén. Zsigmond király e várat kibővítette, kiépítette.³⁶⁾

Majk, ahol a premontrei kanonokrendnek volt prépostsága, már szintén elpusztult. A most

³²⁾ U. o. 413 425.

³³⁾ Ráth i. m. 93.

³⁴⁾ Nátz i. m. 141.

³⁵⁾ U. o.

³⁶⁾ Mohl Adolf Tata plébánia tört. 220.

látható épületek újabb keletűek s a kamalduli szerzetesrendszámára épültek. Majkpuszta Oroszlány község határában fekszik és hajdan igen sok természeti kincsben bővelkedett. Vadban gazdag sűrű csererdő, jó ivóvíz, egészséges levegő, halban, rákban, csikban és teknősbékában gazdag halastó és több malom volt közelében.³⁷⁾ Ezenkívül virágos, gyümölcsös és szőlős kertek is voltak a zárda körül.

Ebből láthatjuk, hogy Majk valósággal földi paradicsom lehetett, ahol még a királyi vendégek is jól érezhették magukat.

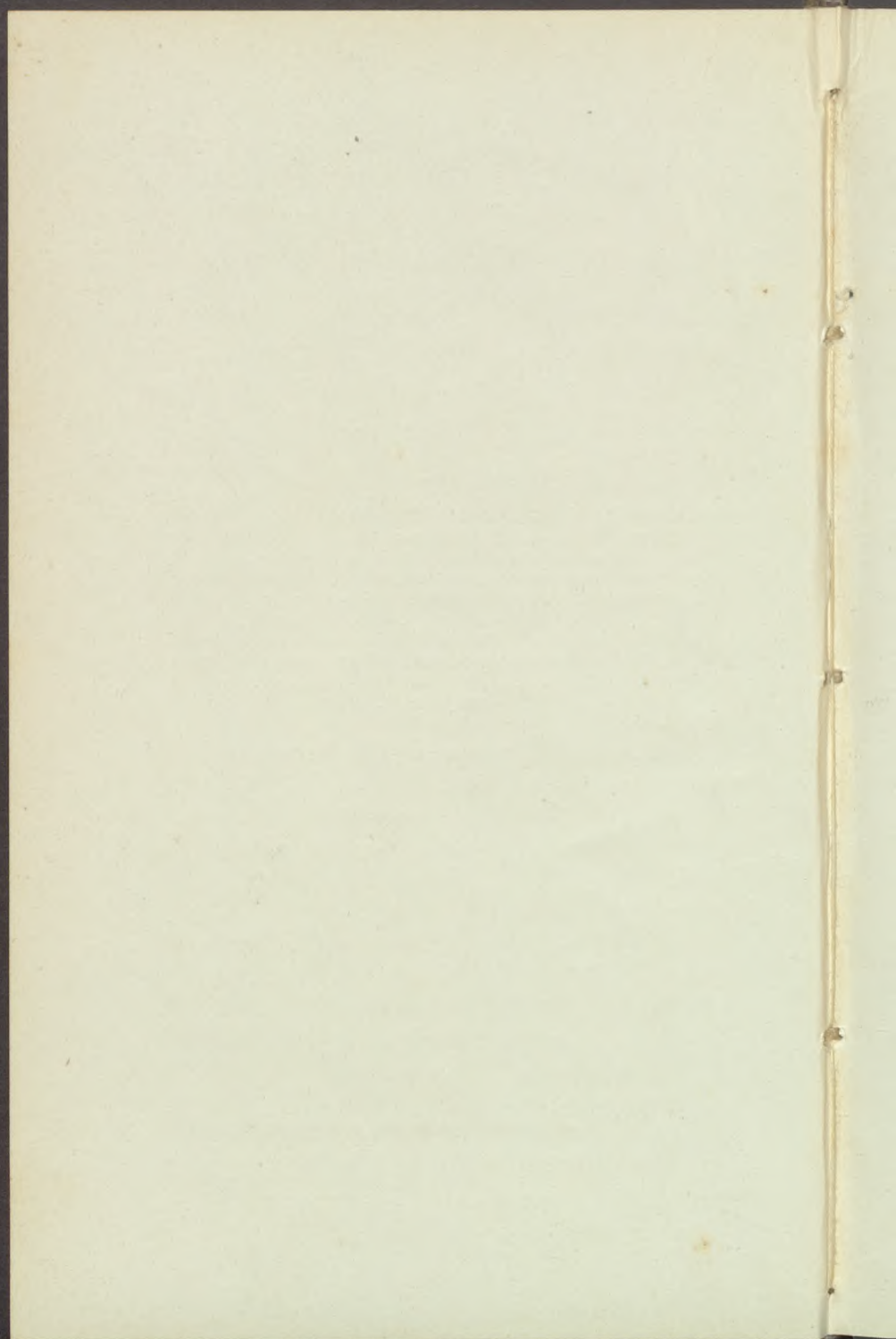
Majk különösen a XIII. és a XIV. században kezdett fejlődni, felvirágozni. Királyaink utjukban gyakran betértek ide és szívesen tartózkodtak Majkon. Zsigmond király is több napot töltött itt.³⁸⁾

³⁷⁾ Rupp Jakab: Magyar o. helyrajzi tört. I 495. Holéczy: A majki klastrom, Tud. Gyűjt. 1826. VII. 31. Cserhalmy József: A kamalduliak majki remeteségének multja. »Komárom« 1876. 49.

³⁸⁾ Nitsch Árpád: Majk tört. 12

V.

A tatái királyi udvar. Zsigmond, mint magyar király. Tata a világpolitikában. A lengyel király. Az egyesült skandináv országok királya. A bizanci császár, a bajor hercegek, a szerb deszpota, a bosnyák király, választó fejedelmek, őgrófok. Velence, a pápa és a szultán követének látogatása. Fényes kíséret. Házasságok. Királyi szórakozások. Kirándulások. Zsigmond Ászáron, Neszmélyen, Udvardon és Komáromban. A gesztesi látogatás. Mária királyné emléke. Zsigmond vizipalotája.



A tizenötödik században dicsekedhetünk legsűrűbb és legfényesebb fejedelemjárással vármegyénk területén. E században vidékünket nemcsak magyar királyaink, hanem a külföld számos fejedelme is meglátogatták, akik itt hosszabb-rövidebb ideig élvezték a hagyományos magyar vendégszeretetet. Soha annyi külföldi uralkodó nem járt nálunk, mint a XV. században, különösen annak első harmadában.

Zsigmond és Mátyás királynak tatai és komáromi királyi palotái sokszor nemcsak országos, hanem világpolitikai dolgok megbeszélésének is színhelyei voltak, amelyek a magyar király hatalmát, gazdagságát, fényét, egész Európa előtt hirdették.

Mátyás leginkább csak mulatni jött Komáromba és Tatába, országos és európai ügyekkel itt lehetőleg nem foglalkozott. Zsigmond ellenben uralkodásának legjelentősebb mozzanatait Komárom vármegyében, a tatai fényes királyi palotában élte át és kimondottan országos és európai fontosságú ügyekkel is foglalko-

zott Tatán, természetesen ez nem zárta ki, hogy közben a király ne szórakozzék, ne mulasson, ne vadásson.

Mátyás király komáromi és tatai udvartartásának fénye intenzívebb, melegebb volt, jobban a szívünkbe talált, hatolt. Zsigmond tatai udvartartásának fénye, hire kihatott egész Európára. Európa összes, akkori politikusa Skandináviától le egészen Bizáncig jól tudta, hogy hol van Tata, ez a magyarországi kis város, ahol székelte Zsigmond, a magyar király, aki egyszersmind német-római császár és cseh király is volt. Hatalma kiterjedt Európa nagyobb részére s elérte a legnagyobb méltóságot, amit egy európai fejedelem csak elérhetett.

A német-római császári, a magyar és cseh királyi méltóságánál fogva trónja elé került száz és száz olyan ügy, amely nem csak országos, hanem európai fontosságú is volt.¹⁾

A fejedelmek közötti viszályok, örökösödési kérdések eldöntése, az országok sorsára befolyást gyakorló intrikák szövőinek kilincselése, a király hatalmas befolyásának elnyerése, az ellenségtől szorongatott fejedelem segély kérése, hódoló tisztelegések, követek, diplomáciai kiküldöttek fogadása, ezek voltak a ko-

¹⁾ Áldásy A. Zsigmond király viszonya Milánóhoz és Velencéhez című munkája bőven tájékoztat bennünket Zsigmond külpolitikai elfoglaltságáról.

máromvármegyei fejedelemsjárs nevezetesebb mozzanatai Zsigmond alatt.

Dacára annak, hogy Zsigmond nem volt nemzeti király, de azért, dicséretére legyen mondva, udvartartása magyar volt. Magyar volt a nyelv, a viselet. Zsigmond valósággal kérkedett magyarságával. Európaszerte divatos lett a magyar nyelv és a magyar viselet.

E magyar udvartartásában az európai fejedelmek hosszú sora fordul meg. A lengyel király, a bajor hercegek, a skandináviai országok királya, a bizanci császár, a szerb despota, a boszniai király, külföldi őgrófok, hercegek, választó fejedelmek, érsekek és patriárkák, Milano, Velence, a török szultán követsége, a király rokonsága, Albert ausztriai herceg, a későbbi magyar király, Zsigmond veje, a pápa követei, a magyar országnagyok, a nádor, főpapok, főurak s egyéb előkelőségek egymás kezébe adták a kilincset a tatai királyi várkastélyban.

Ha Zsigmond érintkezett az előkelő vendégekkel, első sorban a magyar királyi voltát domborította ki. Egyszer összekülönbözött a német rendekkel, mert nem akarták teljesíteni egyik kívánságát; amire Zsigmond kereken kijelentette, hogy ha sokat okoskodnak, ott-hagyja őket császári koronástul, országotul, könnyen teheti, mert ő megél a magyar királysága után is jó magyarjai között, de hogy

a németek, hogyan élnek meg nélküle, azt igazán nem tudja. Természetesen mindez nagyon jó esett a magyaroknak és a régi gyűlölség helyett szeretet és tisztelet ütött tanyát sziveikben az egykor foglyul is ejtett Zsigmond király iránt.²⁾

Visszatérve a Komárom vármegyében tartózkodott Zsigmond fejedelmi vendégeire, elképzelhetjük, hogy az amugy is fényes tatai királyi udvar fényét mennyire emelték az ilyen gyakori látogatások. A külföldi fejedelmek nagyszámú és fényes kísérettel jöttek részint, hogy hatalmukat, gazdagságukat azzal is jobban kimutassák részint pedig, hogy útközben biztonságban érezze magát a fejedelem a fegyveres kísérettől körülvéve.

Eltekintve attól, hogy maga a fejedelmi látogató rendszeren gazdag ajándékokkal szokott kedveskedni a vendéglátó királynak, egyébként is emelték az idegen forgalmon kívül a pénzforgalmat is, mert a fejedelmi vendég és kísérete ilyenkor telt marokkal szórta a pénzt, az ajándékokat, a jutalmazásokat és kitüntetések szórni, hogy lássa mindenki a látogató gazdagságát, ha mindjárt otthon meg is sinylették az ilyen pénzpazarlást.

Az anyagi haszon mellett az erkölcsi előnyei sem maradtak el az ilyen fejedelmi láto-

²⁾ Varga O. i. m. 270.

gatásnak. A királyi látogató kíséretébe csak a legelőkelőbbeket, legműveltebbeket vette fel, hogy ezzel is emelje látogatásának nivóját. Az ilyen kíséret műveltséget, tudományt és előkelőséget árasztott azokra, akikkel érintkezett. És mindezekhez vegyük hozzá, hogy sokszor egymásik fejedelem látogatása hosszabb ideig tartván, a jótékony hatás csak intenzivebb volt.

A külföldi fejedelmi látogatás előnye nem csak Tatára hatott ki, hanem egész Komárom vármegye idegen- és pénzforgalmát, művelődését emelte. Mig a fejedelemnek várnia kell, hogy Zsigmond elintézzé az ügyét, a vendéglátó királyi házigazda gondoskodik arról, hogy vendégei jól érezzék magukat nála. Szórakoztató és izgató vadászatokat rendez köpökkel, sólymokkal vagy hajtókkal.

A vendégek kirándulásokat tesznek Komáromba, Neszmélyre, ahol kisebb kastély vagy zárda lehetett, a királyi vadásztanyákra, Gesztesre, Gerencsérre, Majkra, Vértesszentkeresztre, ahol várak, kastélyok és zárdák adtak szállást a királyi vendégeknek ³⁾

Ilyenkor aztán hullott a külföldi pénz a vármegye többi részeibe is.

A külföldi fejedelem látogatása alkalmá-

³⁾ Forster Magyar o. műemlékei II. 452. 457; Gerecse P. Árpádkori épületmaradványok, Arch. Ért. 1895, 365 9; Rómer F. Bakony 55; Fényes E. Komárom vm. 162.

val megesett az is, hogy a kíséret valamelyik tagja mitőlünk vitt feleséget. A fejedelem bizonyára arra is sokat adott, hogy kísérete szép szál legényekből álljon, amint ez mindig így történik a testőrség, a kíséret összeállításánál.

Igy aztán a magyar leányok szive is hamar tüzet fogott. Az ilyen szerelemnek persze száz és száz akadály gördült eléje. Ki adja oda szívesen leányát külföldinek? Hiszen akkor az elválás örökre szólt, a szülők nem láthatták viszont gyermeküket, még hírt se igen hallottak felőle. Levelet nem hordott a posta, mert még csak száz évvel később, 1540-ben nyitotta meg Taxis Mátyás az első nagyobb postavonalat, amely Bécsujhelyből Komáromon át Esztergom felé és vissza közlekedett.⁴⁾

De hát a szerelem sokszor győzött. Hangos zokogás közt vitte el a magyar menyecskét a külföldi legény, hogy az sose lássa hazáját, faluját, szeretteit viszont. Néha az is megesett, hogy a leány nem ment a férfi után, az aztán letelepedett itt nálunk s az unokája már nem is sejtette, hogy a nagyapjának bölcsője valahol a fjordos skandináv parton ringott.

De az itt maradt, vagy az elvitt hitves-társ sokszor visszasír hazája után. Ezek és a a bujdosók szívében támadnak azok a beteges vágyak, hogy üzenjen a szellőtől, a felhőtől, a

⁴⁾ Acsády I. Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd alatt 187.

madártól, vagy a pataktól, amely hazája felé száll, vagy folyik, mert hiszen mástól ugyse üzenhet.

E kitérés után lássuk a fejedelmi látogatásokat Zsigmond idejében.

Zsigmond a tatái huzamosabb tartózkodásán kívül megfordul vármegyénk egyéb részeiben is. Előbb ezekkel a látogatásokkal foglalkozunk. Zsigmondnak gesztesi és majki látogatásáról már előzőleg szoltunk.

Amint tudjuk, Zsigmond kezdetben nagyon is elhanyagolta a magyar ügyeket, s külfölddel foglalkozott leginkább. Az ország egy része a főpapokkal együtt elpártolt tőle s ezek Kis Károly fiát, Nápolyi Lászlót hívják be, akit 1403-ban aug. 5-én meg is koronáznak egy másik koronával. Erre aztán Zsigmond is észre tér és elhagyja Csehországot, Pozsonyba jön. Innét indul a pártütők feje, Kanizsai János esztergomi érsek ellen. Ekkor keresztül vonul vármegyénken és ez év augusztus 18-án és 19-én Ászáron van.⁵⁾

1407. júl. 6-án Neszmélyen időzik Zsigmond⁶⁾. Neszmélyen igen sok királyunk megfordul. Az egészséges és szép vidék, szőlők és gyümölcsösök, erdők vonzották ide őket, ahol bizonyosan volt valami kastélyféle épület a királyi vendégek számára.

⁵⁾ Ráth i. m. II. kiad. 102.

⁶⁾ I. m. 106.

1408. nov. 25-én Komáromban találjuk Zsigmondot.⁷⁾

1421. szept. 12-én Zsigmond Udvardon tartózkodik.⁸⁾

1425. április hó 25-én felkeresi Gesztes várát, ahol első feleségével, Mária királynéval olyan sok boldog órát töltött. A gesztesi vár s annak kies vidéke bizonyosan eszébe juttatta Mária emlékét, annál is inkább, mert második feleségének, Czilley Borbálának botrányos élete már maga is kiáltó ellentétet képezett a sokat szenvedett Mária királyné életével.

Mindenki igyekszik visszatérni azokra a helyekre, ahol életében boldog volt, hogy még jobban visszaidézzé lelkébe a letűnt boldog idők kedves emlékeit. A boldogság színhelyének láttára élénkebb színekkel rajzolódik meg a mult visszatérő képe. Minden tárgy az elhalt kedves emlékét juttatja eszünkbe. Zsigmondot is ez: a multak édes emléke hozhatta ide, hogy még egyszer átélje lelkében azokat a csendes boldogságban eltöltött napokat, amelyeket az 1388-ki év őszén Mária királynéval átélt Gesztes várában.

1429-ben március hó vége felé Csallóközben utazgatott Zsigmond.⁹⁾

Mielőtt Zsigmond tatai tartózkodására át-

⁷⁾ Ráth i. m. II. kiad. 107.

⁸⁾ U. o. 131. Hazai okmt. III. 321.

⁹⁾ Róth i. m. 143

térnénk, felemlítjük, hogy Ulászló lengyel király is megfordult vármegyénkben. Az ő látogatását azért tárgyaljuk külön, mert tulajdonképpen nem a Tatán időzött Zsigmondnak szólt ez a látogatás, mert akkor még Zsigmond nem lakott Tatán. Ulászlót követő látogatások már kizárólag Tatán történtek.

1412. márc. 15-én Zsigmond magyar és Ulászló lengyel király Lublón békét és szövetséget köt. A béke és a szövetségkötés után a két király Kassán marad egy kis ideig. Innét Budára mennek, ahonnan kirándulnak a vidékre. Így megfordulnak Neszmélyen és Tatán.¹⁰⁾

Szalay szerint, midőn Ulászló lengyel király Zsigmondnak vendége volt, a két fejedelem Székesfejerváron elvált egymástól és június 17-én a lengyel király Zsigmond nélkül ment Tatára, Neszmélyre, Marótra s ott vadászattal és halászattal szórakozott.¹¹⁾

Tata ez időtájt már királyi birtok lehetett, különben nem száll oda Ulászló, akár Zsigmonddal jött ide, akár nem. Kiséretében különben is számos lengyel előkelőség és főúr volt.

Tata fejlődését különösen az segítette elő, hogy Zsigmond Tatát koronabirtokká tette, ezen felül állandó tartózkodási helyül is vá-

¹⁰⁾ Wenzel G. Tata fénykora 11.

¹¹⁾ Magyar o. tört. Lipcse 1852, II. 328.

lasztotta. Így Tata valóságos világtörténelmi nevezetességhez jutott.¹²⁾

Zsigmond király alkotta meg a mai tatai nagytavat is az által, hogy az Általér vizét nagy költséggel csatornáztatta. A tó partjára várat és abba királyi palotát épített. A midőn elkészült az árkakkal körül vett vizipalota, Zsigmond király sűrűen ellátogatott Tatára.¹³⁾

A tatai bővizű források, gyógyfürdők is vonzották Zsigmondot ide, ahol már a rómaiaknak is volt fürdőjük, a „Lacus felicis“ nevű.¹⁴⁾

Lacus-nak nevezték a rómaiak a nagyobb szabású, nyilvános viztartókat, amelyekbe vízvezetékek útján jutott a víz.¹⁵⁾

Amint letelepedett Zsigmond Tatán, elkezdődött a fejedelmi látogatások hosszú sora.

Elképzelhetjük, hogy milyen mozgalmas élet uralkodott Tatán, ahol a külföldi fejedelmek, követek látogatása egymást érték. Ezek mind nagy kísérettel jöttek. Az itt zsibongó zajos élet, vagy talán a király egyenes kívánságára Komárom és Győr vármegye rendei 1419 óta itt tartották együttesen gyűléseiket, amelyeken Zsigmond király is megjelent, ha Tatán tartózkodott

¹²⁾ Takáts S. Tata és vidéke, Oszt.-magyar monarchia. IV. 490.

¹³⁾ U. o. — Szaiff János: Tata, mint volt és van; a tatai gimn. 1855—6. ért. 10.

¹⁴⁾ Salamon F. Budapest tört. I. 245, Ortway T. Magyar o vizrajza I. 459.

¹⁵⁾ Pecz Vilmos Ókori Lexicon I. 1059.

s ha nem volt Tatán, akkor mással, leginkább a nádorral képviseltette magát.¹⁶⁾

Igy 1419-ben is, midőn Győr és Komárom megye Tata mellett gyűlést tartott, Zsigmondot Gara Miklós nádor helyettesítette.

Természetesen mindez elősegítette, hogy Zsigmond tatai várához és várkastélyához tartozó Tata község várossá fejlődjék.

Zsigmond már 1409-ben nov. 8-án megfordul Tatán, amint azt egy akkori oklevél, tanúsítja. Ez oklevélben intézkedik Konkoly és Mercse falukról. Két év múlva, 1411-ben újra Tatán van.

Zsigmond király és római császár korából való regestakönyvei szerint, amelyeket a bécsi császári titkos levéltárban őriznek, Zsigmond 1419-ben április 6-án (feria quinta ante dominicam Palmarum) szintén Tatán időzött és ott több rendeletet bocsátott ki a német birodalomra nézve. E napon a langheimi monostor privilégiumát megerősíti. Április 7-én ugyancsak Tatán Péter augsburgi püspöknek Nesselwangen városra nézve vásártartási kiváltságot adott.¹⁷⁾

Most aztán hosszú szünet áll be Zsigmond tatai látogatásaiban, csak 1423 végén jelenik meg újra itt. December 8-án már Tatán intézkedik. Frankfurt városára, a frankóniai vámokra,

¹⁶⁾ Takáts S. Tata és vidéke IV. 492.

¹⁷⁾ Wenzel Tata fénykora 12, 13.

Frankónia és Bajorország közbékéjére, Vilmos hennebergi grófnak vérjogadományozására (der Ban vber das Blut zu richten) vonatkoznak ezek, a Tatán kelt intézkedések.¹⁸⁾

1423—1426 között különösen sokat megfordult Zsigmond itt. 1424-ben Zsigmond életrajzírója, Windeck Eberhardt többször jelen van Tatán is, tehát a tatái udvarról, mint szemtanú beszélhet.

A konstanci zsinatnak befejezése óta (1418 május vége) a diplomáciai és egyéb állami ügyeknek nagy tömege torlódott össze, amelynek elintézése elől Zsigmondnak már kitérni nem lehetett. E sürgős ügyeket Magyarországon kívánta elintézni. E végből 1423 végétől kezdve Budán, Visegrádon, Esztergomban, Tatán és Székesfehérvárott tartott tárgyalásokat. Tatán leginkább olasz ügyekkel foglalkozott Zsigmond.¹⁹⁾

A huszitáknak folyton egyenetlenkedő pártjai közül az ugynevezett prágaiak, azaz a tulajdonképpeni utraquisták, bár fegyverük szerencsét hozott, 1423-ban mégis két követet küldenek Zsigmondhoz, hogy vele kibéküljenek. E követekkel Zsigmond Székesfehérváron és Tatán tárgyal.²⁰⁾

A bajor örökösödési kérdésből kifolyólag

¹⁸⁾ U. o.

¹⁹⁾ J. m. 14.

²⁰⁾ U. o. 15. 16.

IV. Lajos császár unokái, a négy bajor herceg, t. i. Lajos, Henrik, Ernő és Vilmos wittelsbachi bajor hercegek Windeck, Zsigmond életrajzírója állítása szerint 1424-ben csaknem állandóan Zsigmond udvaránál tartózkodtak, így megfordultak többször Tatán is, és itt különösen vadászattal töltötték idejüket.²¹⁾

A szász választófejedelemség az aszkániai fejedelmi ház utolsó sarja, III. Albrecht választófejedelem halálával megüresedvén, annak elnyerése céljából „harcos“ Frigyes, miszniai örgróf 1424-ben Tatára jön Zsigmond királyhoz, s itt az ünnepélyes investitúrát megnyeri. Erről az okmányt augusztus 1-én Budán állítják ki.

VIII. Erik, az egyesült skandináviai országok királya, nagy Margit, a három északi ország 1397-iki kálmári uniója alapítójának utódja s a német birodalomnak is egyik fejedelme, több közjogi ügy miatt 1424-ben hosszabb ideig van Zsigmond mellett s így Tatán is megfordult.²²⁾

A III. Renald hercegnek halálával megüresedett gelderni hercegség örökösödésének kérdését 1423—1424-ben Zsigmond kizárólag Tatán intézte el. Ez ügyben volt Windeck, Zsigmond életrajzírója Tatára kiküldve Konrád

²¹⁾ U. o. 19. és Komárom vm. monogr.

²²⁾ Wenzel i. m. 20.

mainzi választófejedelem, az egmondi ház egyik oldalrokona által.²³⁾

Tatán intézi el Zsigmond Lajos érsek és aquilejai patriarcha és hűbéresei közti differenciákat, a német rend és a lengyel király közti egyenetlenségeket, a rigai püspök jogainak biztosítását. Birodalmi városok, fejedelmek, püspökök, kolostorok, nemesek Tatán kaptak kiváltságokat.²⁴⁾

Amadé herceg, Savoya birtokosa 1424-ben a svájciakkal békét köt. Ezt a Svájc történetében oly fontos békekötést Zsigmond augusztus 17-én szintén Tatán erősíti meg.²⁵⁾

1426-ban Carmagnole Francesco, akivel a milanói herceg méltatlanul bánt, szövetséget akart létrehozni Millanó ellen Savoya és Velence között, ami arra készítette Visconti Fülöp Mária Angelo millanói herceget, hogy Zsigmondhoz követséget küldjön, Zsigmond védelmét kérve. Zsigmond Tatán fogadja a milanói herceg követségét és 1426. május 12-én Tatáról küld választ a hercegnek.²⁶⁾

Zsigmond Tatán adja ki parancsát, amely szerint a brabantiakat a burgundi hercegek panaszára perbe idézte.²⁷⁾

1424-ben Palaeologus Mánuel bizanci császár, hogy Zsigmondtól segítséget kérjen a mindinkább növekedő török hatalom ellen,

²³⁾ U. o. 23.

²⁴⁾ — ²⁵⁾ U. o. 25—27.

Magyarországba jön Zsigmond látogatására. A császár egész nyáron át hazánkban tartózkodott, amely időt hol Budán, hol meg Tatán töltötte el. Ugyanekkor és ugyanitt fogadta Zsigmond II. Murat török szultán követeit is.²⁸⁾

Lazarovics István szerb deszpota, számos főpap és főúr kíséretében ugyanabban az időben tiszteleg Zsigmondnál, aki a deszpótát és kíséretét Tatán fogadja. A deszpota nem jön üres kézzel. Ajándékokat hoz a királynak és vejének, Albert ausztriai hercegnek, a későbbi magyar királynak. A tárgyalásokat részint Tatán, részint Budán tartották, s a vége az lett, hogy István deszpota Zsigmondnak meghódolt.

III. Tvartko, boszniai király szintén többször megfordul Zsigmond udvarában Tatán.²⁹⁾

1426-ban Zsigmond Tatáról jelenti, hogy a nürnbergi gyűlésen nem vehet részt betegsége miatt.

1426—1429-ig terjedő időben nem igen lát Tata királyi vendégeket. Csak midőn Zsigmond 1429-ben februárban Kassáról Pozsonyba ment, látogatta meg Tatát és itt maradt március végéig.³⁰⁾

Midőn 1429-ben, június hóban Győr és Komárom vármegyék Tata vidékén gyűlést tartottak, valószínű, hogy Zsigmond személyesen

^{28—29)} U. o. 29—32.

³⁰⁾ U. o. 34, Ráth i. m. 143.

nem volt jelen, hanem személynökével képviseltette magát.³¹⁾

Ismét hosszú szünet áll be a tatái fejedelemségjárásban. Csak 1435. végén kerül Zsigmond udvartartása vissza Tatára, de az sem volt olyan, mint a régi, sokat veszített fényéből.

De la Brocquiere Bertrand, jó Fülöp burgundi herceg lovászmestere keleti útjáról 1433-ban visszatértében útbaejti Budát és Tatát is. Tatáról azt írja, hogy ott Zsigmond király szívesen mulatott s leírja az utat, amely Budáról Tatán, Gönyűn, Somorján, Bruckon át Bécsbe vezet.³²⁾

Tudjuk a történelemből, hogy IV. Jenő pápa és a bázeli zsinat között feszültség állott be, aminek a vége az lett, hogy mind a két fél követeket küldött Zsigmondhoz, mint római császárhoz Magyarországba, hogy közbenjárjon a két fél között. Traversari Ambró, a kamalduliak szerzetgenerálisa, IV. Jenő pápa követiségének vezetője 1435. december 8-án azt írja a pápának, hogy december 7-én este érkezett meg Tatára, Zsigmond király akkori székhelyére. Zsigmond itt halászattal és vadászattal töltötte idejét. Már várta őket és igen szívesen fogadta a követiséget. A tulajdonképpeni tárgyalásokra azonban Tatát nem találta a király, alkalmasnak, azért Székesfehérvárra mentek át.³³⁾

³¹⁾ Wenzel i. m. 36.

³²⁾ Szamota I.: Régi utazások Magyarországon 97.

Ebből is látszik, hogy Tata veszített jelentőségéből. Valószínűleg a tatai vár épületeinek egy része el volt hanyagolva, azért nem tartatták meg ott a tárgyalásokat, mert pár évvel előbb — mint láttuk — sokkal nagyobb követéseket is fogadott Zsigmond Tatán.

Traversari Ambró pápai követ Tatáról, Székesfehérvárról barátjaihoz intézett leveleiben Tatát, mint királyi mulatóhelyet írja le, ahol vadászatokat és halászatokat szoktak tartani, ahol igen sok követ, főúr tartózkodik, akiknek és személyzetük számára nagyszámú lovat tartanak Tatán. A pápai követ ötezerre becsülte a lovak számát. Már csak ennek a rengeteg lónak gondozására is egész sereg ember kellett.³⁴⁾

Zsigmond király igen sok oklevelet állít ki Tatán, amelyek közül csak néhányat említ fel Wenzel.³⁵⁾ Így például: 1424. szept. 22. Zsigmond megerősíti azt a jutalmazást, amely szerint Bogáthy Endre fegyvernökének, Évai Pálnak és testvérének birtokot adományozott, ezeket egyszersmind nemesi rangra emeli; 1425. márc. 19. hadakozási parancsot ad ki a jászok számára, március 30. rendelete a pénzhamisítók ellen; május 14. eltiltja az idegeneket Magyarországon a nyers ezüst és arany vásárlá-

³³⁾ — ³⁴⁾ Wenzel i. m. 36—41.

³⁵⁾ I. m. 34—35.

sától;³⁶⁾ május 16. birtokcsere az esztergomi érsekkel; május 22. vámprivilegiumot ad a szakolczai polgároknak; szept. 19. Zsigmond adománya Berzeviczy Péter főtárnokmester számára;³⁷⁾ okt. 20. Zsigmond hadiparancsa a karánsebesi jászok számára;³⁸⁾ 1426. május 8. Zsigmond adomány levele néhai Csáky Miklós erdélyi vajda családja számára.

Zsigmond második felesége, Borbála királyné is gyakran megfordul Tatán.

Mielőtt lezárnók Zsigmond korát, megemlítjük, hogy Zsigmond a tatai királyi palotán kívül, Komáromban is sokat építtetett. Komárom fejlődését Zsigmond nagyon elősegítette, mert mindazok a külföldi fejedelmek, hercegek, grófok és követek, akik Zsigmondhoz mentek Tatára, ellátogattak Komáromba is, sőt itt sokszor több napot is töltöttek. Zsigmond tehát emiatt Komáromot is szépítette, fejlesztette, hogy a külföldiek előtt ne valljon szégyent.³⁹⁾

Zsigmond halálával aztán csendes napok következnek Tatára és Komáromra. A tatai fényes udvartartásnak vége. Az európai hírű tatai királyi palotából alig maradt meg valami.

³⁶⁾ Baranyay J. A csallóközi aranymosás 22.

³⁷⁾ Katona Hist. Crit. Reg. Hung. XII. 445.

³⁸⁾ U. o.

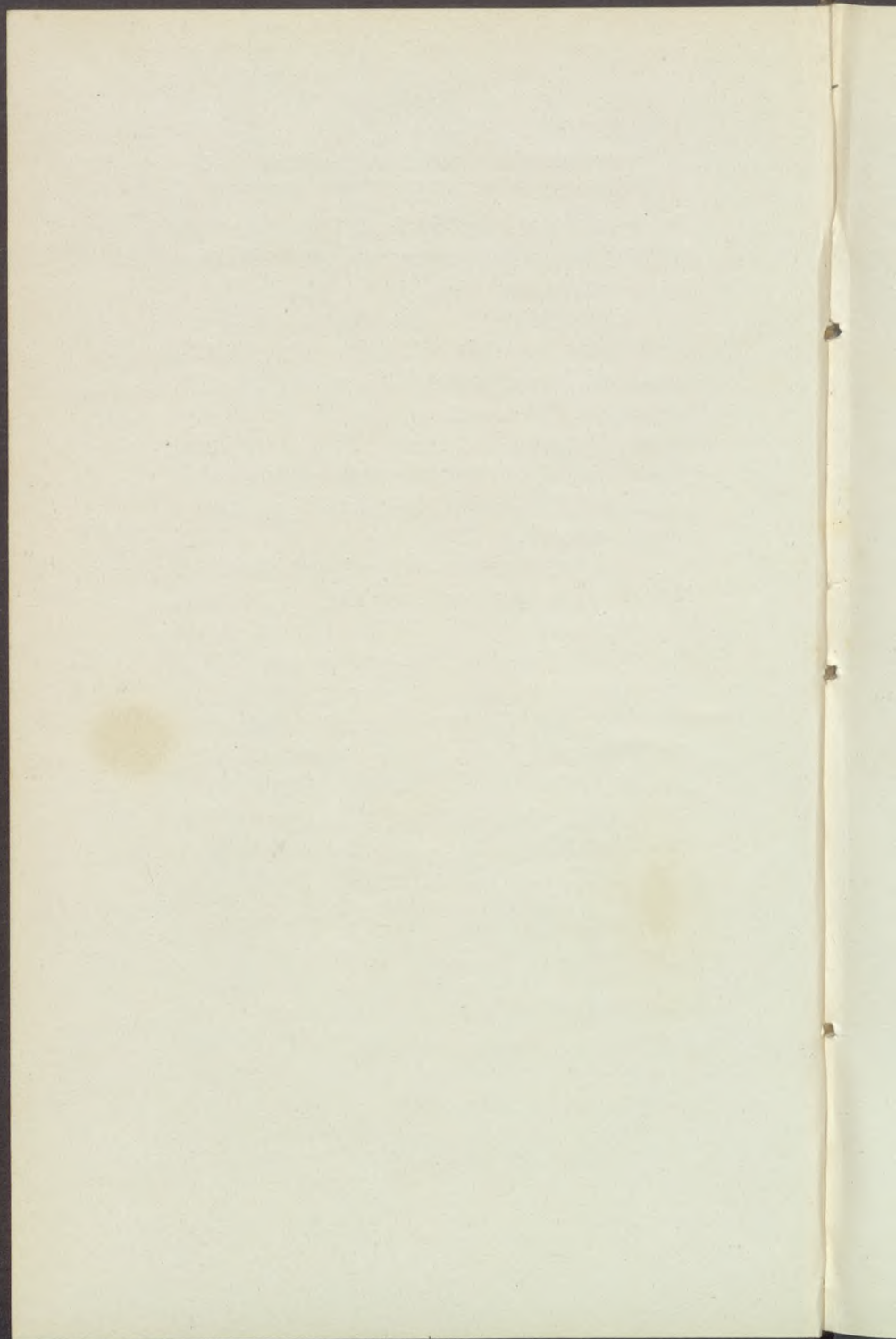
³⁹⁾ Takáts S. Adalékok Komárom városának történetéhez és ethnographiájához, Komáromi Lapok 1884 22.

De így vagyunk az előző királyok palotáival is, amelyek egykor vármegyénk területén állottak. Nyomuk sincs már.

Elpusztultak Géza és Szent László udvardi királyi palotája, IV. Béla király füzitői, komáromi és aranyosi királyi palotái, a füzitői nagyszerű építkezések mind. Sőt az egykor városi jeleggel birt Füzitő sincs már meg, pusztá áll a helyén, ahol pedig már a rómaiaknak is volt telepük, s ahova IV. Béla király egy fejlődő várost varázsolt.

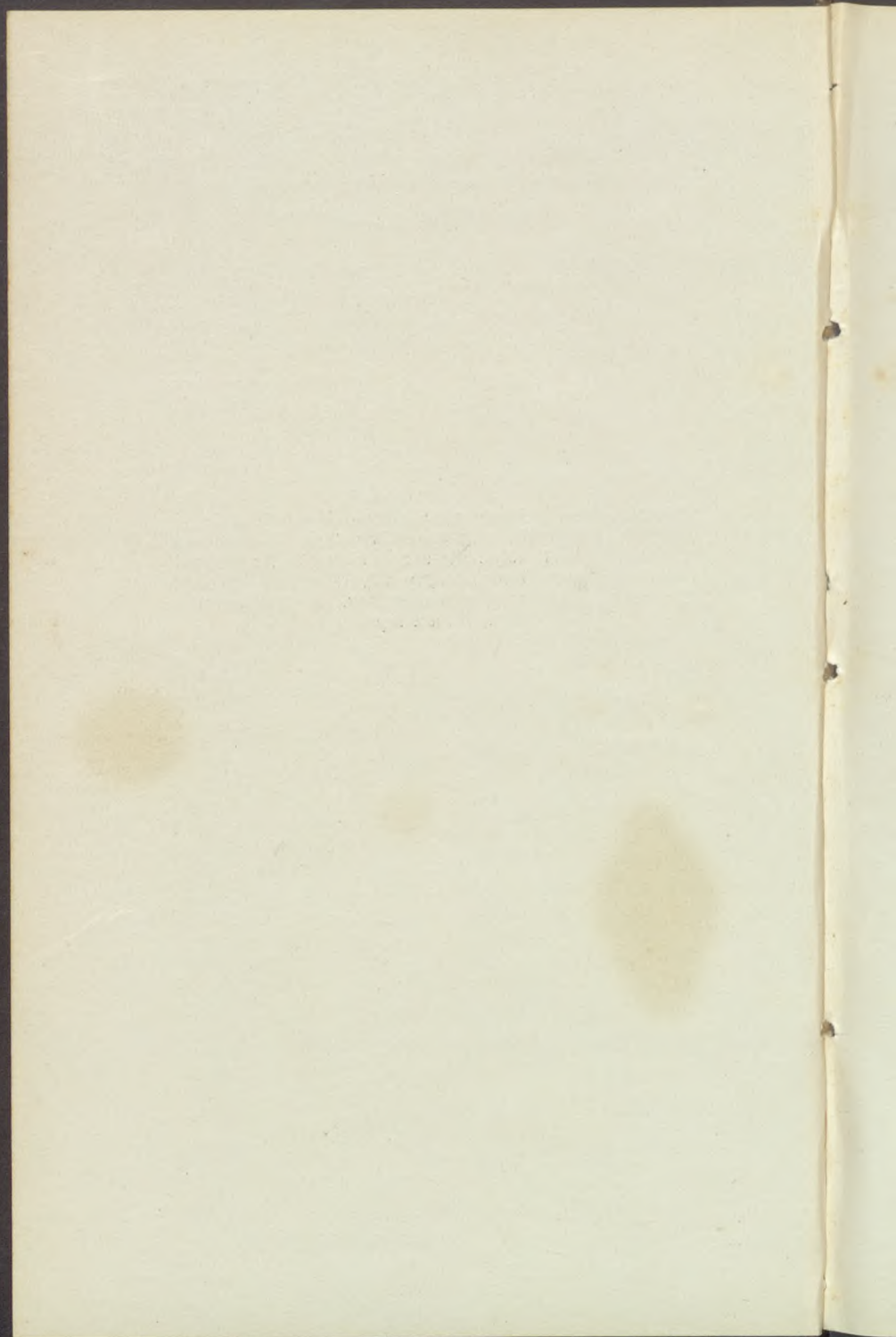
Igy van ez Béla aranyosi palotájával is. Már Aranyos sem az, amelyikben IV. Béla olyan szívesen időzött. Azt az Aranyost régen elsodorta a Duna, s tulajdonképpen a Duna medrébe esik a régi Aranyosnak helye.

Elpusztult Gerencsér, Gesztes, Majk, Vértesszentkereszt is sorra, ahol valamikor koronás fők voltak a házigazdák és fejedelmek a vendégek. Romok, repkénnyel befutott kőhal-mazok maradtak meg csak a régi jó időkől szinte bántó ellentétül a fényes multnak.



VI.

Memento mori A neszeményi szomorú napok. A bécsi orvosok. Albert király halála és temetése. A mérgezés gyanúja. Albert kútja. Erzsébet királyné Az özvegyi fátyol. Kottanner Ilona, a szép udvarhölgy A sziléziai hercegnő. Erzsébet királykisasszony. A szent koronát Komáromba lopják.



Zsigmond halála után pár évig nem igen lát fejedelmi vendéget vármegyénk.

Az 1439-iki év ősze hoz csak királyi látogatókat, de nem szórakozni, nem mulatni, nem vadászni, hanem meghalni jött ide Albert király.

A sok fejedelmi mulatozás, szórakozás után egy riasztó memento mori következett.

Albert király a törökök ellen indított hadjáratából magával hozta a vérhast, ezt a veszedelmes betegséget, amely sírba döntötte derék katonáinak nagy részét. Baját azonban nem tartotta súlyosnak. Budáról Bécsbe indult, gondolván, hogy a bécsi levegő megjavítja egészségét. Útközben még folytatja a békétárgyalásokat Ulászló lengyel király követével. Egészségét azonban ezek a diplomáciai tárgyalások csak aláássák. A lengyel királynak az a követelése, hogy adja vissza Borbála császárnénak lefoglalt jószágait, egészen felboszantotta úgy, hogy ez csak növelte baját, amit még inkább elrontott az a meggondolatlan tette, hogy betegsége dacára dinnyét evett.¹⁾

¹⁾ Pór Antal és Schönherr Gyula: Az Anjou-ház örökösei, Mill, tört. III. 623.

Albert király betegsége nem engedte, hogy kocsin vagy lóháton tegye meg Bécsbe az útát, gyaloghintóban szállították szülőföldje felé. Csak odaérhessek egyszer — mondotta — ahonnét Bécset megláthatom, megbomlott egészségem tüstént helyreáll!

Albert kíséretében voltak a bécsi orvosok is, akik már október 13-án Visegrádon elébe mentek.²⁾

Ilyen körülmények között érkezett a nagybeteg király Neszmélyre. A szerencsétlen király midőn vidékünkre ért, bizonyosan visszagondolt azokra a szép napokra, amelyeket apósa, Zsigmond király tatai tündérpalotájában töltött, hol egymást érték a fényes fogadtatások s a pazar ajándékokat hozó fejedelmek érkezése, amely ajándékokban ő is részesült. Az 1435-ik év december hó 15-én Gesztesen történt kedves nap emléke is bizonyosan felújult lelkében, hiszen csak pár év pergett le a mulandóság homokóráján és mégis, milyen boldogtalan állapotban látja viszont ezt a kedves vidéket.

Közeledni érezvén halálát, a végrendeletét írta meg nagy körültekintéssel, mert feleségében, akit gyámoltalannak, gyengének és mint Czillei ivadékot alattomos cselszövőnek tartott, nem bízott.³⁾

²⁾ Teleki József gróf: Hunyadiak kora Magyarországon I. 147.

³⁾ I. m. I. 149.

Különösen aggasztotta országainak jövő sorsa. Felesége, a királyné várandós állapotban volt. Ha leánya születik Erzsébetnek, akkor feloszlik a hármass (magyar, osztrák és cseh) államszövetség. Itt, e kis dunamenti községben, Neszmélyen végrendelezik születendő fia gyámságáról. Szívét az utolsó percben is az a remény tölti el, hogy az utószülött fiú lesz s akkor van remény a hármass államszövetség fenntartására. Leendő fia gyámságát Albert király három magyar, három cseh, két osztrák főnemesből és Prága város egy megbízottjából alakítandó kormánytanácsra kívánta bízni és utódjának, illetve fiának székhelyéül Pozsonyt jelölte ki.⁴⁾

Neszmély község falai között, ahol nemrég még Ulászló lengyel király, majd Zsigmond is szívesen mulatott, vívta haláltusáját Albert király, akinek korai halála nagy veszteség volt az országra; ha tovább él, jelesebb királyaink sorába emelkedhetett volna és hazánk sorsa is más fordulatot vesz.⁵⁾

A nagyfontosságú végrendekezés után ötödnapra, 1439. október hó 27-én 8 és 9 óra között élete legszebb idejében, 42 éves korában visszaadta lelkét Albert király a Mindenhatónak. Holttestét a halál színhelyéről, Neszmélyről Szekesfejervárra vitték és a magyar főurak kívánságára ott temették el, bár Albert király életé-

⁴⁾ Pór és Schönherr i. m.

⁵⁾ U. o.

ben azon óhajának adott kifejezést, hogy a bécsi szent István-templomban akar pihenni.⁶⁾

Albertnek belső részeit, beleit halála helyén, Neszmélyen temették el. Midőn Pray György a XVIII. században Neszmélyen járt, megtalálta az emléktáblát (réztáblát), amelyről Mária Terézia tudomást szerezvén, a réztáblát Bécsbe vitette és ott a szent István-templomban helyezteté el. Szegény Albert király utolsó óhaja, hogy holtteste a bécsi szent István-templom sírboltjában pihenjen, nem teljesült, csak ez a réztábla jutott oda.

Albert neszmélyi időzésének emlékét őrzi a neszmélyi Albert király kútja, amelyről azt beszéli a szájhagyomány, hogy vizéből ivott Albert s ez okozta volna halálát. A dolog úgy áll, hogy Albert már halálos betegen érkezett Neszmélyre, mert hisz még gyaloghinton se folytathatta útját Bécs felé, a fenti kút vize csak siettethette a katasztrófát, de nem volt közvetlen oka a halálnak. A szerencsétlen királyt emésztő, belső forróság gyötörte s azt mindenképpen csillapítani akarta, azért eszik hideg, behűtött dinnyét s azért iszik a neszmélyi királykút hűs vizéből. Mindez csak pillanatnyi enyhülést okozott és siettette a halált.

Fölemlítésre méltó, hogy némelyik régi kútfő szerint Albert király Csallóközben, Megye-

⁶⁾ U. o.

ren halt volna meg, bár a Teleki⁷⁾ által említett idézetből könnyen azt lehet kivenni, hogy a kútfők itt nem a komárommegyei Megyert, hanem a pozsonymegyei Magyart értik. De hisz ez nem lényeges, mert ma már kétségen kívül be van bizonyítva, hogy Albert király Neszmélyen halt meg. Eléggé mutatja ezt a Pray által Neszmélyen megtalált emléktábla is.

Albert halálát ugyan legtöbb író természetesnek mondja, mégis vannak, akik ezt mérgezésnek tudják be. A mérgezéssel több féle személyt vádolnak. Némelyek szerint egy Páva nevű egyén Budán, vagy a velenceiek, vagy a király anyósa, Borbála királyné, vagy némelyek szerint a magyarok mérgezték volna meg. Vannak, akik azt állítják, hogy Albert öngyilkos lett. Némelyek szerint a mérgezés olyan nagy arányú volt, hogy a király kíséretének egy része szintén elpusztult. Természetesen itt nem kell felednünk, hogy a középkorban nem halhatott el nevezetesebb férfit, hogy fel ne támadott volna a mérgezés gyanúja és vádja.

Albert állítólagos megmérgezésével esetleg csak Borbála özvegy királynét, Albert anyósát lehetne némi valószínűséggel vádolni, mert ez a szép, de ledér asszony sok mindenre képes volt. Intrikát szőtt veje, Albert ellen, hogy a magyar korona ne az övé, hanem Ulászló lengyel királyé legyen. E miatt Albert foglyul ejti anyó-

⁷⁾ I. m. I. 148.

sát és Borbála, mint fogoly kíséri férje, Zsigmond holttestét Pozsonyig, ahol szabadon bocsájtják. Minket itt csak az érdekel, hogy a Znaimban elhunyt Zsigmond király holttestét Pozsonyon és Budán át, midőn Nagyváradra vitték, a koporsót kísérő gyászoló királyi család és a nagy kíséret bizonyára érintette vármegyénket. A kísérő gyászolók közt volt Erzsébet, az elhunyt Zsigmond leánya és férje Albert osztrák herceg, a későbbi magyar király is.

*

Erzsébet királyné elkíséri beteg férjét utolsó bécsi útjára, amely Neszmélynél megszakadt. A királyné nem engedi, hogy tovább utazzék a nagybeteg király. Remélte, hogy a neszmélyi pihenés javulást hoz a súlyos bajra. Ápolja férjét, a hitvesi hűségen kívül kifejtett önzése is ezt parancsolja neki. Nem egy példa állt előtte, hogy a királynők özvegyi fátyla, ha mindjárt drága selyemből szövik is azt, mégis csak özvegyi fátyol.

De hát mind hasztalan a bécsi orvosok tudománya, a gondos ápolás nem használ, Erzsébet királyné mégis csak özvegyen marad, szomorú ellentétként a pár éve e vidéken töltött víg napoknak, amidőn édes atyja, Zsigmond palotájában Tatán, s másutt is a vármegyében szórakozott, mulatott.

*

A haláleset után elhagyja Erzsébet Komá-

rom vármegyét és csak a következő, 1440. év februárjában jön vissza Komáromba. Tulajdonképpen rokona, Cilley Ulrik tanácsára, hogy a magyar urak által királynak óhajtott Ulászló ellenében születendő fia számára a királyságot biztosítsa s Fridrik német császárnál keressen menedéket, Visegrádról Pozsonyba igyekeznek.⁸⁾

Fényes kísérettel vonult be Komáromba, ahol a körülmények, de különösen az a hő óhaja, hogy minél közelebb lehessen a féltett magyar koronához, hosszabb ideig tartóztatták⁹⁾, s ahová február hó 8. körül érkezett meg Cilley Ulrikkal együtt.

Alig piheni ki a királyné az út fáradalmait, máris újra komoly tanácskozás indul meg az udvar bizalmasai közt a szent korona megszerzése iránt.¹⁰⁾

E tervvel már visegrádi tartózkodása alatt foglalkozott Erzsébet, de a féltett szent koronát, pedig a királyné hálósobájához közel őrizték, még sem tudta Visegrádról magával hozni. Komáromban kieszelnék egy ravasz tervet, hogy a szent koronát kézre kerítsék. Ha ez sikerül, akkor nyert ügye van Erzsébetnek. A magyar urak a fiatal, 16 éves Ulászlóhoz akarták férjhez adni, akinek ő — mondotta — a maga harmincegy évével akár az anyja lehetne.¹¹⁾

⁸⁾ Takáts S. Adalékok Komárom város tört. hez, Komáromi Lapok, 1884. 23.

⁹⁾ Szalay L. Magyar o. tört. Lipcse. 1853. III. 21.

¹⁰⁾ A Komáromvárm.-i tört. rég. e. 1892. évi jel. 12.

¹¹⁾ Varga O. i. m. 280.

Látszólag egyezett csak bele ebbe a házassági tervbe, közben azon volt, hogy a koronát megszerezze, mert az orvosok előre megmondották, hogy fia születik, akit ha megkoronáztat az ellopott koronával, minden jóra fordulhat.

A korona ellopásának tervét szépen kifőzték, csak ember kellett hozzá, aki azt ki is vigye. Az életével játszott az a vakmerő.

De hát a királyné és Cilley Ulrik által kieszelt merész tervnek kivitelére mégis csak vállalkozott valaki. Egy fiatal, bájos asszony.

Volt Erzsébet királynénak kíséretében egy német származású udvarhölgy, aki a királyi udvarban, a királyné kíséretében valóságos diplomatává csiszolódott ki, amellet bátor, merész és szép asszony volt. Éppen alkalmas az ilyen veszedelmes terv kivitelére. Ez a bátor udvarhölgy Kottanner Ilona volt.¹²⁾

Kevés habozás után hajlandónak nyilatkozott a bátor asszony a merész terv kivitelére. A beléje helyezett bizalomnak azután szépen meg is felelt, az özvegy királynőhöz egy hűségesen ragaszkodó udvari ember segítségével sikerült neki a szent koronát a visegrádi várból Komáromba csempésznie.¹³⁾

Kottanner Ilona e nevezetes ténykedésről, V. László születéséről, megkereszteléséről stb.

¹²⁾ V. M. Kottanner Ilona Csallóközben, Csallóközi Lapok 1908. 36.

¹³⁾ U. o.

naplót vezetett, amely megbecsülhetetlen adatokat tartalmaz e kor történetére nézve.

E naplót (Denkwürdigkeiten) Endlicher István László adta ki Lipcsében 1846-ban.

Kottanner Ilona a szent korona ellopásáért kapta későbbben jutalmul Csallóközben Kisfalud községet.¹⁴⁾

Nem egészen világos ugyan Kottanner naplójában, hogy Kottanner Ilona asszony Visegrádról egészen Komáromig kísérte-e Erzsébet királynét és innét Komáromból ment-e vissza Visegrádra a szent koronáért, vagy csak a visegrádi fellelgyárból jött le a vár alatt tartózkodó és Komáromba készülődő királynéhez, mégis valószínűnek tartjuk, hogy a szép Ilona asszony egészen Komáromig elkísérte a királynét s a vele volt négy éves Erzsébet királykisasszonyt,¹⁵⁾ akinek Ilona az udvarhölgye, helyesebben a száraz dajkája volt.¹⁶⁾

Mihelyt elkészült Kottannerné és segítő-társa az útra, álkulcsot, lakatot, reszelőt, a királyné pecsétnyomóját ügyesen elrejtván, Erzsébet királyné hírnököt küldött előre a visegrádi fellelgyárba, jelentvén, hogy Ilona asszony a Visegrádon visszamaradt királyné udvarhölgyeiért megy, tehát a hölgyek készülőd-

¹⁴⁾ U. o.

¹⁵⁾ Henszlemann Imre: A visegrádi koronabolt és a királyi lakosztály elrendezése, Arch. Közl. IX. k. I. füzet.

¹⁶⁾ Teleki i. m. I. 174.

jenek, csomagoljanak, hogy Komáromba indulhassanak.¹⁷⁾

Természetesen ilyen bejelentés után senkinek sem tűnt fel Ilona asszony megérkezése. Az izgalmas éj után, amelyen sikerült a koronát sok veszély között megszerezniök, másnap, vasárnap kissé későn reggel indult el Kottannerné kíséretével és a vánkossa rejtett koronával. E vánkossra ült Ilona az egész uton, csak arra vigyázott, hogy a koronára ne üljön, amely a vánkos egyik sarkába volt elrejtve, szóval elég hatalmas vánkos lehetett.¹⁸⁾

Kottannerné szánon haladt, a többi udvarhölgy pedig kocsin. Útközben egy helyen megállapodtak ebédelni. Nem szívesen tették, mert minden perc drága volt, ha Visegrádon észreveszik a lopást és utólérik őket, végük van. De az éhséget már nem bírták tovább; reggel ugyanis a nagy sietségben csak egy kis héringet tudtak enni.¹⁹⁾

Veszedelemben is forognak egyszer útközben. Már egészen besötétedett, midőn a Dunán át kellett menniök. Itt érte őket a veszedelem. Ez az átkelés valahol Komáromhoz közel történhetett meg.

Az átkelést így írja le Kottannerné:

„Tovább haladtunk az éj beálltaig, ami-

¹⁷⁾ Henszlemann i. m.

¹⁸⁾ U. o.

¹⁹⁾ U. o.

kor a Dunához értünk, amelyen még jég volt, de néhol vékony, úgy, hogy midőn a jégre mentünk, a folyó közepén a hölgyek kocsija leszakadt és felborult. Volt nagy sikoltozás, nem láttuk egymást. Nagyon megijedtem, hogy a szent koronával együtt a Dunába veszünk, azonban az Isten megsegített, senkisémet jutott a jég alá, csak néhány tárgy esett a vízbe. Ekkor a sziléziai hercegnőt és a legnagyobb udvarhölgyeket felvettem szánomra és Isten segítségével szerencsésen átjutottunk mindnyájan a jégen.“

Majd így folytatja: „Amidőn elértük Komáromot és a házat, a kísérem a koronát elvitte biztos helyre. Amikor bementem a szobába kegyelmes asszonyomhoz, a nemes királyné szívélyesen fogadott.“

Kottannerné aztán panaszosan említi, hogy azt a rettentő izgalmat és sok veszélyt, amelyen azon az éjszakán keresztül ment, sohase mondhatta el a királynénak, mert ezután már sose volt a királynéval annyi ideig kettesben, hogy azt elmondhatta volna.²⁰⁾

Ilona asszony szerencsés megérkezéére nagy öröm lett a királyasszonyéknál. Az első sakkhuzás sikerült. Ulászló már jöhet, megkoronázni már úgy sem tudják az igazi koronával.

Tehát Komárom várának ódon falai közé jutott a szent korona, amely iránt mindig rend-

²⁰⁾ U o.

kivüli tisztelettel viseltettek őseink, amelynek birásáért véres háborukat vívtak, mert csak a Szent István koronájával megkoronázott királyt ismerték el igazán magyar királynak.²¹⁾

Nem kicsinylendő az a tény, hogy a szent korona idekerült hozzánk, mert ez a korona ellopás igen sok bajt és költséget okozott az országnak s csak Mátyás tudta nagy összeg ellenében visszaszerezni azt. A koronát különben még többször keresztül viszik vármegyénken, midőn ide-oda hurcolják, például mikor 1644-ben Pozsonyból Győrbe viszik, 1790-ben az ünnepélyes hazahozatalkor pedig pihenőt is tart Komáromban a koronát hozó kíséret, amint arról későbbben lesz szó.

Cillej és a királyné azt hitték, hogy csak arra az egy éjszakára ad oltalmat Komárom erős vára a szent koronának.

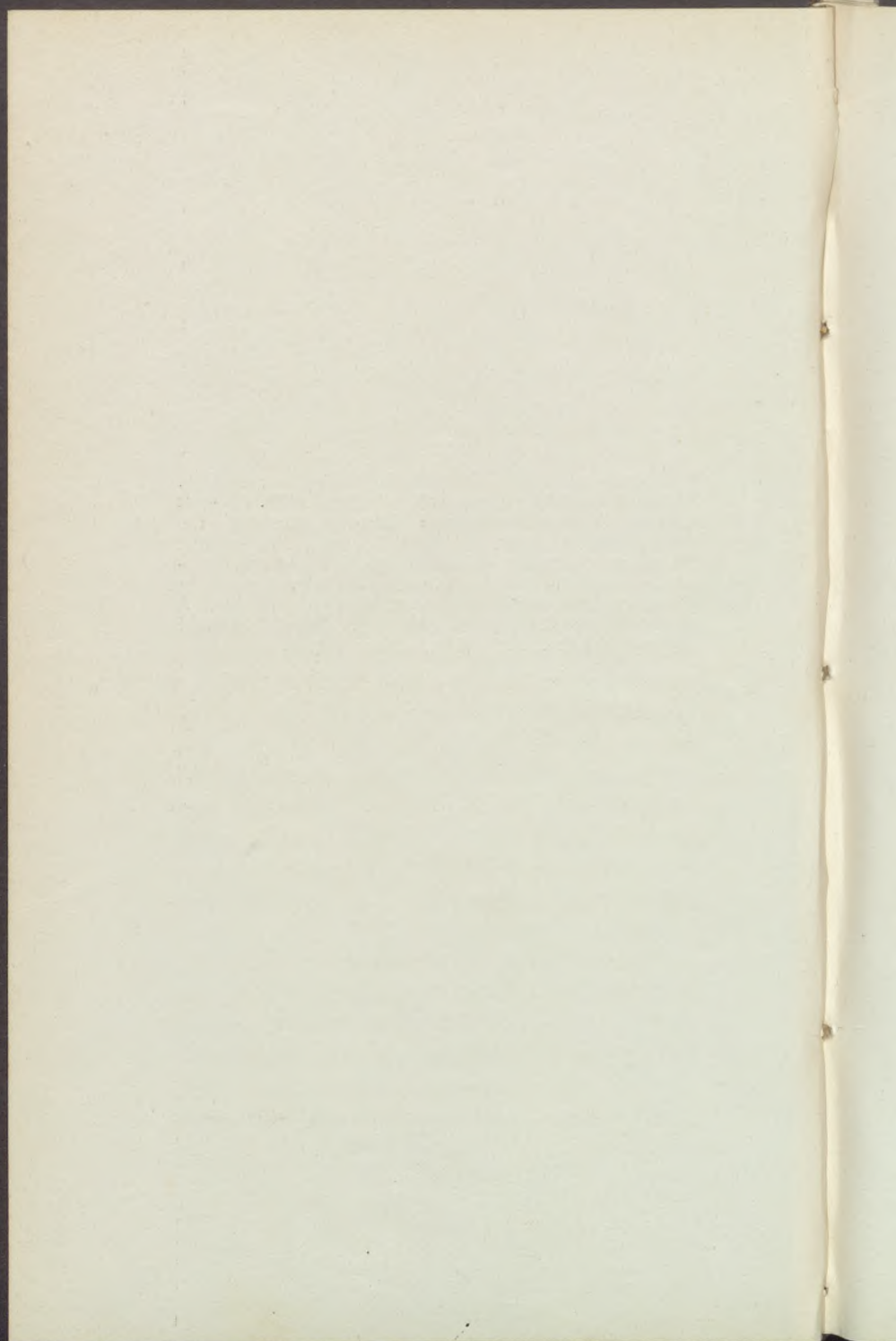
Erzsébet királyné repeső örömmel adja ki a parancsait. Másnap, hétfőn korán reggel az egész udvar elhagyja Komáromot, s indul Pozsonyba. A fürge szolgasereg serényen csomagol, a kocsikat, szekereket kivontatják az udvarokra, az uti podgyászt felrakják rájuk, másnap csak a lovakat kell elébük fogni, aztán mehetnek tovább.

A sors könyvében azonban más volt megírva.

²¹⁾ Takáts S. Adalékok stb.

VII.

V. László születése. Örömtüzek. Fáklyás csónakok. Fényes keresztelő. Hűségeskü a bölcső előtt. Elfogott követek. A haragos királyné. Cifra nyomorúság. Elzálogosított ékszerek. A szent korona a bölcsőben. Pihenő a gerencséri vadásztanyán. A komáromi mozgalmas napok. Fényes udvartartás. Álmodozások a bölcső mellett. Kirándulások. A királyné dombja. A radványi néphit. Ulászló. Hunyadi János Szilágyi Erzsébet. V. László Neszmélyen.



Másnap kora reggel már a királyné lakása elé álltak a fogatok, az elutazásból azonban nem lett semmi. A szent korona megszerzése feletti öröm, az ezt megelőző félelem, izgalmak nagyon hatottak a királynéra, akit reggelre elfognak a szülési fájdalmak, amelyeket olyan gyorsan követ a szülés, hogy Kottannerné Ilona udvarhölgyön és a bábán kívül senkisé is volt jelen.¹⁾

Pray és Fessler szerint Erzsébet, hogy a későbbi gyanúsításokat elkerülje, V. Lászlót nyitott ajtóknál, több magyar főúr jelenlétében szülte. Péczely József is azt mondja, hogy Erzsébet egész nyilvánossággal, nyitott ajtóknál szülte fiát.²⁾

De mindennek a forrásokban semmi nyoma. Kottanner Ilona részletesen leírja a születést, de nyitott ajtókról, valamint jelenvolt magyar főurakról mit sem tud.³⁾

¹⁾ Teleki i. m. I. 176.

²⁾ Péczely József: A magyarok történetei. Debrecen 1837. II. 176.

³⁾ Szalay i. m. III. 21.

A szülés 1440. év február hó 22-én a reggeli órákban történt, amikor is a királyné ép és egészséges fiugyermekeket szült, aki nagyon hasonlított Zsigmondhoz, anyai nagyatyjához és atyjához, Alberthez, emiatt a jelenvoltak azonnal megszerették.⁴⁾

Pár óra leforgása alatt tehát összekerült a leendő király és a szent korona, amelyet a királyfi bölcsőjének a szalmájába rejtettek el.

A szerencsés szülés nagy örömet szerzett a királynőnek és hozzátartozóinak. Cilley Ulrik gróf örömtüzeket gyújtattatott királyi rokona születésének örömére, éjszaka fáklyás csónakokat járattott a kiengedett Dunán és emberei egész éjjel mulatoztak.⁵⁾

Gyorsfutár szalad Dénes esztergomi érsekért, hogy siessen Komáromba megkeresztelni az újszülött királyfit. Amig megérkezik az érsek, azon tanakodik a királyi rokonság, hogy milyen névre kereszteljék? Voltak, akik a születés napjának emlékére Péternek, vagy atyja után Albertnek óhajtották keresztelni. Végül is az anya akarata győz és Szent László után, akit mindig tisztelt, Lászlóra keresztelik, erre különben egy régebbi fogadalma is kötelezte a királynőt.⁶⁾

A királyfi születését gyors futárok, hírnökök vitték szét Komáromból az összes tartományokba.

⁴⁾ Teleki i. m. I. 176., 177. és Fraknói Vilmos: Hunyadiak és a Jagellók kora, Mill. tört. IV. 15.

⁵⁾ Varga O. i. m. 284.

⁶⁾ Teleki i. m. I. 176., 177.

Az a hírnök, aki a hirt Bécsbe vitte, az örömben úszó várostól 16 aranyat kapott. Cilley Ulrik, Dénes esztergomi érsek nógatására és anyai szive sugallatára hallgatva Héder nevű biztos emberét küldötte Komáromból Krakóba, hogy a magyar követeket a tárgyalások abbanhagyására bírja, mert fia születvén, abban a magyarok törvényes ktrályt nyertek, minden további tárgyalás Ulászlóval s a kötendő házasság tárgytalanná vált.⁷⁾

A követek azonban későn érkeznek, Ulászló már akkorra elfogadta a magyar királyságot.

V. László keresztelése alkalmából Komárom városa ünnepi diszbe öltözött. A királyné elrendelte, hogy nagyobb pénzösszeget osszanak szét az ujjongó néptömeg között. Az ősi szokáshoz hiven a királyné nagy népünnepélyt rendeztetett.⁸⁾

Az egyre érkező követségek csaknövelték Komáromban a pezsgő életet, amely több hónapon át tartott. Erzsébet királyné ugyanis a királyfi születésével beállott választási zavarok nagy részét Komáromban élte végig.⁹⁾

V. László születése után Héderváry Lőrinc nádor, Rozgonyi István pozsonyi és temesi gróf és Benedek győri püspök Komáromba

⁷⁾ I. m. I. 180.

⁸⁾ Takáts S. Adalékok stb.

⁹⁾ U. o.

sietnek, hogy az ujszülöttnek hódolatukat bemutassák.¹⁰⁾

Majd megérkeznek a krakói magyar követek, akiknek elfogatása igen sokat rontott Erzsébet ügyén.

Ugyanis Thallóczy Máté és Marczali Imre Krakóból az özvegy királynéhez sietnek az Ulászló által aláírt szerződési okmányokkal. Március végén érkeznek Komáromba, ahol a királyné nyájasan fogadta őket. De ez a nyájasság csak színlelt, tettetett volt. Erzsébet még nem mert szint vallani, mert a két követhez Budán több tekintélyes magyar főúr csatlakozott. Az okleveleket átvette a követektől, de azok tartalmáról nem nyilatkozott. A követekkel együtt jött egy cseh lovag, nagy Zdriarai Smykoszky, aki László bölcseje elé térdelt, ujját ég felé emelvén, hűséget esküdött az ujszülöttnek. A királyné természetesen hasonlót várt a magyar főuraktól is. A királyfi bölcseje csaknem állandóan helyet foglalt a tanácsteremben. Thallóczy azonban e kifejezett óhajra így kiáltott fel:

„Ha Nagysád fia tiz éves volna, még sem vennők urunkul, mert nekünk nem csecsemő kell, hanem király, aki bennünket a törökök ellen vezérelni képes legyen!”

Az anyakirályné némán fogadta ezt a kijelentést, feloszlatta a tanácsot, s körülötte csak Cilley Ulrik, Széchy Tamás, az esztergomi

¹⁰⁾ Szalay i. m. III. 22.

érsek testvére és a Frangepánok maradtak. A Budáról jött urak, köztük Gara László, a fővárosba siettek. Thallóczy és Marczali — vesztükre — még Komárom vidékén maradtak, hogy bevárják Ulászló követeit, akik ajándékokat hoztak Erzsébetnek. Éjszaka azonban Cilley és Smykoszky embereikkel elfogadják e két követet, s előbb Komáromban, majd Sopronban börtönbe vetik őket. A lengyel király követei értesülvén erről, visszafordultak anélkül, hogy megbiztatásuknak eleget tettek volna.¹¹⁾

Más verzió is kering a fenti követek megérkezéséről, fogadtatásáról és elfogatásáról. Némelyek szerint a királyné nem ereszti be őket a szobájába, hanem elébük megy és hidegen fogadja azokat. Mások szerint egyáltalában nem is fogadja a követeket. Ekkor ugyanis a királynénál volt Cilley Ulrik német zsoldosokkal s ez bátorította volna fel az özvegy királynét erre a magatartásra és a követek elfogatására.

Alig távozik el a két követ a Duna tulsó (tehát a mostani újvárosi) oldalára, a királyné népei körülveszik a két követet, elfogják és vásra verik, előbb Komáromba, majd Sopronba zárják őket. Kottanner Ilona a királyné szállásáról látta az elfogatást. Kottannerné szerint tévedésből elfogták Országh Jánost is, aki Budáról jött Komáromba látogatóba, de csakhamar elbocsátották. Erzsébet Fridrikhez írt

¹¹⁾ U. o. III. 24.

levelében négy magyar főúr elfogatásáról tesz említést anélkül, hogy megnevezné őket.¹²⁾

Némelyek azt mondják, hogy a királyné a Krakóból jött követek által hozott oklevelet összetépte (Cillej grófok évkönyve), de ez nem áll, mert az okmány ma is épségben megvan és csak a pecsétek vannak leszaggatva.¹³⁾

Erzsébetnek és pártjának az a könnyelmű és nem menthető tette, hogy a két követet Thallóczyt és Marczalit elfogatták, első sorban azt vonta maga után, hogy a Komáromba igyekvő lengyel követek, akik Ulászló drága ajándékait hozták Erzsébetnek, visszafordultak. Hiába hívta őket Erzsébet, hiába ígért nekik menlevelet, a lengyel követek Komáromba nem jöttek.¹⁴⁾ Ez a két visszafordult lengyel követ Ostrorog Sandivoj poseni nádor és Koneczpole János országos kancellár volt.

A nagy pompával Magyarországba vonuló Ulászló megérkezése Komáromban az Erzsébet pártiakat serényebb akcióra serkentette. A hadikészülődést azonban nagyban megbénította a pénzhiány. Az Erzsébet pártiaknak éppen az a három hiányzott, ami a háborúhoz okvetlen szükséges: pénz, pénz és pénz!

Bizony elmondhatjuk, hogy a királyné Komáromban valósággal cifra nyomorúságban

¹²⁾ Teleki i. m. I. 187., 188.

¹³⁾ U. o.

¹⁴⁾ U. o.

élt. A királynénak még annyi pénze sem volt, hogy a Bécsbe pénzszerzés végett küldött hű szolgájának, Nadler Mihálynak utiköltséget adhatott volna. Ez a nagy pénzszükség bírja arra Erzsébetet, hogy ír Pozsony városának, hogyha a Lichtensteinnak rendelt 500 frtot még nem fizették volna ki, ne is fizessék, hanem küldjék el neki Komáromba.¹⁵⁾

Komáromban előkészületeket tesznek, hogy mielőbb megtarthassák Fehérváron az elloptt koronával a királyfi megkoronázását. De hát a koronázásnál kifejtendő pompához, fényhez is pénz kellett. Valószínűleg ezért zálogosítja el Erzsébet királyné május hó 8-án házi koronáját, amelylyel valamikor királynévá avatták fel. A koronát és egyéb ékszereit Eizinger Ulriknál zálogosította el 2500 frtéért.¹⁶⁾

Midőn Ulászló közeledtének híre eljutott Komáromba, Erzsébet királyné fiával, a szent koronával és a hozzá hű főurakkal elhagyja május hó 10-én Komáromot, ahol annyi izgalomban volt része. A megkoronázandó csecsemőt a legelőkelőbb főurak vitték bölcsőben.

A királyné és kísérete az nap késő este ért Tatára, ahol számos magyar főúr 2000 főre menő kísérettel várták a királyi udvart.

Természetesen magukkal vitték a szent

¹⁵⁾ U. o. I. 195.

¹⁶⁾ U. o.

koronát is, amelyet állandóan a királyi csecsemő bölcsőjének a szalmája közt rejtegettek.

A következő nap, május hó 11-én Tatán maradnak és pihenéssel töltik az idejüket. Még a következő nap, május 12-én is Tatán marad a királyné, de V. Lászlót tovább viszik Székesfejérvár felé. Május 13-án az V. Lászlót vivő kíséret Gerencsérre, a királyi vadásztanyára ér, ahol Nagy Lajos olyan sokszor vadászott.

A gerencséri szép vadászkastélyban halt V. László és kísérete. Másnap, május 14-én utoléri édesanyja és együtt mennek Fejérvárra, ahol pünkösd első napján, május 15-én a három hónapos csecsemőt megkoronázzák. A koronázási szertartás alatt Kottanner Ilona tartotta ölében a kisdedit, ő fogta különben Komáromban is a keresztelőkor és mikor Ujlaky lovaggá ütötte.¹⁷⁾

Héderváry Lőrinc nádor a királyné elindulásakor Komáromban volt és többször hűséget fogadott, meg is indult Fejérvár felé, de Tatánál meggondolta a dolgot, elhagyta a kíséretet és Budára ment.¹⁸⁾

Erzsébet királyné komáromi udvarában megfordultak: az esztergomi érsek, a veszprémi és a győri püspökök, Cilley Ulrik, Ujlaky Miklós, Tamássy László és Henrik, Kanizsay

¹⁷⁾ U. o. I. 199. Ráth i. m. II. kiadás 170. 172

¹⁸⁾ Teleki i. m. I. 199.

Imre és László, Széchy Tamás, Frangepán Bertalan és még számos magyar előkelőség.¹⁹⁾

Erzsébet királyné majdnem négy hónapig tartózkodott Komáromban, itt tartózkodásának nevezetesebb mozzanatai a királyfi születése, a szent korona Komáromba történt hozatala, a királyválasztási zavarok elintézése, fényes küldöttségek érkezése, soha nem tapasztalható pezsgő életet kölcsönöztek Komáromnak, az idegen és a pénzforgalmat felette emelték.²⁰⁾

Ha néha pénzzavarokkal küzdött is Erzsébet, ha cifranyomorúságban is volt része, azért mégis fényes udvar volt a komáromi királynői udvar. Ugyanis tudnunk kell, hogy abban az időben a királynőknek külön, fényes udvartartásuk volt. Kíséretüket a legelső méltóságok, előkelő udvarhölgyek, főurak, főpapok képezték és pazar költségeikkel hallatlan fényt fejtettek ki, úgy, hogy a királyok mai udvartartása távolról sem hasonlítható össze azokkal. Ismeretes, hogy Nagy Lajos király anyjának, Erzsébet királynénak rövid olaszországi útja a mai pénzünk szerint kétszázhusz millió koronába került. Nagy szerencse volt tehát minden városra, ha oda a királyné fényes kíséretével betért és ott hosszabb ideig tartózkodott.²¹⁾

¹⁹⁾ Takáts: Adalékok stb.

²⁰⁾ Takáts: Lapok stb. 71.

²¹⁾ Takáts: Adalékok stb., Karácsonyi János dr., Nagy Lajos anyja Rómában, Kath. Szemle VII. 57.

Büszke is volt Komárom arra, hogy itt ringott V. László bölcsője, hogy itt szőtte merész terveit Erzsébet királyné. Itt álmodozott a bölcső mellett fia jövőjén; bizonyosan szép jövőt festett fiának csapongó képzelete. Hiszen még a kunyhó gyermekének bölcsője mellett is szépeket álmodik az anya, hát egy királyné a királyfi bölcsője mellett, ha még hozzávesszük, hogy ez a királyné nagyravágyó, dacos és gögös is volt. Az élet azonban sokszor csinál iróniákat. Ezek a szép álmok bizony nem váltak valóra.

Erzsébet komáromi hosszú tartózkodása alatt kirándul kíséretével többször a vidékre. Ilyen kirándulásának emlékét látszik őrizni a Királyné dombja, vagy Királyné széke nevű dombos hely Almás és Naszály között Billeg puszta határában. E helyről azt tartja a néphit hogy ott Erzsébet királyné többször megfordult kirándulásai alkalmával.

*

Itt jegyezzük meg, hogy a dunaradványi nép azt tartja, hogy V. László Dunaradványon született. A szájhagyomány szerint, egyszer Erzsébet királyné a Dunán hajón utazott kíséretével, Radvány körül óriási szélvihar kapta el őket úgy, hogy kényszerítve voltak kikötni a radványi parton, aholis — a r. kat. kápolna, — most ref. templom helyén megszülte gyermekét, V. Lászlót. Ennek emlékére ott kápolnát emeltetett a királyné. Néhai Czike János, volt

dunaradványi ref. lelkész, életében többször említette, hogy ő még olvasta azokat a régi írásokat, amelyek e hagyományt a valószínűség mázával igyekeztek bevonni. E régi írások azonban egy tűzvész alkalmával, sajnos, elpusztultak.

Szelle Károly volt dunaradványi, jelenleg dunamocsi jegyző, akinek szíves értesítése nyomán közlöm ez adatokat, érdeklődött a dolog iránt. Levétette a torony csillagját, mert abban régi írásokról tudott a nép. Talált is abban régi írások foszlányait, de már a felismerhetetlenségig tönkre mentek.

A szájhagyomány szerint a templom előcsarnoka még az Erzsébet királyné által építtetett kápolna maradványa. Szelle Károly itt is kutatott és a vakolat alatt régi, már kivehetetlen falfestmények maradványaira akadt.

V. László születésére vonatkozó néphagyománynak — szerintem — az az alapja lehet, hogy Erzsébet királyné komáromi tartózkodása alatt kíséretével sokszor hajókázott a Dunán. Egy ilyen dunai kirándulás alkalmával talán a vihar miatt veszedelemben forogtak s a radványi part szolgált biztos révül. A veszedelemből való megmenekülés öröme emeltethette aztán Erzsébet a radványi kápolnát ott, ahol kikötöttek.

Ebből a magból nőhetett ki aztán az egész szájhagyomány. A nép V. László születését is beleszötte, hogy így szebb legyen a

történet. Állítólag Csilizradványon is fennmaradt az V. László születésével foglalkozó szájhagyomány némi emléke, pedig Csilizradvány nem fekszik a Duna mellett, bár akkor folyhatott arra egy mellékága.

*

Visszatérve Erzsébetre — komáromi tartózkodása alatt természetesen sűrűn levelez és sok oklevelet állít ki a királyné.

Már 1440. február hó 8-án Komáromból hagyja meg Pozsony városának, hogy a Niklawskónak fizetendő 4000 forintot a polgároktól ideiglenesen szedjék be és küldjenek hozzá követeket.²²⁾

Pár nap múlva, február 13-án Komáromban kelt oklevelével a vöröskői uradalmat kivieszi a kamarai teher alól.²³⁾

Február 28-án tehát a szülés után 6 napra már levelet ír Késmárk városának.

Április 23-án Komáromból kelt levelében megengedi Eperjes városnak, hogy Sáros mezőváros határában örök időkre követ fejthessen. Komáromból többször ír Pozsonyba és a dézmából pénzt kér zsoldosokra, majd hűségre buzdítja Pozsonyt.²⁴⁾

Már előbb, április 10-én Albert herceget, Fridrik római király ifjabb testvérét fiának

²²⁾ Teleki i. m. 173.

²³⁾ Gyurikovits György: Vöröskővárának bővebb esmertetése. Tud. Gyűjt. 1824. II. 70. 71.

²⁴⁾ I. m. I. 189.

gyámjául és az ausztriai hercegségben helyettesül választotta. Komárom várát Széchy Tamásra, a győrit Cilley Ulrikra, a fejérvárit pedig Ujlaky Miklóstra bízta.²⁵⁾

V. László koronázásán Albert osztrák herceg is résztvett, akit a királyné különösen meghívott az ünnepélyre. A herceg olyan sietve jött, hogy alatta s kísérete alatt útközből több ló kidült.²⁶⁾ Bizonyosan Komárom vármegyén keresztül tette meg ezt az utat, mert erre volt legközelebb.

Midőn Erzsébet özvegy királyné, három hónapos fiával, V. Lászlóval és kíséretével Ulászló közeledtére Fejérvárról Győrbe ment, az út egy részét a Vértesen keresztül tették meg, ahol nagy félelem között vonultak végig.²⁷⁾

Erzsébet királyné a következő 1441. év januárjában szintén megfordul Komáromban. Január 22-én meghatalmazó levelet ad a modrusi grófnak, akit Rosenberg Ulrikhoz küldött követségbe.²⁸⁾ Később eltávozik a királyné innét.

Majd Fridriktől Sopron városára kölcsönt vett fel s ezen hadikészülékeket, felszereléseket szerzett be s hogy a harc színhelyéhez közel legyen, március végén Komáromba jött. Március 31-én Komáromból inti Haimburgi

²⁵⁾ Szalay i. m. III. 24.

²⁶⁾ Teleki i. m. I. 198.

²⁷⁾ U. o. I. 201.

²⁸⁾ U. o. I, 250.

Fuchs Hildebrandot, hogy Pozsony városával béküljön meg.²⁹⁾

Erzsébet királynénak több komáromvármegyei tartózkodásáról nem tudunk.

*

1441. év december havában I. Ulászló király megfordul vármegyénkben. December 26-án Udvardon van.³⁰⁾

Hunyadi János a törökverő hős hadvezér és kormányzó Buda és Bécs közötti útjában sokszor érinti vármegyénket. 1450. év augusztus derekán Budáról Csallóközbe megy nejével, Szilágyi Erzsébettel.³¹⁾ Ekkor tehát keresztül utaznak megyénken.

V. László midőn Buda—Visegrád—Pozsony—Bécs között utazott, többször viszontlátja szülővármegyéjét. 1457. év május végén, Budáról elindul és a Duna mellett Győrbe, majd Bécsbe megy. Május 29-én és 30-án Neszmélyen édes atya halálának helyén tartózkodik,³²⁾ ahol felkeresi azt a helyet, ahol apja kiszenvedett s ahol holttetemének belső részei pihentek.

Neszmélyről még május 30-án elutazik László és Gönyűre megy.

Természetesen a jó komáromiak szépen tökécsítették a maguk hasznára azt a szerencsés véletlent, hogy V. László városuk falai között

²⁹⁾ U. o. I. 252.

³⁰⁾ Ráth i. m. II. kiadás 175.

³¹⁾ Ráth i. m. I. kiad. 186.

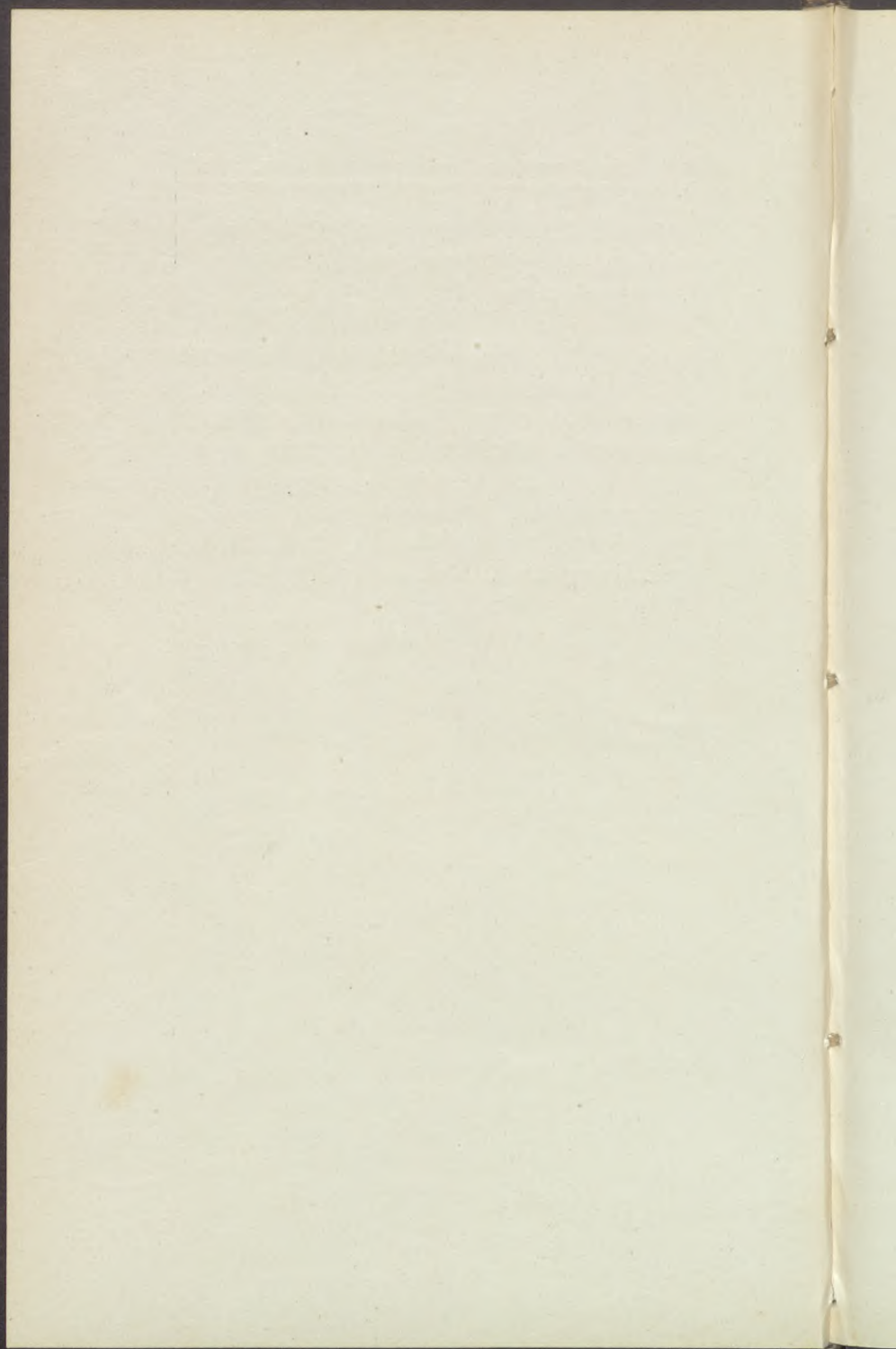
³²⁾ Ráth i. m. I. kiadás 208.

született. Új privilégiumokat kérnek tőle és régieket megújíttatnak vele és V. László nem hálátlan szülővárosa iránt.

*

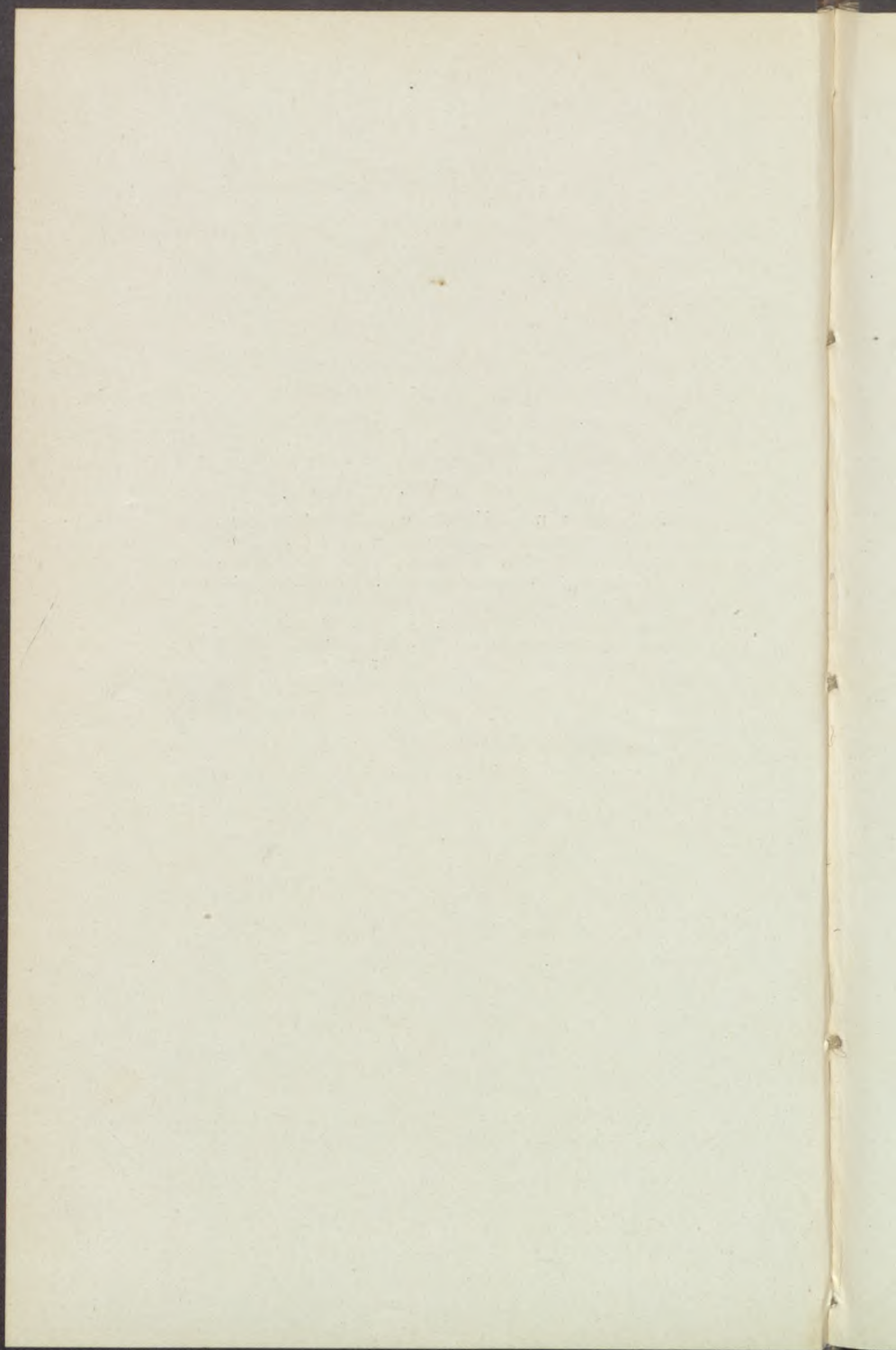
László után csaknem tíz évig szünet áll be a komáromvármegyei fejedelemjárásban. A tatai és a komáromi királyi épületekről hullik le a vakolat, dűledeznek az épületek, a hajdani fénynek vége. Senki se meri reményleni, hogy újra visszajönnék a mozgalmas napok.

Szürke, egyhangú napok, évek következnek, hogy annál fényesebben ragyogjon fel Mátyás király dicső kora.



VIII.

Mátyás és a nép. Mátyás első látogatása Komáromban. A komáromi hajósok. A tatái és komáromi várpaloták. Beatrix királyné Tatán és Komáromban. A Várköze föld adományozása. Bonfini. A komáromi gólyafészek. Megjósolják a király halálát. Ötven szekér kincs. Az utolsó látogatás. A földi paradicsom. Corvin János herceg, komáromi főispán. Amikor a nap leáldozik. A szomorú utazás. A komáromi pihenő. Az utolsó Isten veled. Mikor a nép sír.



Négyszáz esztendő ködén át is fényesen, melegen hinti ránk sugarait Mátyás királyunk dicső uralkodása. A nép szívében kitörülhetetlenül él emléke. Nem a róla dalolt és szájról-szájra szálló népdalok, versek, nem a róla elmondott mesék, regék, nem az uralkodásáról megírt egész könyvtárak mutatják ezt a kitörülhetetlen nagy tiszteletet és szeretetet, hanem az a felajdulás, amellyel visszasírja a a nép Mátyást és dicső korát, midőn így kiált fel a népek milliója: „Vetne bár ránk esztendőnkint háromszoros adót, örmest elszenvédnök, csak visszahozhatnók őt a sírjából.“ Tudunk-e a világtörténelemben hasonló esetet, hogy így kívánja vissza, így sirassa meg a nép az uralkodóját.¹⁾

A magyar nép ősi, szilaj és szabadságot szerető természetéből kifolyólag gyűlöl minden terhet, adót és kötelezettséget, ha az akármilyen csekély is. Mátyás uralkodása alatt évről-

¹⁾ Benedek Elek: Mátyás és a nép, Márki Sándor dr. Mátyás király emlékkönyv. 33.

évre több adóteher nehezült a nép vállára. És a nép, ez az adót, terhet gyűlölő nép háromszor annyi adót fizetne, csak visszatérhetne sírjából Mátyás király, az igazságos. Fejezte-e ki a nép valaha szeretetét ennél közvetlenebbül és hatalmasabban?!

Komáromvármegyét érte az a szerencse, hogy a nép által annyira szeretett, soha el nem feledett és sokszor visszasírt Mátyás király itt, vármegyénk területén érezte magát legjobban.

Ide jött pihenni, ha szélcsend állott be a politikában, ha szabadulni akart az országos gondoktól. Itt szórakozott vadászattal, halászattal és fényes lovagjátékokkal. Itt adott megbízásokat az építészeknek, szobrászoknak és festőknek, hogy királyi palotái minél fényesebbek legyenek. Itt szövi a jövő politikai terveit, itt festi meg képzeletében fia, Corvin János, Hunyadi gróf s a későbbi Liptói herceg jövőjét. Ide hozza szerelmes szíve, itt szövi romantikus szerelmi viszonyait.

Második házassága alatt sokszor jön vármegyénkbe feleségével, Beatrixszel, a nápolyi királyleánnyal, hogy itt szórakozzanak.

Mátyás király 1465-ben volt először Komáromban. Midőn ugyanis a hazánk északnyugati részében dúló csehek ellen indul, hadseregét Komáromnál szállíttatja át a hatalmas Dunán. Az átszállító révészek nagyjából komáromi hajósok voltak. Komárom élelmes

előljárósága sietett megragadni az alkalmat, s az átvonuló királyt megkéri, hogy a város szabadságait erősítse meg, ami még ugyanabban az évben meg is történik.²⁾

Az átkelésről még megjegyezhetjük, hogy Guthi Országh Mihály nádor tudatja a vasmári káptalannal, hogy Pál csornai prépost előtte jelentette, miszerint 1465. évben, hushagyó kedd táján, midőn Mátyás király Komárom várába akart átkelni, a király rendeletére a zegei révből egy nagy hajót, amelyet közönségesen kerepnek hívtak, s amely szóból eredt volna a kerepesi rév neve,³⁾ — a komáromi révbe küldött, abban a biztos reményben, hogy hajóját az átkelés után visszakapja, de gadóci Ökrös János és Thany János ösztönzésére, továbbá a budai vár provisorának meghagyására Korompai Horváth István és Nehéz Péter komáromi várnagyok nem akarják visszaadni a hajót, hiába kéri. E hatalmaskodás miatt 100 arany frt. kára volt a panaszosnak.⁴⁾

Az átkelés alkalmával tekintette meg Mátyás Komárom városát és várát, s ekkor érlelődött meg benne az az elhatározás, hogy Komáromban nagyszerű épületeket emel. Ugyanekkor rándult át mulatni Tatára, s akkor látta

²⁾ Takáts S. Lapok stb. 73, Wenzel G. Tata fénykora 57.

³⁾ Jerney János: Magyar nyelvkiegész. 70.

⁴⁾ Gyulai R. Komárom vm és város tört.-hez 1890 48.

a tatai vár rozszant állapotát s határozta el, hogy azt restauráltatja és méltóvá teszi a fényes, királyi udvartartásra.⁵⁾

Itt említem meg, hogy Ráth Károly 1466-ra teszi Mátyásnak Svehla cseh rabló és katonái, az ugynevezett zsebrákok, koldusok ellen viselt hadjáratát, egy helyen ugyanis így ír: Mátyás 1466. évben október végén Budáról Svehla cseh rabló ellen indul, Esztergom és Komárom vármegyéken keresztül Nagyszombatba megy. Komáromban nov. 5-én van.⁶⁾ Ekkor keresztül utazik egész Csallóközön.

Mátyás első komárommegyei látogatása után jó ideig nem találunk okleveles említést arról, hogy vidékünkön járt volna, de mint a bevezetésben kimutattuk, ez nem azt jelenti, hogy Mátyás tényleg nem is járt volna erre, sőt ellenkezőleg, gyakran itt időzik, de mikor azért jön ide, hogy pihenjen, hogy lerázza magáról az élet terheit, hogy mulasson, vadásszon és titokban szeressen, akkor bizony nem állít ki szívesen okleveleket.

Lássuk tehát e fejezetben azt a pár látogatását Mátyásnak, amelyekről oklevelekben említést tesznek, a következőkben aztán elmondjuk, hogy milyen pazar épületeket emelt Mátyás Komárom vármegyében, leírjuk szórakozásait,

⁵⁾ Takáts S. Adalékok stb. i. h. 23. Wenzel G. i. m. 56, 57.

⁶⁾ Ráth i. m. 221, Horváth Mihály: Magyar o. tört. II. kiad. III. 112.

vadászatait, kirándulásait és titkos szerelmi találkáit.

1480. május hó 17-én Mátyás Tatán van, amint ezt az Ottó bajor hercegnek Tatáról írt levele bizonyítja. Hogy még a pihenésre szánt idejét is mennyire megzavarták a politika keletlenlenségei, mutatja ez a levél, amely így hangzik:

„Hallottuk, hogy a császár a birodalom fejedelmeihez intézett levelében hűtlenséggel vádol, miáltal méltósága ellen vét. Bánfi Miklós pozsonyi ispánnal elküldtük a feleletet. Reméljük, mindenütt belátják ügyünk igazságát.“⁷⁾

1482. év tavaszán ismét Tatán tartózkodott Mátyás és felesége, a szép Beatrix. A királyné Tatáról sürűen küldi leveleit és megbizottait, hogy a békét megvalósítsa Mátyás és Fridrik között,⁸⁾ akik ellenséges viszonyban állottak egymással.

A heves összecsapások még mindegyre tartanak. Mátyás és Beatrix vidáman tölti idejét Tatán; kirándulnak a vidékre, vadásznak, a midőn híre érkezik, hogy a Mátyás birtokában levő Merkenstein vár visszavívását kísérelte meg egy német birodalmi sereg. Mátyás az inkább vadászatra, mint hadjáratra felszerelt kíséretével Pozsonyba siet. Jövedele hírére a támadó

⁷⁾ Marczali H. Regesták a külföldi levéltárakból. Tört. Tár. 1878., 442.

⁸⁾ Berzeviczy Albert: Beatrix királyné, 246.

sereg megfutamodik. Mátyás nagyot kacag, mikor tudatják vele a megfutamodást, amelyről tréfás hangon ír a pápának és apósának.⁹⁾

Mátyás és felesége a Fridrik elleni hadjáratot megelőzőleg, mint arról Mátyás levelei is tanuskodnak, üdülés és szórakozás céljából mentek Budáról Tatára, ebbe a gyönyörű várpalotába, amelyet a földig lerombolt Zsigmond-féle palota helyére igen rövid idő alatt építtetett.¹⁰⁾

1483. év elején Mátyás és felesége Beatrix királyné megint a tatari királyi palotába vonultak és a bőjt legnagyobb részét itt töltötték s csak 10 nappal husvét előtt márc. 7.-én hagyták el Tatát és Budára mentek.¹¹⁾

1489-ben Komárom várában kelt s nyomott királyi pecséttel ellátott királyi adomány levéllel Mátyás király Komárom városának adja a Várköze nevű földet, amelyet most Várföldnek neveznek. Várköze nevet azért kapta, mert az izsai leányvár, amelynek romjai akkor még bizonyára jól kivehetők voltak és a komáromi vár között terült el.¹²⁾

E Komáromban (*Datum in castro eiusdem oppidi nostri Komaromiensis*) kelt oklevélben Mátyás nemcsak a Várköze nevű földet adta Komáromnak, hanem a hozzátartozó jogokat,

⁹⁾ I. m. 248. és Varga O. i. m. 383.

¹⁰⁾ Berzeviczy A.: i. m. 249.

¹¹⁾ Teleki i. m. V. 252. és Berzeviczy A. i. m. 252.

¹²⁾ Komárom város levéltárából. „Komárom.” 1879., 3.

jövedelmeket, szolgalmakat, szántóföldeket, mezőket, nádasokat is, amelyeken csak maga a nád-vágás másfélezer forintot jövedelmezett.¹³⁾

1489. év március hó 25-én Mátyás el-hagyja Bécset. Kínzó fájdalmai nem engedik, hogy az utat kocsin tegye meg, feleségével hajóra száll s lehajózik Budára,¹⁴⁾ ahová nagyon vágyott vissza. Ő, aki gyorskocsikon, rövid idő alatt, sokszor hihetetlen nagy utakat megtett, lassú hajóra volt kárhóztatva. Ez útjukban Komáromban kikötnek és kiszállanak.

Mátyás e komáromi látogatása alatt törté-nik egy különös jelenség, amelyből Mátyás király történetírója, a jó Bonfini és a jósok megjövendölik a nagy király korai halálát.

Az esetet így adja elő Bonfini:

„Kevéssel azelőtt, hogy Bécsből Budára indultunk s a király Komáromnál megállott, a komáromi várkapu felett emelkedő torony csúcsán egy gólyafészket láttunk, amelyből négy idegen gólya kimarta a fészek lakóit és egy-mással marakodtak érte. A király meghagyta, hogy néhány udvari emberrel együtt nézzem meg, mi történt ott? Én akkor, mint egy isteni sugallatra megjósoltam barátaimnak, hogy Ma-gyarország nyugalma még ez évben megzava-rodik, mert közel a király halála, Magyarország

¹³⁾ Takáts S. Lapok stb. 74.

¹⁴⁾ Teleki i. m. V. 476. 6.

pedig négy pártra fog szakadni, mert négy király fog harcolni Magyarországért. A király gyengélkedése megerősítette jóslatomat.“¹⁵⁾

Sajnos, a jó Bonfini jóslata hamarosan beteljesedett.

A királyt gyötrő betegség Budán sem szűnt meg. Mátyás nyugtalan. Budán sincsen maradása, visszakívánczik Bécsbe:

A budai várban ötven szekér kincsekkel és drágaságokkal megrakva hónapokon át várta azt a pillanatot, amelyben Mátyás király Bécsbe indulhat. A csillagászok ugyanis az 1489. év november és december hónapjait nem találták alkalmasnak az utazásra.¹⁶⁾

Végre az 1490. év februárjában megindul a király kíséretével, s a rengeteg kincscsel. E kincset is vármegyénken keresztül viszik Bécsbe.

Ez volt az utolsó bécsi útja Mátyás királynak. Talán érezte is ezt. Valami titkos sejteleni megsúghatta neki, hogy vissza már csak a holttestét hozzák erre. Látni akarta várkastélyait. Mintha el akarna búcsúzni régi kedvenc mulatóhelyeitől, betér Visegrádra, e földi paradicsomba, amint azt a pápa követe, a castellai püspök nevezte 1483-ban a pápához irt levelében. Meglátogatta Esztergomot, Tatát, Komáromot, Pozsonyt és mindegyik helyen tovább

¹⁵⁾ Császár Mihály dr.: Szemelvények Bonfini-ból. 50.

¹⁶⁾ Szalay L. i. m. III. 341.

időzött. Ez utóbbi útjában vele van felesége, Beatrix és fia, Corvin János és sógora, a kis Hippolit gyermek-érsek is elkíséri egy darabig. Ezt az utat a király és a kísérete valószínűleg hajóval tette meg.

Ez utolsó útjában is elkövet mindent, hogy a fia, Corvin János számára biztosítsa a trónt. Komárom és Pozsony várát is fia, János herceg kezére bocsátotta a komáromi és pozsonyi főispánság tisztevel együtt.

Itt említjük meg, hogy János herceg többször megfordul vármegyénkben, többször utazik erre édes atyjával. Mátyás halála után a gyászmenettel való utazásán kívül 1491. év elején is megfordul Komáromban, elfeledvén minden sérelmet, megaláztatást, innét indul el 500 lovassal Albert herceg ellen Ulászló táborába.¹⁷⁾

Amint tudjuk, a bécsi levegő se hoz enyhülést. A nagy király meghal Bécsben iszonyú kínok között.

Futó tüzként terjedt el a rettenetes hír. A nép feljajdul, hogy meghalt Mátyás király, oda az igazság! És mintha megéreznék e súlyos csapást az elemi erők, az állatok is; orkánok pusztítanak az országban, a Duna kiárad, a budai várban a király kedvenc oroszlánjai elhullanak.

¹⁷⁾ Berzeviczy A. i. m. 452, Fraknói Vilmos: Hunyadi Mátyás király 386, 387, Gyulai Rudolf: Komárom vm. és v. tört.-hez 1892. 13.

Mindezek csak a véletlen művei ugyan, de a nép babonás hite ebben mást lát: a közelgő veszedelem, a dicsőség fénye után nyomasztó sötétség, pusztulás, rabság előhírnökeit.

*

A nagy királyt még egyszer látja vármegyénk, de csak holtan, koporsóban.

Mátyás holttestét, mely már másodnapra erős szagot terjesztett, — a halál után hetedik napon, április 13.-án hajóra tették, s elindult vele a királyné, Corvin János, az udvar, mindannyian mély gyászban, számos, Bonfini szerint 50 hajóval le a Dunán az urát vesztett Buda felé. A vízi gyászmenet lassan halad. Megállnak Pozsonyban husvét utáni szombaton, április hó 17-én Komáromba érnek, s itt is megállapodnak, Komáromból bocsátja ki a királyné mint „Isten kegyelméből Magyarország királynéja“ az országnagyoktól ellenjegyzett meghívót a rákosi királyválasztó országgyűlésre.¹⁸⁾

Bonfini említi, hogy a mardosó fájdalom miatt egyetlenegy királyi várban sem akart megállapodni a Mátyás király holttestét kísérő Beatrix királyné, akinek és Corvin Jánosnak kezébe tették le az országnagyok a haza sorsát, mint ahogyan — mondja Bonfini — „ha a nap leáldozik, a holdra függesztjük tekintetünket.“¹⁹⁾

¹⁸⁾ Fraknói Vilmos : II. Ulászló királlyá választása, Századok 1885. 9. Berzeviczy Albert i. m. 468.

¹⁹⁾ Császár M. i. m. 54., Berzeviczy A. i. m. 456.

Csak a kíséret bírhatta rá a királynét, hogy útközben kiszálljon és pihenjen.

Ez alkalommal teljesítette az utolsó és leg-szomorúbb szolgálatot a királynak Mátyás dicső hajóhada. A fejedelmi jelvényekkel feldíszített koporsó fekete posztóval bevont hajón volt díszesen felravatalozva. Így eveztek le lassan az árván maradt Buda vára felé. A megható, méltóságteljes vízi gyászmenetet Bodó Gáspár, a király első udvarnoka vezette.²⁰⁾

Szivetfacsaró látvány volt, midőn a gyászmenet Komáromnál megállapodott. Egész város apraja, nagyja, nők, férfiak egyaránt gyászruházatot öltve kimentek a hömpölygő Duna partjára, könnyes szemmel, sokan hangosan sírva szemlélték a fekete posztóval bevont hajót, amelyen a nagy, a dicső, a jó és igazságos király koporsója pihent.²¹⁾

Lássuk, hogy kik vettek részt e gyászmenetben?

Mátyás király legbizalmasabb emberei, az ország leghatalmasabb főurai a király halálakor Bécsben tartózkodtak.

Ott voltak a püspökökön kívül Nagylucsei Orbán, a kincstartó, Bakócz Tamás, a nagybefolyású királyi titkár, akik Corvin János ér-

²⁰⁾ Szentkláray Jenő: A dunai hajóhadak törté-
73., Fraknói V. Hunyadiak és a Jagellók kora, Mill.
tört. IV. 318., Szalay L. i. m. III. 342.

²¹⁾ Takáts S. Adalékok stb. Komáromi Lapok
1884. 25.

dekében a távollevő kancellárt helyettesítették, Geréb László erdélyi püspök, a világi főrendek közül Szapolyay István, aki mindenét Mátyásnak köszönhette, Báthory István országbíró és erdélyi vajda, a kenyérmezei diadal hőse, Geréb Péter és Máté és még számosan.²²⁾

Ezek közül legtöbb előkelőség elkíserte az elhunyt fejedelmet utolsó útjában s midőn a gyászmenet megállapodott Komáromnál, ők is kiszálltak.

Midőn a fekete hajók hosszú láncolata leereszkedett Csallóköz mellett a Dunán, lassan, méltóságosan, Csallóköz népe kiállt a füzesekkel szegélyezett partokra, hogy utóljára bucsút intsen bálványozott fejedelmének. Az árván maradt csallóközi királyi vadászok, sólymárok bús melódiákat csaltak ki vadászkürtjeikből, a megriadt vadászsólymok keservesen víjjogtak, szárnyaikat idegesen csapdosták, pásztorok túlkei és sípjai fájdalmasan szóltak. A nép sírt, könnyeit törölgette és kendővel, kalappal, zászlóval intett bucsút az örökkévalóság országába utazó fejedelemnek. A holt király ezt már nem érzé. Az utolsó Isten veled-re a gyászkíséretet vezető és könnyező jó Bodó Gáspár integetett vissza a partra holt ura, királya helyett.

A partra bucsút inteni kijött népsokaság között nem egy szerelmes leány és asszony

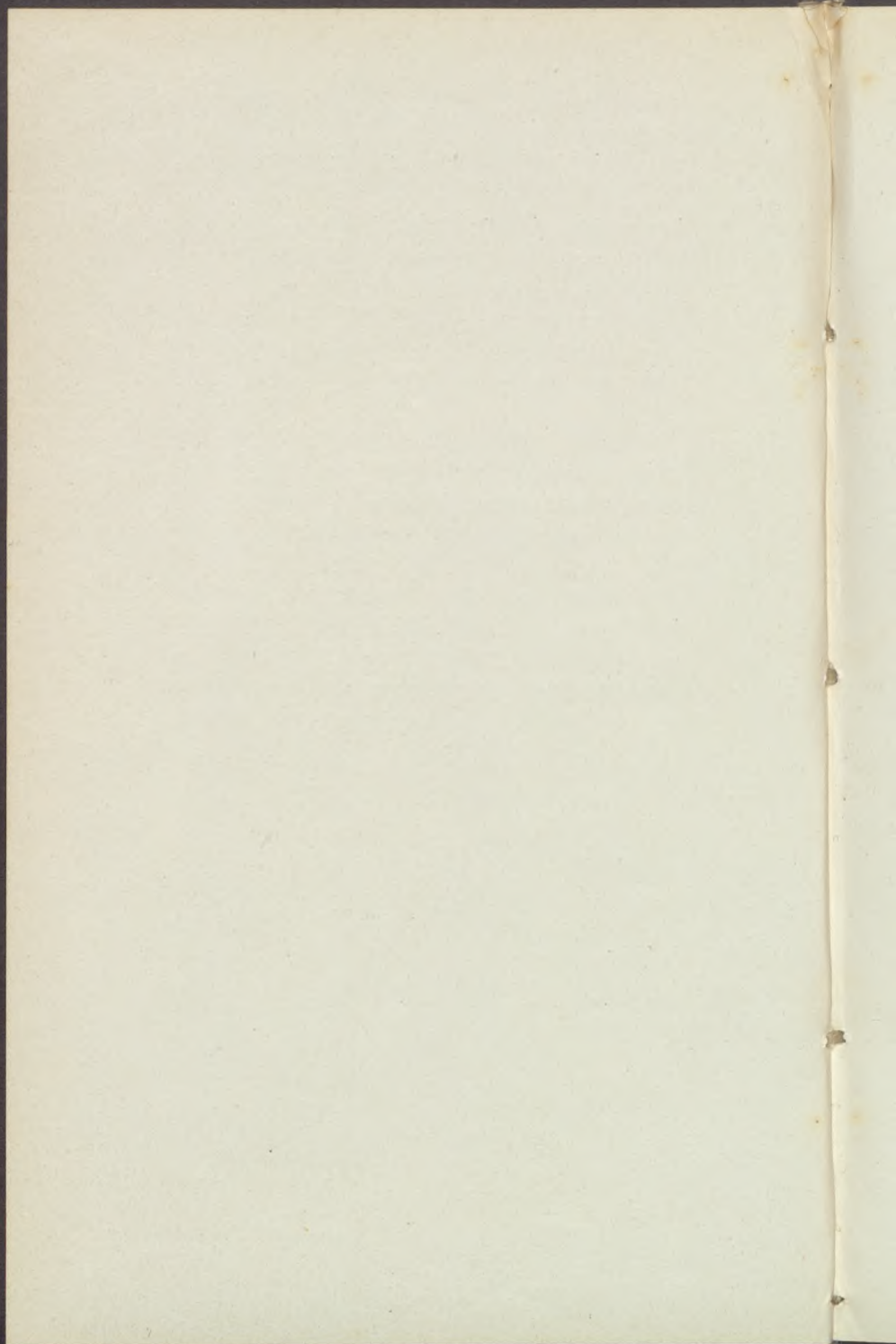
²²⁾ Schönherr Gyula : Hunyadi Corvin János 110.

könnyezett, akiket Mátyás, királyi voltát elhallgatva, mint szerelmes lovag, vagy vadász keresett fel titkos, szerelmes találkozókra. Könnyeztek ezek is, pedig nem is sejtették, hogy nemcsak a dicső fejedelem holtteste úszik ott előttük, hanem szerelmes szívük bálványa, királya is.

*

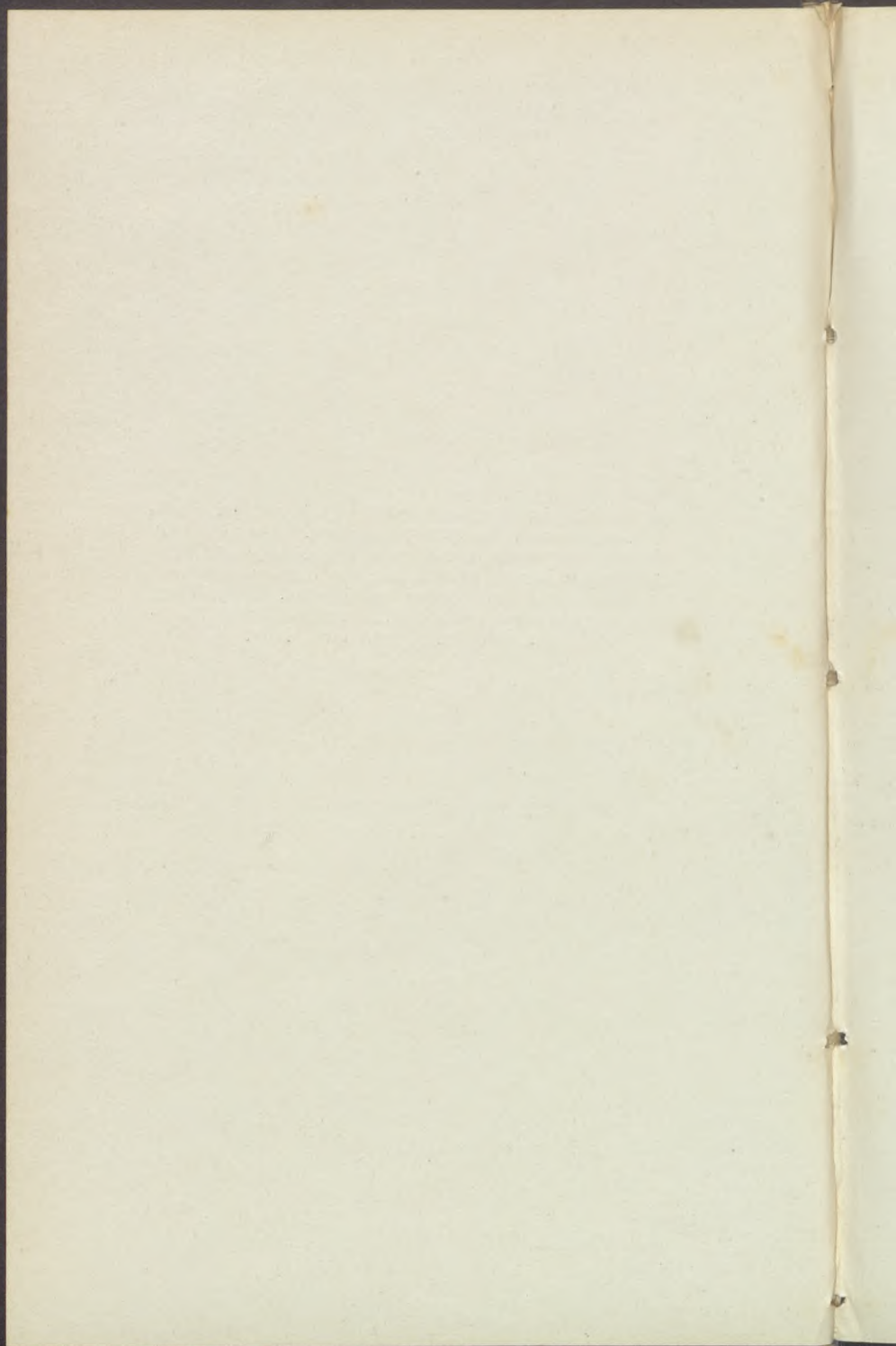
Mikor aztán a trónkövetelők fellépte által okozott zavarok és egyéb veszedelmek is ránehezedtek a népre, fájdalmas sóhajként tör ki a nép ajkáról, hogy: Meghalt Mátyás király, oda az igazság!

Majd jön a török hódoltság minden átka, keserősége, a felszabadító hadak pusztítása s a nép visszasírja Mátyást, hogy „Vetne bár ránk esztendőnként háromszoros adót, örömet elszenvednök, csak visszahozhatnók őt a sírjából!”



IX.

Bonfini Mátyás tündérpalotáiról. A komáromi aranyhajó. A komáromi és tatai építkezések. Tündérligetek. Mátyás komáromi mulató és vadaskertje s gútai halastava. Udvari multságok. Az „aranykacsa”. A brigetioi vízvezeték. Királyi vadászatok. Sólymászat. Komáromvármegye vadbősége. Kócsagvadászat. Az almási akasztás. A szerelmes király.



Mátyás kifejlett műízlését, műpártolását mik sem bizonyították jobban, mint a budai, visegrádi, tatai és komáromi tündérpalotái. E mesék országába illő várkastélyokat korát jellemző színes nyelvezettel Bonfini, Mátyás király udvari történésze írta le. Vannak ugyan, akik Bonfini leírásait hizelgő udvaronc-írásoknak mondják,¹⁾ de azért mégse tarthatjuk Bonfini leírásait pusztá hizelgésnek, mert akkor írta azokat Bonfini, mikor már Mátyás nem is élt, amikor a Mátyásról írt elismerő, hizelgő sorok mit sem használtak, sőt ártottak neki, hiszen II. Ulászló azt akarta, hogy őt dicsőítse, ne a holtat. És ez az idegenből ideszakadt Bonfini annyira ragaszkodott még holt ura emlékéhez is, hogy inkább elhallgatott, semhogy Mátyás dicsőséges kora után Ulászló nyomoruságos korát fesse.²⁾ Így cselekedett egy idegen! És a mi jó főuraink? Szapolyay István, Ausztriának helytartója, Bécsnek parancsnoka, aki mindenét,

¹⁾ Pasteiner Gyula: Az építészet I. Mátyás király alatt, Budapesti Szemle 1893. 193. sz. Salamon F. Budapest tört. II. kötet, XIX. fejezet, III. k. VIII. f.

²⁾ Császár M. i. m. 6.

rangját, vagyonát Mátyás királynak köszönhette, Mátyás halála után hamarosan ilyenforma felhívásokat küldözgetett szét az országba: „Im-máron elmélkedjünk arról, hogy Magyarorszá-got a szorongattatástól és az elnyomástól, mit ekkorig szenvedett, megszabadítván, régi sza-badságába helyezzük vissza!”³⁾ Hogy hogyan helyezték vissza, azt, sajnos, nagyon is jól tudjuk.

Visszatérve Bonfinire, leírásait elfogadhat-juk forrásnak.⁴⁾

Most pedig lássuk Mátyás tündérpalotáit. Tatáról ezt írja Bonfini:

„Tovább haladva Tatára jut az ember, amelyet véleményem szerint minden gondolko-zás nélkül a legelső várnak kell tartanunk.”

„Itt ugyanis egy hatalmas, elpusztíthatatlan töltés a völgyek vizét felfogja, összegyűjti és egy hétezer lépésnyi területű tavat alkot. A víz lefolyásánál gabonaörlő malmok vannak, ezek a várhoz tartoznak és nincs erő, amely el tudná ragadni azokat. A várost kettős bástyafal, sánc és árok védi. Az épületek között keskeny a szabad tér. Köröskörül dúsan aranyozott ebéd-lők, nagyszerű hálótermek egész sora húzódik végig. Gerendázott mennyezetüket gazdag ara-nyozás és faragványok díszítik. A tóból kifolyó felesleges vizet gyakran felfogják és ilyenkor

³⁾ Varga O. i. m. 395.

⁴⁾ Divald Kornél: Budapest művészete a török hódoltság előtt. Lippich Elek: Művészeti Könyvtár, 128.

számos halastavat alkot, amelyben sok a csuka és a ponty. Mindkét oldalról egy-egy elég szép falu és templom látható. Köröskörül nagy kiterjedésű erdők, amelyekben nagyszámmal tenyésznek a vadak.⁵⁾“

„Kissé odább, a sziget szögletében, a nagy területen épült Komárom vára látható. Tágas udvarain nagyméretű paloták emelkednek, mindenhol roppant költséggel készült, gerendázatos mennyezetekkel.⁶⁾“

Itt, Komáromnál horgonyzott a Dunán a velencei és ferrarai minta szerint készült, Bucentaurusnak nevezett, aranylemezekkel kirakott díshajó, amely a királyi pár vízi kirándulásaira szolgált és valósággal palotaszerűen épült, termekre, lakosztályokra volt beosztva.⁷⁾

Bucentaurus, vagy bucentoro (bucsentoro) az a díshajó, amelyen a velencei doge minden évben, Márta mennybemenetele napján kihajózott s a tengerbe aranygyűrűt dobott, amellyel a tengert eljegyezte Velencének. Az utolsót Velencében a franciák égették el 1798-ban. Az aranydiszeket pedig elvitték.

E gyönyörű hajó, amelyen külön nappali, ebédlő, társalgó és hálótermek voltak beren-

⁵⁾ Császár M. i. m. 38., 39. Pasteiner Gyula: Építészeti emlékek a Dunántúl. Osztrák-Magyar Mon. IV. 151.

⁶⁾ Császár M. i. m.

⁷⁾ Berzeviczy A i m 294.

dezve a nőknek és a férfiaknak, minden pillanatban készen állt, hogy a királyi családot és fényes kíséretét vízi kirándulásokra vigye.

Mátyás a komáromi várat teljesen helyreállítá s jórészt új épületeket is emelt itt. De ez természetes is. A nagy fényűzést és műemlékeket kedvelő királytól nem lehetett kívánni, hogy a régi, szűk s még az Árpádok alatt épült komáromi várban tartózkodjék minden átalakítás és kibővítés nélkül. Mátyás e várat annyira díszessé tette, hogy ott szívesen tartózkodott sokszor és hosszabb ideig s annyira kibővítette, hogy az képes volt 1510-ben az egész országgyűlést befogadni. A nagy méreteken kívül a belső pazar berendezés is bámulatba ejtette a nézőt. Mátyás palotái és kertjei a renaissance ízlésnek megfelelőleg tele voltak klasszikus tárgyú szobrokkal. A remek berakású mozaikok, süppedő, drága szőnyegek, gobelinek, művészi bútorok, festmények, remek faragványok, üveg-szekrények, tele érmekkel, aranszobrokkal valóssággal elbűvölték a szemlélőket.⁸⁾

Amint látjuk, Mátyás Komárom várát nem erősséggé tette, hanem káprázatos fényű királyi lakká. Azon a félszigeten, amelyet a Duna és a Vágduna összefolyása alkot, gyönyörű diszkertet létesített, amelyben tornyok, mulatóhe-

⁸⁾ Takáts S.: *Lapok sib.* 57. Riedl Frigyes: *A magyar irodalom főirányai és Varjú János: A magyar művelődés tört. vegyesházbeli királyaink korában.* 47.

lyek, víztartók és szökőkútak, virággal szegélyezett utak váltották fel egymást.⁹⁾

E remek parkból márványlépcsők vezettek le a locsogó habokhoz, ahol ringó díszcsónakok várták a királyi párt, az udvarhölgyeket és a nemes lovagokat.

De nemcsak királyi palotát, hanem még igen sok szebbnél-szebb melléképületet is csináltat a Duna partján udvari kísérete számára. A fentebb említett díszkerten kívül a dunai szigetet is ellátta remek parkkal, amely igazán gyönyörű látványt nyújtott.¹⁰⁾

Mikor a tatari királyi palota elkészült, Tatától egész Komáromig Mátyás király dísz- és függő-kerteket létesített — tele gyönyörű növényzettel, szobrokkal, rózsá-lugasokkal, mesterséges barlangokkal, halastavakkal, vízesésekkel, vízvezetékkel, pihenő kerti házakkal, útvesztőkkel.¹¹⁾

Tele volt ez a kert idegen és hazai madarak kalitkáival. Magas bokrok, gyümölcsfák, madárdaltól hangos berkek, remek fasorok, zöld gyepágyak, fürdők, kő és színes kavics-csal kirakott utak, szőlővel befutott tornyok, kerti házak, aranyhalakkal telt medencék, díszutak, a kert-, vadőrök és solymárok csinos lakóházaik tarkították e tündér-ligetet.

⁹⁾ Takáts S. Adalékok stb.

¹⁰⁾ U. o.

¹¹⁾ Takáts S. Adalékok. Komáromi Lapok 1884. 23.

Mátyás az eltűnt, Szőny melletti római városnak, Brigetionak az emlékét is felújította, ahol akkor még hatalmas romhalmazok voltak láthatók. Ugyanis itt új telepet létesített, amelynek termékeny földje után, helyesebben a Beatrix királyné és a velejött olaszok tiszteletére „*Latinae gentis colonia*“, olaszok faluja volt a neve. A nép egyszerűen Pannon várának hívta és hívja most is ezt a helyet. A király és kísérete gyakran megfordul itt.

S ha a sors Mátyásnak hosszú életet ad, építkezéseit bizonyára még tovább folytatja. Adataink vannak, hogy megtette nagyszerű tervéhez az előkészületeket, amelynek célja Komáromnál állandó hidat emelni a Dunán. Sajnos, e nagyszerű tervének kivitelében meggátolja korai halála. Heltai Gáspár azt mondja, hogy Mátyás Traján császár módjára kőhidat akart itt építtetni.¹³⁾

Ha e nagyszerű terve megvalósul, menyire emelte volna Komárom kereskedelmét, forgalmát! De az is igaz, hogy egy műalkotással több lett volna, amit a következő barbár századok elpusztítottak, mert hiszen Mátyás nagyszerű épületei, sajnos, nagyrészt tönkrementek az 1527-ki kemény ostrom alatt, ami-

¹²⁾ Wenzel G. i. m. 61, Császár M: i. m. 39. Gyulai R. A brigetiumi vízvezeték. Kpmáromi Lapok 1885. 42.

¹³⁾ Takáts S. Adalékok stb. i. h., Wenzel i. m. 61.

dön Ferdinánd elfoglalta Komáromot. A rombadült részek kőanyagát aztán felhasználták az 1550-ki építkezésnél. Az egyik szilárd épületrész Mátyás alkotásából azonban még mai napig is fennáll és hatalmas részét képezi az öreg várnak. Sőt vannak írók, akik azt állítják, hogy az egész öreg várat Mátyás építtette, Ferdinánd csak átalakította.¹⁴⁾

A régi komáromi vár igen sokat szenvedett az 1527-iki, de különösen az 1529-ki kemény ostrom alatt. Gortschacher András, komáromi várkapitány feljegyzései mutatják, hogy az 1527-ki nagy ostrom után Mátyás király gyönyörű alkotása, a vár királyi nagy diszterme még épségben maradt és csupán csak a diszes lépcsőházat tették tönkre Ferdinánd ágyui. E lépcsőházat Gortschacher újra felépítette 1528-ban és a vár és a város között falat is rakatott. Az 1529-ki és az 1594-ki török ostrom alatt mindezek nagyrészt tönkre mentek.¹⁵⁾

A fenti kőfal nem volt az első ilyenmű erődítési kísérlet, mert már Mátyás 1472-ben kőfállal vette körül Komáromot.¹⁶⁾

Ha ezek a monumentális épületek nem

¹⁴⁾ Takáts S. Lapok stb. 76.

¹⁵⁾ Takáts Sándor: Hogyan ostromolta a komáromi bíró huszezer török viéz? Komáromi Lapok, 1900. 7, Rovács Albin: Az 1594. ostromról, u. o. 1902, 47.

¹⁶⁾ Id. Szinnyi József: Adatok Révkomárom halászatához, Vasárnapi Újság, 1863, 130, — Alistáli Laky Gábor, volt komáromi tanácsos kézirata nyomán.

birtak az idők viszontagságaival dacolni, természetesen Mátyás kisebb építkezései rövid idő alatt tönkre mentek.

Hamarosan összedőltek vadászkastélyai, amelyeket Csallóközben és a Vértesben emelt.

Neszmélyen egy külön álló hegycsúcson is volt Mátyás királynak kényelmesen berendezett vadászlaka.¹⁷⁾

Mátyás királynak Komáromban mulató és ritka vadakban bővelkedő vadaskertje is volt. A mulató kertje ott terült el, ahol a régi ref. temető volt, a mostani Tolnai utca vége körül a dombos részen. A vadaskertje pedig Őrs pusztá határán belül, a Dunától ármentesített emelkedettebb helyen, a Nádor vonaltól körülbelül két kilométernyire, az egykori bitófához vezető út körül elterülő földeken volt, amelyet sokáig Vadas dülőnek hívtak a gazdák.¹⁸⁾

E mulató-gyümölcsöskert tele volt szőlő és rózsalugasokkal, pihenő és madárházakkal, márvány kutakkal, villákkal, nyaralókkal, vízmedencékkel, gyümölcs és diszfákkal, galambducokkal, gyönyörű parkrészekkel úgy, hogy a nép csodálkozásában az Aranykert¹⁹⁾ nevet adta

¹⁷⁾ Kenessey Albert: A magyar Duna és melléke, Magyarország képekben 1867, 143.

¹⁸⁾ Komárom városa levéltárából, „Komárom” 1878, 47 és id. Szinnyi József i. m.

¹⁹⁾ Fényes Elek: A magyar birodalom I. k. Komárom vármegye és Magyarországnak mostani állapota I. 134, Baranyay József dr A csallóközi aranyosás 17.

ennek a mesebeli tündérkertnek és szinte visszatérni látta az aranyászok meséiben olyan élénk színekkel lefestett Aranykertet.

Az őrspusztai vadaskertben számos vadászlak, sólyomidomító és vadőrlakás, sólyomkalitkák, vadetető házikók tarkították az erdő sűrűjét.

S ezek mind elpusztultak. A fenti vadaskert (Terra Vadaskert) a XVI. században még meg volt.²⁰⁾

E vadaskert területéért adta cserébe Mátyás a városnak a Várköze nevű földet.

Mátyásnak a komáromin kívül Tatán is volt pompás vadaskertje.

A vadaskertek mellett a halastavakra is volt gondja Mátyás királynak. Holéczy említi, hogy Mátyás 1472-ben vadaskertet létesíttetett Komáromnál, Gútánál pedig nagy halastavat, amelynek a cölöpjei, rekeszeinek a maradványai alacsony vízállásnál még 1837-ben is láthatók voltak.²¹⁾

Ha egy futó pillantást vetünk is a tatái és komáromi tündérpalotákra s azok remek vidékére, elképzelhetjük, hogy Mátyás milyen boldog volt, ha ide jöhetett pihenni és szórakozni.

Komáromban és Tatán sokszor rendeztek fényes lovagjátékokat, nagyszerű halászati és vadászati kirándulásokat, néha zajosabb mulat-

²⁰⁾ Takáts S. Komárom és vidéke i. h. 284.

²¹⁾ Holéczy: Aranykert, Tud. Gyűjt. 1837. XI. 12.

ságokat is, amikor szép játék, magyar tánc járta. Mátyásnak nemhiába az volt a jelszava, hogy: Legyen nagy és boldog a magyar hazája, — de ezt e téren is megvalósította.²²⁾

Egyik kedvenc mulatsága volt Mátyásnak és udvarának az aranykacsa-játék, amelyet a tatavidéki nép napjainkig fentartott az aranykacsa mondájában. E monda szerint a rómaiak idejéből fennmaradt vízvezeték köcsöve a föld alatt Tatától elvezetett egészen a Pannon várig (Brigetio). Mátyás király és környezetének egyik mulatsága az volt, hogy egy fából készült aranyozott kacsát eresztettek Tatán a vízvezeték csövébe s aztán lóháton Ószőnyig vágattak és bevárták, míg az aranykacsa előbukkan a vízvezeték csövéből.²³⁾

Ezt az aranykacsa mondáját Szőnyön úgy hiszi a nép, hogy az aranykacsa dróton járt s abban rejtett üreg volt, amelyben levelet küldöztek bizonyosan szerelmes lovagok és udvarhölgyek. A választ szintén a kacsába rejtették s dróton visszahúzta a levelet váró Tatára. Sok jel arra mutat, hogy Mátyás a Tata és Brigetio közti, régi, rombadőlt római vízvezetékét helyreállíttatta úgy, hogy az használható volt, csak így volt lehetséges az aranykacsa átúsztatása.²⁴⁾

²²⁾ Takáts S. Adalékok stb.

²³⁾ Takáts S. Tata és vidéke i. h. 492. Gyulai R. A brigetiumi vízvezeték i. h.

²⁴⁾ Brigetiumi vízvezeték, Komáromi Lapok 1886. 45

A brigetioi halászatot és a dunai hajózást is belevonta Mátyás a királyi udvar mulatságai sorába. Gyakran rendeznek vízi mulatságokat csónakokon vagy a fentebb említett aranyos díshajón.

*

Ahol most a Duna és a Vágduna összefolyásánál tüske és bozót tenyészik, Mátyás idejében rózsza és szőlőlugasok között bájos udvarhölgyek és deli ifjak sétáltak. Vidám kacagás, udvari lantosok éneke, lantpengetése, odább, a rejtettebb helyeken szerelmes suttogás, madárdal, enyelgő habok időnként visszatérő loccsanása zavarta a csendet. Ha leszállt az est, színes mécsek gyúltak ki a tekervényes utakon, fáklyás csónakok síklottak tova a ringó habokon, a díshajóról görögtűz szórta színes sugarait szerte-széjjel. Szerelmes, tikkasztó, buja éjszaka borult a tájra, szerelmet és udvari intrikát szőttek itt is, ott is a nyári éjszaka leple alatt, míg az udvari zenészek tüzes magyar és nápolyi darabokat játszottak, odább pedig a királyné udvari énekesei lágy melódiákat énekeltek.

Bent a palotában Mátyás és Beatrix gazdag lakománál ült, közben a hegedősök, kobzosok, citerások és hárfások vitézi dalokat játszottak és énekeltek.

Majd zajosabb mulatságok is következtek, amikor a királyi udvar vadászatra indult, vagy

vadászatról tért haza. Ilyenkor fényes felvonulásban gyönyörködhettek a komáromiak és a tataiak.

Ahol most vármegyénkben a fának hire, hamva sincs, valamikor erdő adott hűs árnyat a vadak számos fajának. Mint már előbb is írtuk, Aranyostól egész Ekelig hatalmas csererdő terült el, amelyben Hollós Mátyás sokat bolyongott. E csererdőnek már semmi nyoma, emléke csak az Örsujfalu határához tartozó Cserhát pusztá nevében maradt fenn.

Komáromvármegye egykori vadbőségét mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy az Árpádok idejében a természetben lerovandó egyházi adók között szerepel a nyest és más állatbőr is. A komárommegyei Csallóközben igen gyakori a Ravaszlik nevű dülő. Ravaszlik farkasvermet jelent a csallóközi nyelvjárásban. Ugyanis a középkorban a nádasokban és a réteken igen gyakori volt a farkas, s a csallóközi farkasvermekkel, ravasz (elrejtett) likakkal védekezett e veszedelmes ragadozók ellen. A farkasokat, a farkasvermeket rég elfeledte a nép, de a határban ma is Ravaszlik dülőnek hívják azt a helyet, ahol ilyen vermet ástak valamikor.²⁵⁾

A ragadozók nagyszámára nézve elég bizonyíték az alábbi vallomás is. Ugyanis 1627-ben febr. 23-án egy boszorkánypörben vizsgál-

²⁵⁾ Baranyay József dr. A régi Csallóköz. 28.

latot indítanak Nagytanyon is, amely alkalommal többek között Decsy Gáspár tanyi pásztor azt vallja, hogy egy tehén elmaradt a csordától, s az végleg elveszett, mert a vadak felfalták.²⁶⁾

Szóval Mátyás idejében még több ilyen ragadozó is lehetett a vármegyében. A vadászat tehát szépen virágozhatott.

Komáromvármegye egykori vadbőségének, s a királyi vadászatoknak emlékét tartják fenn a következő dűlő, puszta és határrésznevek: Vadas puszta Örsujfalu határában, amely Mátyás egykori vadaskertjének emlékét őrzi, Farkasdomb Etétől északra, Macskahegy Gyermelytől délre, Macskalik Kethelytől délkeletre, Rókás erdő Gyermelytől délre, Szarvashegy Császártól délkeletre, Szárcsahegy Csehitől északnyugatra, Túzok puszta Apáczaszakállastól délre, Nyestek major Apáczaszakállas határában.²⁷⁾

Vármegyénk régi madarászatára, sólymászatára, s vadászatára veinek világot az alábbi helynevek: Sólyomkiáltó domb Aba puszta határában, amelyet már 1356-ban említenek az oklevelek, Madar község, amely nevét a régi királyi madarászok, sólymároktól kapta, Madár hegy Bánhidától délre, Bagolyhegy Tardostól északra, Czinkepart Ógyallától délkeletre, Ka-

²⁶⁾ Römer Fl. Adalék a boszorkánypörökhöz, Győri Tört. és Reg. Füzetek, Baranyay J. i. m. 28

²⁷⁾ Gyulai R. Megyénk földrajza, Komárom vm.-i és v.-i Tört. és Rég. E. 1892. évi jel. — Komárom vm. monogr. — Baranyay József dr. A régi Csallóköz. 115.

kukhegy Szomortól délkeletre, Gólyás és Bibicvár majorok Apáczaszakállas határában, Leshegy három is van, Madar, Szentpéter és Szomód határában. E három Leshegy nevét bizonyosan a sólyomvadászat után kapta. Császár határában a Nyilvesszős erdő szintén a régi vadászatok emlékét őrzi.

A sólyomvadászat legszebb korát éppen Mátyás király idejében érte meg. A vadászati kedvtelések között talán egynek sincs olyan fényes történeti multja, mint éppen a sólymászataknak.²⁸⁾

A sólymászata költséges és fényűző szórakozás volt, amelynek pazarul csillogó milliót adtak a dicső multú Anjouk, Medicik és Hunyadiak.

Mátyás idejében különösen fényes lovagsereg kísérte a királyi udvart, midőn az Komárom vagy Tata várából sólymászatra indult. A pompás menetet a sólymárok, a vadászok, a hajtók és a csatlósok az ebekkel követték. A sólymászata élén a fősólyommester állott megfelelő segédszeméllyzettel.²⁹⁾

Legszívesebben kócsagra sólymászott Mátyás és Beatrix. Kócsag igen sok tanyázott Mátyás korában vármegyénk vizekben gazdag területén. Fűrjre, fogolyra és nyulra is ráeresz-

²⁸⁾ Sólyom: A sólymászata a multban és manapság, Uránia 1908. 2. sz.

²⁹⁾ U. o.

tették a kiéheztetéssel és kifárasztással idomított sólymokat, de legizgalmasabb volt mégis a kócsagvadászat.

A lóháton kilovagolt királyi udvarnak legünnepeltebb tagja volt az a lovag, akinek lóhátról sikerült a sólyom zsákmányát, a kócsagot vagy egyéb madarat kiragadni a sólyom karmai közül, s átnyújtani a királynőnek.

Mint már előzőleg írtuk, a sólyomidomítók igen keresett emberek voltak.³⁰⁾ Nem egy királyunk tüntette ki kedvenc sólymárát, amint azt a bevezetésben megírtuk. S a legkedvesebb ajándékok közé tartoztak a jól betanított vadászó sólymok, amelyeknek még a királyok is örültek. Midőn Ulászló, lengyel király Zsigmondnak Budán, Tatán és Neszmélyen vendége volt, a szives vendéglátást Ulászló drága ajándékokkal viszonzta. Az ajándékok felsorolásánál különösen hangsúlyozva vannak a sólymok és más vadászmadarak.³¹⁾

Beatrix királyné már gyermekkorában szenvedélyes vadász volt, tehát édes örömeit résztvevett a tатаi és komáromi királyi vadászatokon, mert itt valósággal a vadászat klasszikus talajára talált, hiszen a magyarok e vadászszenvedélyt már nomád őseiktől örökölték és

³⁰⁾ Radvánszky Béla báró. Foglalkozás, időtöltés, játék a XVI. és XVII. században. Századok 1887. 301.

³¹⁾ Szalay L. i. m. II. 329.

Magyarország, s így Komárom vármegye is híres volt a középkorban gazdag vadállományáról.

Gyakran felhangzott Mátyás és Beatrix vadászainak kürtrivalgása és fűrgő ebfalkáinak csaholása a tatai és csallóközi nagyszerű vadaskertekben s a Vértes árnyas erdeiben, ahol őz, szarvas, dömög s valószínűleg bölény is tenyésztett. A komárommegyei sólymászoknak, sólyomidomítóknak, a madari s a mercei királyi madarászoknak ugyancsak volt dolguk, hogy Beatrix kedvtelésének megfeleljenek az ideget ölő s halálra fárasztó idomításokkal betanított sólymok. A komáromi és tatai sólyomkalitkáknak nem volt szabad üreseknek lenniök.

A királyi pár vadász kíséretével bejárta az egész vármegyét. Vadászkastélyai a királyi párnak sűrűen voltak a vármegye erdőségeiben, ha beesteledett, vagy ha vihar támadt, oda vonult a királyi udvar.

Mátyás király vadászatainak emlékét őrizi a Héreg melletti Gerecse hegy alatt levő Királykútja kerek kápolnaszerű épülettel, köröskörül kőpadokkal, ahol a szájhagyomány szerint Mátyás sokszor megpihent kíséretével együtt vadászatai alkalmával.³²⁾

³²⁾ Berzeviczy A. i. m. 249., Ortvay Tivadar: Vadászati kultúrkép, Pozsonyi Orvos-Társulat. Közl. XXIII. k. 6 - 9. Fényes E.: Magyarország mostani állapotja. I. 156.

Sokat vadászik Mátyás Csallóközben. Komáromból Örs, Aranyos, Tany, Nemes- és Várbogya, Nagymegyer, Alistál érintésével gyakran utazik Pozsonymegyébe. Ilyenkor Megyernél is megállapodik s a megyeriek sietnek is tőle városi kiváltságokat kérni, amit meg is kapnak.³³⁾

A szájhagyomány szerint Mátyás példás igazságot is szolgáltatott vármegyénkben, mint azt az Almás melletti Akasztóhegy nevéhez fűződő népmese elmondja. E mese szerint az almási nagyforgalmú dunai révet egy gazdag idegen bérelte, aki zsarolta a réven átkelőket. Aki nem tudta lefizetni a törvénytől magasabb díjat, azt dohos pincében sanyargatta, amíg könyörtől ki nem váltotta valaki. Mátyás füléhez is eljut e gazság híre, s mint a Mátyásról szóló mesékben rendszeren, szegény tót-nak öltözik s átkel az almási réven. Persze ő is a pincébe jut, ahol egy szegény asszony megszánja és ételt csempész be neki, Mátyás viszont aranyat ad a jószívű asszonynak. A mese többi része szintén elég sablonos. Másnap Mátyás felismerteti magát. A zsaroló bérlőt nyomban felakasztatja egy hegyen, amelynek ma is Akasztóhegy a neve.³⁴⁾

³³⁾ Schwartz István: Nagymegyer város története, kéziratos munka 1869-ből, Nagymegyer község levéltárában; Baranyay J. A régi Csallóköz 72.

³⁴⁾ Levelek Neszmélyről, Komáromi Lapok 1884. 41.

A hagyomány szerint a bérlő a mostani ref. lelkészlak helyén lakott, s ott volt a pince is, ahová Mátyást zárták.

Igazságszolgáltatás emlékét őrzi még az Akasztófahegy Szomódtól délre, az Akasztófadomb Nagymegyer határában s a Kalodavágás nevű dűlő Majk és Gesztes között.

A szerelmes Mátyás királyról igen sok szebbnél-szebb mesét tud a csallóközi nép. E meséken kívül Mátyás, mint szerelmes ismeretlen lovag, aki szíve hölgyét nem a királyi pompával csalogatja magához, régóta kedvenc alakja a regény, novella, színmű és versíróknak.

Mátyásról szóló kútfők mind elismerik, hogy szerelmes természetű volt. A szerelemnek is sokat hódolt, kivált özvegysége alatt, de itt is a változatosságnak volt a kedvelője, írja róla Teleki.³⁵⁾

Az emberi élvezetekről nem könnyen mondott le, gyakran játszott a lányok szerelmével, de a férjes asszonyokat nem bántotta. — Könnyen tett ígéreteket, mondja Mátyásról Bonfini.³⁶⁾

Hogy Beatrix udvarhölgyei bájosak, elragadóak voltak valamennyien, azt a királyi pár magas esztétikai érzékéből könnyen következtethetjük. De Mátyásnak volt annyi tapintata, hogy viszonyt ezekkel nem kötött, különben is neki az úri asszonyok és úri leányok nem kel-

³⁵⁾ I. m. V. 524.

³⁶⁾ Császár M. i m. 59.

lettek, a nép egyszerű leányai és menyecskéi szerelmi regényének a főalakjai. Csak egy esetet tudunk, midőn Mátyás főrangú hölgybe, a szép Bánfi Miklósnéba szerelmes, de ezt a szép asszonyt nem kápráztatja el a királyi kegy, hű marad az urához.³⁷⁾

Mikor a Vértesben vagy Csallóközben vadászott, észrevétlenül gyakran eltűnt Mátyás társai közül. A rengeteg erdőben szerelmes szíve volt az iránytű, amely megsúgta, hogy merre van szerelemre szomjazó leány. A szerelmes légyott végén megígérte az egyszerű lovag, hogy visszajön még sokszor, csak várjon reá türelemmel, szerelmesen. S ha a királynak volt alkalma és ideje, akkor el is jött egyszerű vadásznak öltözve a kis erdőszlakba, halászkunyhóba, vagy a kelepelő malom mellé, ahol már annyira várta valaki.

Mátyásnak gyakori szerelemre lobbanó természete heves vérmérsékletében leli magyarázatát s nem menthető azzal, mintha Beatrix szerelemre képtelen (amoris impotens) lett volna, mert a királyné képes volt férje iránt mindig akkora gyengédségre és odaadásra, a mekkora Mátyás szerelmének fenntartására szükséges volt. Hogy ezt benső érzelemből, vagy önérdékből, hiúságból tette-e, az már mellékes.

³⁷⁾ Marczali H. Magyarország története. (Műveltség könyvtára.) 363.

Az igaz, hogy Mátyás halála után hamar keres második férjet.³⁸⁾

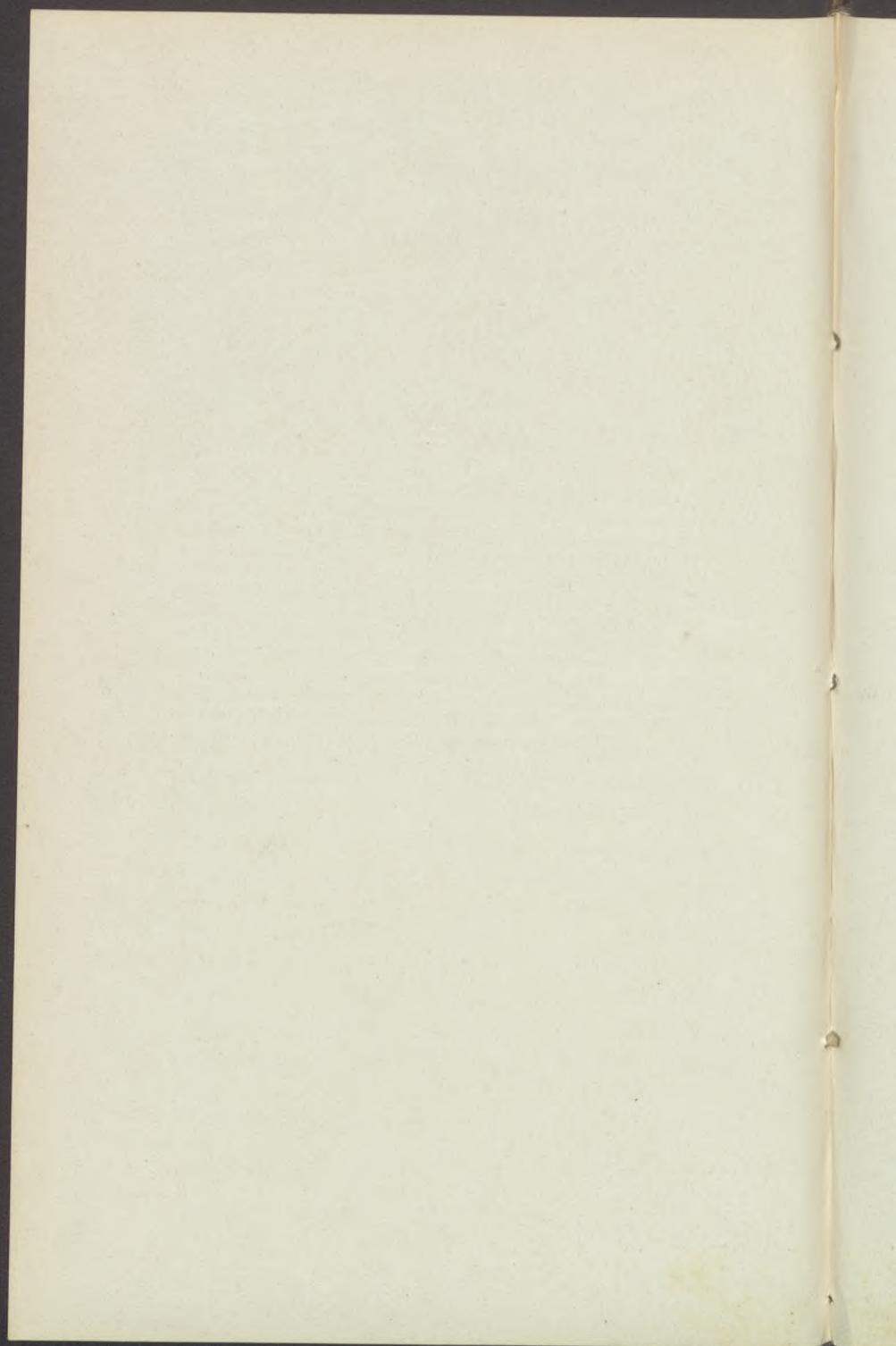
Attól kezdve aztán, hogy Bodó Gáspár a nagy király koporsóját a felsorolt méltóságok és Pecchinoli Angelo, az ortei és a civitácastellánai egyesült egyházmegyéek püspöke, mint pápai követ kíséretében³⁹⁾ Bécsből leúsztotta Budára, a Vértes vadonjában, a dunaparti füzesek alján, a csallóközi csererdők sűrűjében hiába várták vissza a szerelmes leányok hű lovagjukat, az nem jött vissza többet. Sokszor csendes zokogás hallik az erdők titkos rejtekén, síratják a hűtelen lovagot. S elhervadnak csendesen, sírba viszi őket a szóvalan bánat.

³⁸⁾ Berzeviczy A. i. m. 259. Brutus János Mihály: Magyar históriája (Magyar Tört. Eml. Irók, Pest 1863) 27. Berzeviczy Albert: Adalék Beatrix királyné második házasságának történetéhez. Budapesti Szemle 1912. febr.

³⁹⁾ Fraknói Vilmos: Egy pápai követ Mátyás udvaránál (1488—1490). Budapest 1901. 118.

X.

II. Ulászló. Királyi vadászatok. Gesztes. A pestis. Az országgyűlés Tatán és Komáromban. Külföldi követek. A francia és a velencei követ Komáromban. A díszkard. A kereszténység hadvezére. Pápai áldás. Ulászló a komáromi szigeten. II. Lajos és felesége. A menekülő királyné. A komáromi pihenő. I. Ferdinánd. Szulejmán török szultán. Főhercegek. A komáromi és aszódi viza-halászat. Zrínyi feje. A komáromi diplomaták. A zsitva-toroki és a szőnyi béke. Lotharingiai Károly. Szobieszky János lengyel király. XI. Ince pápa. Apaffy Mihály. II. Rákóczi Ferenc. Hesszeni Amália Sarolta hercegnő. A kuruc hősök. Mária Terézia Neszmélyen és Kurtakeszin. II. József. A szent koronát keresztül viszik a vármegyén. Fényes ünnepek.



A komáromi és a tatai várra csendesebb napok következtek Mátyás halála után. II. Ulászló jár erre néha vadászni, de sokszor ő sem jókedvéből jön, hanem a pestis kergeti ide.

1495-ben II. Ulászló a fellépő pestis elől ez egészségesebb vidékre vonul és úgyszólván az egész évet utazással és vadászattal tölti. Julius 8.-án Tatára és Komáromba indul vadászatra. Julius 23.-án estére Tatáról Budára érkezett, de szeptember 15.-én már ismét Tatán vadászott Mátyás gazdag vadaskertjében. Szeptember 21.-én a Tata és Gesztes közötti erdő-ségben rendezett vadászatot, amelyen ő maga is résztvett. Október hó 4.-én már Gesztes várában találjuk II. Ulászlót, akit az országos gondok nem igen gyötörtek.¹⁾

A következő évben, 1496-ban november hó 17.-én ismét Tatán van II. Ulászló.

1510-ben rövid ideig mozgalmas napokat lát Tata és Komárom. A pestis elől az egész országgyűlés Tatára, majd Komáromba menekül.

E mozgalmas napok azonban csak árnyékai voltak Mátyás és Beatrix fényes kora

¹⁾ Ráth i. m. I. kiadás 259.

alatt itt átélt napoknak. Az országgyűlésen résztvettek fényes kísérettel jelentek meg, de soknak arcáról lerítt a halálfélelem, különösen akkor, mikor a pestis annyira terjedt, hogy Budán naponta átlag 60 ember pusztult el, és mikor Tatán is felütötte fejét a gyilkos betegség.

Pasqualigo Péter velencei követ és Guidoto Vince velencei követségi titkár 1510-ben megfordulnak II. Ulászló udvaránál, ezek tudósításai szerint a magyar országgyűlést június végétől szeptember közepéig Tatán tartották meg.²⁾

II. Ulászló király a terjedő pestis elől a város egészséges fekvése miatt már május 23.-án Budáról Tatára indult. A Tatán tartott országgyűlés tárgya nagyrészt nemzetközi vonatkozású volt. Ugyanis XII. Lajos francia király Magyarországot be akarta vonni a cambrayi ligába, ellenben II. Gyula pápa azon volt, hogy II. Ulászló közbenjáró legyen a velencei köztársaság és I. Miksa császár között a kibékülés érdekében.³⁾

Talán nem lesz érdektelen felemlíteni, hogy a cambrayi ligát 1508. dec. 10.-én Cambray várában I. Miksa német-római császár, XII. Lajos francia király, a katolikus Ferdinánd spanyol király és II. Gyula pápa kötötték a velencei köztársaság felosztatására. E ligába való belépésre Magyarországot is felszólították.

²⁾ Wenzel G. i. m. 62.

³⁾ U. o. 63.

A cambrayi ligának a pápa vetett véget 1511-ben, midőn a franciák ellen megalkotta a szent szövetséget.⁴⁾

E nemzetközi ügyből kifolyólag Tatán igen sok külföldi hatalmasság képviselője megjelent. Így többek között De Grassis Achilles, castellói püspök, II. Gyula pápa követe; a római császárnak három, a lengyel és a francia királynak egy-egy követe, ott voltak továbbá a velencei, a török, a havasalföldi és a moldvai követek, György, brandenburgi örgróf és még számosan. Természetesen a magyar főpapok, előkelőségek majdnem teljes számmal nagy fénnel jelentek meg, mint pl. Bakócz Tamás bíbornok, Perényi Imre nádor, akit 200 lovas kísért.⁵⁾

A tatai diplomáciai tárgyaláson a császár követe Nogarola Lenárd gróf és társa, a tudós Spieszhammer Cuspinianus János volt, a francia királyé Louis Helie. Ulászló azt óhajtotta, hogy Louis Helie, a francia követ az országgyűlés megnyitásáig Bécsben maradjon s ne menjen addig Tatára. De a követ előbb útnak indult, mielőtt a Tatán időző király üzenete odaért volna. A francia követ Komáromban vesztegelt pár napig és június 15.-én, néhány órával a pápai követ után érkezett Tatára.⁶⁾

⁴⁾ Fraknói Vilmos: Magyarország és a cambrayi liga, Századok 1882.

⁵⁾ Wenzel i. m. 63. Fraknói i. m., ahol a szerző részletesen leírja a hosszadalmas diplomáciai tárgyalásokat.

⁶⁾ Századok. 1882. 371.

A pápa követe Bécsből a Dunán lehajózván Esztergomba, a primásnál akart előbb tisztelegni, de a primás értésére adta, hogy előbb a királynál illik tisztelegnie. Így aztán a pápai követ Tatára ment, ahol június 15.-én tartotta ünnepélyes bevonulását. A király rendeletéből a győri püspök és Báthory István kétszáz lovas-sal elébe mentek és a lakására kísérték.⁷⁾

Június hó utolsó napján a főnemesek és a nemesek képviselői Tatára jöttek a terjedő pestis elől. Az első ülést július hó 2.-án tartották meg.⁸⁾

Sem Mátyás király egykori palotájában sem a városban nem volt olyan zárt helyiség, ahol az országgyűlést meg lehetett volna tartani, tehát kint a szabadban gyűltek össze.⁹⁾

A július hó 2.-án tartott első ülésről ezt írja a velencei követ: „A szent Ferenc-rend kolostora előtt nyílt téren köralakban voltak az ülőhelyek felállítva. Az elnöki széket a primás foglalta el, körülötte a külhatalmak képviselői ültek. A kolostor ablakait és tetejét kíváncsi tömegek lepték el.”¹⁰⁾

Régi hagyomány Tatán, hogy az 1510.-ki tatai országgyűlést a jelenlegi kapucinus kolostor

⁷⁾ U. o.

⁸⁾ Századok. 1882, 377.

⁹⁾ Mohl Adolf i. m. 28.

¹⁰⁾ Fraknói Vilmos: Magyarország egyházi és világi összeköttetései a római szent székkal. II. 289.

előtti téren tartották meg, tehát valahol azon a tájon állhatott a Ferenciek kolostora is.¹¹⁾

Julius 7.-én ritka ünnepélyt tartottak Tatán. Rómából ugyanis külön pápai kiküldött, a modrusi püspök érkezett meg, hogy Ulászló királyt felavassa a kereszténység bajnokává és hadvezérévé a szentelt kard átadása által. Kint a szabadban, diszes sátor alatt felállított oltárnál a modrusi püspök ünnepélyes nagy misét mondott, amely után a királyt diszsüveggel és diszkarddal díszítette fel. Az ünnepély fényét különösen emelte a pápa és császár, a francia, a lengyel király, a velencei signória, a moldvai és havasalföldi fejedelmek követei, a magyar főurak jelenléte. A püspök beszédében a török elleni harcra buzdította a királyt, s a rendeket, majd pápai áldásban és bünbocsáztatban részesített.¹²⁾

A tatái gyűlés mondotta ki, hogy örömmel üdvözli a török ellenes mozgalmakat, a cambrayi ligába lép és Dalmáciát visszahódítja. Gyakorlati jelentősége e megállapodásnak azonban nem volt.¹³⁾

1510. július hó második felében a magyar főurak nagyrésze már elhagyja Tatát. Csak a király marad ott kevés kísérettel és Pasqualigo a velencei követ. A félelmetes rém, a pestis azon-

¹¹⁾ Rohrbacher (Rédei) Miklós: Tata története. 88.

¹²⁾ Századok. 1882, 386.

¹³⁾ U. o. 705.

ban mindegyre közeledett, sőt már Tatán is szedte áldozatait. A megrémült király Komáromba menekül kíséretével, idejön a velencei követ is. A király a komáromi kis (a mai Erzsébet) szigetre vonult, Pasqualigo pedig Komárom városában lakott.¹⁴⁾

II. Ulászló aug. 14—30.-ig, tehát két hétig lakott Komáromban, illetve az Erzsébet szigeten. Aug. 30.-án Nyitrára utazott, mire az országgyűlés végleg feloszlott.¹⁵⁾

Ulászló a tatai országgyűlés alatt sok okmányt állított ki. Így többek között 1510 júl. 3.-án Tatán kelt oklevelében megerősíti a bencésrend kiváltságait.¹⁶⁾ Július 27.-én pedig szintén Tatán kelt Geszti Mihály deák, nagybányai kamaráshoz intézett levelében Ulászló megtiltja a kincstári tiszteknek az idegen borok behozatalát.¹⁷⁾

Öt év múlva, 1515-ben találjuk a legközelebbi és a legutolsó okleveles nyomát Ulászló komárommegyei tartózkodásának. Ugyanis Ulászló 1515. júl. hó 2.-án Tata várában van.¹⁸⁾

*

¹⁴⁾ U. o. 719.

¹⁵⁾ Wenzel G. i. m.

¹⁶⁾ Csánki Dezső : Magyarország tört. földrajza. III. 631.

¹⁷⁾ Schönherr Gyula: A nagybányai bizottság jelentése. Századok. 1889, 8 füzet, 131; eredetije a nagybányai levéltárban.

¹⁸⁾ Ráth i. m. I. kiadás 273. és Czinár Mór: Monasterologiae I. 39.

A vadászatot és egyéb szórakozást kedvelő II. Lajos király is megfordult vármegyénkben, különösen Tatán. De nemcsak ő, hanem felesége Mária királyné is szívesen tartózkodott a tatai királyi lakban. Bonghars Jakab külföldi utazó, aki 1585-ben megfordult Tatán is, azt írja e várról, hogy hajdan a későbbi németalföldi kormányszóvá lett Mária magyar királyné, II. Lajos neje lakóhelye volt.¹⁹⁾

Sokáig fenntartotta magát az a történeti tévedés, hogy: „II. Lajos utolsó éveiben szomorú látványnak lőnek tanui a tatai vár százados falai, nevezetesen az akkor itt időzött ifjú fejedelemmel Szulimán császár követe, Berhám csausz, illetlenül bánván, a megsértett királynak felbőszült környezete által a keleti bástyáról az őt, vagy hat ölnyi mélységű tóba vettetett.”²⁰⁾

Mind ez azonban nem felel meg a valóságnak. Az egykorú kútfők csak börtönbe vetésről tudnak, ami kétségtelenül szintén súlyos megsértése volt a nemzetközi jognak. Ibrahim nagyvezér is azt írja 1534. végén Bagdadból Ferdinándnak, hogy a magyarok a követet fogságba vetették, de a vízbe dobásról egy szót sem ír.²¹⁾

A szerencsétlen mohácsi csata alatt Mária, a fiatal királyné, akit Ausztriai, majd Magyar-

¹⁹⁾ Szamota István i. m. 166.

²⁰⁾ Th. A tatai vár, Vasárnapi Ujság 1859, 554.

²¹⁾ Szalay L. i. m. III. 519.

országi Mária néven említene, Budán volt Thurzó Elek kincstartóval, Szalaházy Tamás veszprémi püspökkel és a római pápa küldöttségével. Amint megtudja a csata gyászos végét, a fentiekkel és kíséretével Komárom érintésével Bécsbe menekül.²²⁾

A korán özvegyen maradt királyné 1526. aug. hó 31.-én hagyja el Budát, magával hozván Mátyás könyvtárának sok drága kéziratát. Menekülése közben Komáromot is útba ejti és itt piheni ki az út fáradalmait szept. hó 1.-én és 2.-án. Várparancsnokká hű emberét: Endrődi Somogyi Ferencet tette. Komárom városa szívesen fogadta a menekülő királynét és kíséretét és ősi szokás szerint hallal kedveskedett neki.

Erre különben az 1518. évi 14. tc. is kötelezte a komáromiakat. E törvénycikk ugyanis Komárom, Tata és Munkács várakat a királyi konyha tartására, ellátására rendelte. Komárom leginkább vizát, tokot „hozott a konyhára.”

Mária királyné komáromi tartózkodása alatt nem felejtkezett meg az áhitatosságról sem. Valószínűleg abban a kápolnában szokott imádkozni, ahol egykor Kottanner Ilona

²²⁾ Juste Tivadar: Mária, magyar királyné, II. Lajos özvegye. Franciából fordította Szász Károly, Budapest 1888, 11. Kerékgyártó Árpád: Kottanner Ilona emlékiratának kútfői méltatása. Irodalomtörténeti Közl., I, 379.

a csecsemő V. Lászlónak titokban ruhákat varrott Zsigmond király régi köntöseiből.²³⁾

Kevés hja, hogy Komárom várának ódon falai között nem zajlott le a királyválasztó országgyűlés is. Ugyanis Mária királyné 1526. október 9.-re, Báthory István nádor pedig nov. 26.-ra, Komáromba királyválasztó országgyűlést hívtak össze, amelyet azonban a változott körülmények miatt itt nem tarthattak meg.²⁴⁾

I. Ferdinánd is sokszor megfordul vármegyénkben. 1527. év aug. 7.-én Győr és Komárom közötti, aug. 8.-án Komárom előtti táborban van. Aug. 9.-én már Komáromban találjuk Ferdinándot. Másnap aug. 10.-én Komárom és Tata, 12.-én pedig Esztergom és Tata közti táborban van. Ugyanezen évben november hó 18.-án Ferdinánd Tatán tartózkodik.²⁵⁾

1529-ben rettenetes fejedelemjárásban van része vármegyénknek, mikor Bécsbe vezető útjában Szulejmán török császár Komárom és Tata között vonul el hatalmas seregével. Szeptember hó 13.-án, pénteken Komárom vára kö-

²³⁾ Id. Szinnyi József: Adatok Révkomárom halászatához, Vasárnapi Ujság 1863. 130, Kenessey Albert: A magyar Duna és melléke, Nagy Miklós: Magyar o. képekben 1867 I. 142, Varju János i. m. 46. Fraknoi V.: II. Lajos és udvara 41. Kottannerné naplója.

²⁴⁾ Fraknoi Vilmos: Magyar országgyűlési eml. I. 13, 33, Acsády Ignác: Magyarország háromrésztre osztásának története. Mill. Tört. V. 27. Fraknoi Vilmos: A m. országgyűlések tört. I. 16., 17.

²⁵⁾ Ráth i. m. I kiadás 289—291., Gévay Antal: Itinerar Kajser Ferdinand's I. 19.

zelében szállott meg Szulejmán kíséretével, előzőleg egy nehézjáratú hidon keltek át a Dunán. Takarmányt sokat találtak. Ekkor dulja fel Szulejmán Almás községet is.²⁶⁾

1552-ben Móric herceg több napig Komáromban időzött s valószínűleg megtekintette az érdekes vizahalászatot is.²⁷⁾

1554. év tavaszán Miksa főherceg Komáromban és a csallóközi Aszódpusztán végignézte az izgalmas vizafogást és vásárolt is vizát. Ugyanezen évben augusztus 24.-én az esztergomi érsek számos főúrral megnézi az aszódi vizahalászatot.²⁸⁾

1560. március hó 20.-án Komáromba érkezett Ferdinánd király feleségével, Miksa és Károly főhercegekkel. Éppen akkor kezdődött el a tavaszi halászat, amely mindig nagy látványosság számba ment. Komárom királyi vendégei azonban az izgató vizahalászatban nem gyönyörködhettek, mert a valamirevaló halak csak április elején kezdtek mutatkozni.

A Komáromban időző királyi udvar két nap alatt 57 csukát, 98 márnát, 25 kecsegét,

²⁶⁾ Budenz József: Szulejmán naplója 1529.-ki bécsi hadjáratáról. M. Tört. Tár. XIII. 198., Gyulai Rudolf: Adatok megyénk monografiájához. Komáromi Lapok 1888. 6. Ortelius: Ungarische Kriegs Empörungen (Frankfurt am Main 1665.) műve után; Levelek Neszmélyről, Komáromi Lapok 1881, 39.

²⁷⁾ Takáts Sándor: A komáromi vizahalászat a XVI. században, Komáromi Lapok 1898. 6.

²⁸⁾ U. o.

13 tomolykót, egy nagy süllőt és 20 különféle halat fogyasztott el. Mikor április elsején az első vizát kifogták, a királyi vendégek már eltávoztak Komáromból, a vizát tehát utánuk küldték.²⁹⁾

Talán nem lesz érdektelen felemlíteni, hogy Zrínyi Miklós, a szigetvári hős fejét Szigetvár eleste után a budai pasa Komáromba küldte. E hősi halált halt vitéz férfiú levágott véres fejét a komáromi huszárok nagy tisztelességgel vitték át Győrbe Salm grófhhoz, akihez a budai pasa azt az üzenetet küldte, hogy temettesse el illő módon.³⁰⁾

1566-ban okt. 23—25.-ig Miksa király több herceggel és főúrral Komáromban tartózkodik. A várgróf az udvar és vendégek ellátására 19 frt. 3 fill.-t költött, ami bizony édes kevés. A király Komárom és Megyer lesújtott lakosságának 13 frt. 44 fill.-t adott.³¹⁾

1594-ben II. Mátyás, még mint főherceg, kora tavasszal megfordul Komáromban³²⁾, május 3.-án Neszmélyen tartózkodik, ahol másfél századdal előbb Albert kiszenvedett. Ugyanezen év őszén újra Komáromban volt Mátyás főherceg, ahol megdicsérte a várőrséget, hogy az ellenségnek ellentállván, a várat megtartotta s

²⁹⁾ U. o. 7

³⁰⁾ Marczali H.: Regesták a külföldi levéltárakból, Tör. Tár. 1878. 496.

³¹⁾ Takáts S. A komáromi vizabalászat, i. h.

³²⁾ Komárom várm. monogr. 448.

intézkedett, hogy a vár falaiban esett károkat kijavítsák. Október végén elhagyja Komáromot s visszatér téli szállására, Csallóközbe.

1595. aug. 14-én Mansfeld herceg meghal Komáromban. A boncolás kiderítette, hogy a herceg halálát az okozta, hogy a csatában felhevülten jégbehűtött bort szokott inni.³³⁾

A XVII. és a XVIII. században már kevés uralkodót lát vendégül vármegyénk, de annál több diplomáciai megbízott és követ fordul meg Komárom vármegyében e két század alatt, ami, ha mást nem is, de élénk idegen-járást kölcsönzött vármegyénknek.

A XVII. és XVIII. században Komáromban egymást érték a magyar, török, s a német követiségek, ugyanis itt Komáromban történt a követiségek kiváltása. A török követek, akiknek a kísérete rendszeren több százra rúgott, itt Komáromban szálltak meg s innét kísérte őket a komáromi hadi nép Bécsbe vagy Prágába, a császár-királyhoz. A magyar és a császári követeknek is ide, Komáromba kellett jönniök, mert Komárom alatt már török hadi nép vette át, hogy Budára vagy Konstantinápolyba kísérjék őket. A török naszádosok rendszeren Ószőny-nél vették fel hajóikra a követeket, s eveztek le velük Belgrádig, sokszor még tovább is. Ha nem is magyar követet küldtek a szultánhoz,

³³⁾ Ráth i. m. Komáromvm.-i és v.-i Rég. E. 1891. jel. 76 Ortelius i. m.

azért a követségnek mindig magyar jellege volt. A szultán ugyanis csak magyar ruhában fogadta a követeket. A császári követeken kívül a német kíséretüknek is fel kellett már Komáromban huzniok a magyar nadrágot s feltenniök a magyar süveget.³⁵⁾

Ilyen követ-felváltások mindig nagy látványosság számba mentek Komáromban.

1617-ben 200 emberből (150 lóból) álló török és Gratiana alatt 140 emberből álló császári követség szintén Komáromban találkozott és váltotta fel egymást.³⁶⁾

A legnagyobb és legfényesebb követváltás Komáromban 1666-ban volt. Mehemed pasa és Leslie gróf császári követ kísérete többet kitett ezer léleknel. Rengeteg munkát adott ennyi urnak elszállásolása városunkban.³⁷⁾

Különösen emelte vármegyénkben a diplomáciai követek járását-keelését az a körülmény, hogy Komárom vármegye területén három nevezetes békét kötöttek, ugymint: a zsitvatorokit, az első és a második szőnyi békét.

A bécsi béke (1606. jun. 28.) után Mátyás főherceg, Rudolf király testvéröccse és képviselője Komáromba jött, s azonnal meghatalmazott követeket választott a törökkel tartandó békealkudozásokra. 1606. okt. 20-án Achmet

³⁵⁾ Takáts Sándor: A komáromi diplomaták. Komáromi Lapok 1907., 13.

³⁶⁾ U. o.

³⁷⁾ U. o.

szultán békekövelei túl a Dunán, Almáson; a magyar megbizottak pedig az ellenkező oldalon, Zsitvatőnél telepedtek le olyan formán, hogy a főherceg és Bocskay megbizottait a Zsitva választotta el egymástól. A követek csónakokon mentek a Duna és a Zsitva közötti sík mezőre, hol sátrak alatt tárgyaltak. Mátyás főherceg küldöttjei minden nap este, vagy sokszor későbbben is Komáromba tértek vissza.

A szultán és a bécsi udvar követein: Molarth János és Althan Adolf tábornokok, Thurzó György, Istvánffy Miklós, Batthyány Ferenc, Kollonits Szigfried, Erdődy Kristófon kívül Illésházy István, Nyáry Pál, Czobor Mihály, Hoffmann György, Bocskay fejedelem követei is megjelentek a béketárgyaláson, amely hosszú huzavona után az 1606. évi november 11-iki zsitvatoroki békét eredményezte, amely 20 évi fegyverszünetre kötelezte az eddig folytonosan hadakozó feleket.³⁸⁾

A fenti követek közül különösen Illésházy István jött nagy és fényes kísérettel.³⁹⁾

A magyar követek előbb érkeztek meg Komáromba, ahol több napon át tanácskoztak, amíg megjöttek a törökök.

³⁸⁾ Luczenbacher János: A zsitvatoroki békekötés, Tudománytár 1834. II. 231, Podhradczky József: A zsitvatoroki békekötés, Tudománytár, 1839, VI. 332, Ipolyi Arnold. Adalék a zsitvatoroki béke történetéhez. Új M. Múzeum 1851, I. 148, Komárom vármegye monografiája, 450.

³⁹⁾ Takáts S. Adalékok stb. i. h. 28.

Marcelháza és Zsitvató között egy dombot ma is Basahegynek hív a nép, amely valószínűleg a zsitvatoroki béke, de mindenesetre a törökvilág emlékét őrzi. Zsitvatónél még ma is mutatnak egy régi tölgyfát, amely alatt a szájhagyomány szerint a béketárgyalásokat tartották.

Alig mult el tíz év, már újra komolyan kezdtek tanácskozni a törökkel kötendő békéről, mivel a zsitvatoroki békét a török nem tartotta meg. Hogy az ebből támadt viszályoknak elejét vegyék, újabb egyezkedés látszott szükségesnek. A közös tanácskozás színhelyéül Komárom városát tüzték ki. Ide jöttek a két császár követei, s a magyar király biztosain kívül a hódolt megyék küldöttei is, még pedig magának a nádornak egyenes felszólítására, hogy a hivatalos adatokat nyújtsanak a török okozta károkról.

Igy jött létre aztán 1618. február 27-én az ugynevezett komáromi béke, amelyet igen kevesen ismernék. Horváth Mihály sem említi fel, ellenben Katona István ír róla. Hogy történetíróink nem foglalkoznak a komáromi békével, oka abban keresendő, hogy tulajdonképpen csak a zsitvatoroki és bécsi béke egyes pontjainak megerősítése volt, s olyan lealázó feltételeket tartalmazott, hogy még a törvénykönyvbe sem vették fel.⁴⁰⁾

⁴⁰⁾ T. S. A komáromi békekötés 1618-ban, Komáromi Lapok 1887. 50.

1627-ben Ferdinánd király részéről az első szőnyi békekötésre kiküldött követek Komáromban gyültek össze, Bethlen és a törökök követei ellenben a tulsó parton, a szőnyi oldalra szálltak. A közös tanácskozást a mai Erzsébet-szigeten tartották meg.

A jelzett év május havában már kezdtek gyülekezni Komáromban a kinevezett magyar biztosok, a nádori követek, Sennyey István püspök udvari kancellár elnöklete alatt megjelentek Clebel J. Eszterházy Dániel, Cziráky Mózes, Questenberg, Koháry Péter, továbbá Bethlen követe, Toldalaghy Mihály, Marosszék királyi biráján kívül Isza Effendi, budai mufti, Mehemet egri pasa, Achmet esztergomi bég, Moharrem szolnoki bég és Dzsilha budai aga, török követek.

Végre hosszú huzavona után 1627. szept. 13-án a Komárom és Szőny közötti mezőn megkötötték az első szőnyi békét.⁴⁾

Az 1642-ki szőnyi béke-tárgyaláson Ferdinánd békebiztosai: Questenberg Gerard főhaditanácsos, Lippay György egri érsek és királyi kancellár, Eszterházy Dániel, Szunyog Gáspár szendrői kapitány, Mikulics Tamás personalis voltak, akik már 1641. dec. 4.-én elin-

⁴⁾ Az 1891-ki komáromi ipari és közgazdasági kiállításról kiadott Utmutató Komárom vm. és v. rövid ismertetésével. 59. Jászay Pál; A szőnyi béke 1627, Tudománytár 1838, Értekezések IV.

dultak Bécsből Komárom felé, ahová 10.-én érkeztek meg 300 lovas és 150 gyalogos katona kíséretében.⁴²⁾

A török szultán követei Ozman aga kapuzzi pasa, Mehemet effendí, Timar budai defterdar, Mustafa Olaj esztergomi bég, Mustafa aga egri lovaskapitány és Mustafa kanizsai aga voltak, akik 600 lovas és igen sok előkelő török kíséretében 1642. január 10.-én érkeztek Szönybe, s aztán megkezdődtek a hosszadalmas tárgyalások, amelyek március 23.-ig tartottak.

1532. évben Nagymegyer csallóközi községben is tartanak béketárgyalásokat. November hóban Nádasdy Tamás János király párti, Frangepán Ferenc és Verböczy István a Katziannerrel megkötendő fegyverszünet ügyében tárgyalnak. Végre hosszú tárgyalás után négy hónapi fegyverszünetet kötnek.⁴³⁾

Lipót király, hogy ellensúlyozza a török és Thököly nagyobb mérvű hódításait, 1683-ban Lothringeni Károly főherceget Magyarországra küldi. Károly főherceg igen szelid, nemes indulatú, s ami fő, magyarszerető fővezér volt, s már első fellépésekor igen sokat megnyert a felkelők közül is. A jelzett év május 11.-én érkezett Komáromba, ahol szintén sok párthive

⁴²⁾ Majláth Béla: Az 1642-ik évi szónyi békekötés története. 72.

⁴³⁾ U. o. 77, 78. és A szónyi béke okmánytára. Horváth N. Kisebb tört. m. I. 356, 359.

akadt és igen szívélyes fogadtatásban részesült. Komáromból indult Esztergom megvételeére, de felhagyott e tervvel és Érsekújvárt zárta körül és ostromolta. Miután Érsekújvárt bevenni nem tudta, Komáromon és Győrön keresztül Ausztriába vonult vissza. ⁴⁴⁾

Nemsokára Kara Musztafa óriási seregével Bécsnek tartott, s a fősereghez tartozó 4000 élelem-szállító-sereg Komárom mellett haladt el anélkül, hogy a legcsekélyebb ellentállásra talált volna. Akkor se bántotta e kocsi-sereget senki, midőn a legdrágább kincssel, élő virág-szálakkal, ausztriai szép asszonyokkal és leányokkal megrakodtan Komárom mellett újra elvonult. Nem akadt lovag, aki megakadályozta volna, hogy ezek a szép nők a török háremekbe jussanak. Odajutott mind a buja törökök karjai közé. ⁴⁵⁾

Kara Musztafa főseregét azonban Károly főherceg és Szobieszky János, lengyel király Bécsnél megverték.

A győző hadsereg Kollonits bíbornok, Komárom szülöttje által tartott hálaadó istentisztelet után Magyarországra indult, s Komáromon keresztül vonult el, sőt Károly főherceg és Szobieszky János lengyel király megállapodtak Komáromnál, ahol a hős lengyel király méltó érdeklődés és tisztelet központja volt. A

⁴⁴⁾ Takáts S. Adalékok stb. i. h. 32.

⁴⁵⁾ U. o.

fővezérek Komáromban akarták eldönteni, hogy előbb Esztergomot vagy Érsekújvárt vegyék-e ostrom alá.⁴⁶⁾

1686-ban, midőn Buda ostromára vonult a had, Komáromnál haladt el, s a mintegy 100.000 főből álló fényes sereg elvonulása több napig tartó látványosságot nyújtott a jó komáromiaknak. Európa minden részéből a leghirebb vitézek vettek részt ez átvonulásban. Károly főherceg a Duna jobb, bajor Miksa pedig a balparton vezette seregét.⁴⁷⁾

Fejedelmek, uralkodók, pápai és egyéb követek stb. itt tartózkodásán kívül XI. Ince pápa is megfordult Komáromban, amint Takáts Sándor dr. idézett munkájában olvassuk. Ugyanis XI. Ince pápa, családi néven Odescalchi, (született 1611-ben, s meghalt 1689-ben,) fiatal korában, mint katonatiszt hosszabb ideig szolgált Komáromban. Már itt feltűnt nagy műveltsége által. Komáromi tartózkodásának tulajdonítható, hogy mindig melegen érdeklődött Magyarország iránt.⁴⁸⁾

A XVIII. században egyik erdélyi fejedelem is ellátogat hozzánk. Ugyanis midőn Apaffy Mihály a törökkel Érsekújvár ostromára ment, Csúzon vonult keresztül.⁴⁹⁾

⁴⁶⁾ U. o.

⁴⁷⁾ U. o.

⁴⁸⁾ U. o. i. h. 29.

⁴⁹⁾ Gyulai R. Komárom vm. és v. tört.-hez 25.

II. Rákóczi Ferenc, a dicső fejedelem, akinek neve hallatára megdobban a magyar szív, szintén megfordul vármegyénkben. Ugyanis Rákóczi 1700-ban egyik esős decemberi napon Pest-Budára érkezett, az utat Komáromon keresztül tette meg.⁵⁰⁾

Vannak, akik azt állítják, hogy II. Rákóczi Ferenc felesége, a bájos Hesszeni Sarolta Amália hercegnő, midőn férje látogatására Érsekújvárra ment, Komáromig az utat hajóval tette meg, s innét kocsival ment Érsekújvárig.⁵¹⁾

Elég hivatkoznunk Márki Sándor kitünő munkájára⁵²⁾ és tisztán áll előttünk, hogy ez nem felel meg a tényeknek, a fejedelemasszony egészen más utvonalon jutott férjéhez.

Viszont biztosra vehetjük azt, hogy a fejedelemasszony érsekújvári tartózkodása alatt párszor megfordul férjével és a fényes kísérettel vármegyénk területén is.⁵³⁾

De nemcsak a dicső fejedelem, hanem több kuruc vitéz is megfordul vármegyénkben. 1705-ben márc. végén Bercsényi Miklós Szentpéteren van.⁵⁴⁾ Ugyanez év november 22.-én

⁵⁰⁾ Kárffy Ödön dr.: Kurucok és labancok Budapest. Uránia 1911. okt. füzet.

⁵¹⁾ Komáromi Lapok 897. 24.

⁵²⁾ Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc, lásd az I. k. 525. lapján kezdődő »A fejedelemasszony küldetése« című fejezetet.

⁵³⁾ U. o.

⁵⁴⁾ Gyulai Rudolf: Megyénk a kurucz háboruban. Komáromi Lapok. 1888. 14.

Bottyán Mátyás király egykori tatai várkastélyában szállt meg. 1706. szeptember elején Bottyán Esterházyval Banán táborozott, később Neszmélyen is megfordult.⁵⁵⁾

A XVIII. században Dunaalmásnak is volt királyi vendége, amint azt az ottani egyházi feljegyzések mutatják.

1751-ben szeptember hó 4.-én a Dunán utazó Mária Terézia királyné fényes kíséretével itt partra száll, megnézi a falut és vidékét. A faluban rövid ideig tartózkodott, amelyen „bőrös csészán“ hajtatott végig. Igen nyájas és leereszkedő volt a királyné, sokat megszólított, így többek között a ref. predikátort is, aki e nap eseményét versben énekelte meg később.⁵⁶⁾

Mária Terézia királynő nemcsak Neszmélyen, hanem Kurtakeszin is megfordult, ahol a Baranyay család vendége volt s az alsó kastélyban pihent meg.

Baranyay János generális, aki résztvett a hétéves háborúban, a nyugalom éveit Kurtakeszin töltötte. Az ausztriai tartományokért vívott háboruban való részvétel miatt Baranyay János generális nagyon kegyelt embere volt az egész udvarnak, de különösen Mária Terézia királynőnek volt kedves embere. Mikor a királyné vármegyénkben jár, nem mulasztja el az alkal-

⁵⁵⁾ U. o.

⁵⁶⁾ Neszmélyi levelek, i. h.

mat és felkeresi kurtakeszii tuszkulumba vonult kedves generálisát is.

A generális a legnagyobb vendégszeretettel fogadja a fejedelmi vendéget. Kényelmes kastélyát feldiszipleti, a kurtakeszii és marcelházi jobbágyokat ünneplőbe öltözteti. Megtesz mindent a királyné kényelmére, szórakozására és mulattatására. A királyné meg is van elégedve mindennel, kellemesen telt el a kurtakeszii pihenő és a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott távozásakor a gavallér házigazda körütekintő, figyelmes vendéglátásáról.

A királynő figyelmét bizonyára magára vonta az ünneplőbe öltözött marcelházi és kurtakeszii jobbágy leányok és asszonyok érdekes és jellegzetes öltözete, amely akkor még többet megtartott eredetiségéből mint most.

II. József is ellátogatott Komáromba és személyesen győződött meg a földrengéstől sokszor összerombolt város nyomoráról és szerencsétlen helyzetéről. II. József arra akarta rábírni a komáromiakat, hogy a földrengésmentes szőnyi oldalra telepedjenek át, de a lakosság makacsul ragaszkodott megszokott helyéhez, József tervéből nem lett semmi. ⁵⁷⁾

Mielőtt lezárnók a XVIII. századot, megemlítjük, hogy a magyar királyság szimbolumát, a szent koronát, midőn Bécsből 1790-ben hazahozták, keresztül viszik Komárom vármegyén

⁵⁷⁾ Takáts Sándor, Komárom és vidéke i. h. 232.

is, sőt a fényes kíséret Komáromban pihenőt is tart. A korona hazahozatalának 100 éves évfordulóján, 1890-ben a komáromi sajtó megemlékezik e nagy eseményről és egykori feljegyzések után így írja le egyik közlemény a korona hazahozatalát: ⁵⁸⁾

„1890 február 20.-án volt 100 éve, hogy Szent István koronáját Bécsből hazahozták és a budai királyi várpalotában helyezték el. Száz év előtt e nap öröm ünnepe volt a nemzetnek. Keglevich József gróf és Nádasdy Mihály gróf, koronaörök, az utóbbi Komáromvármegye főispánja, több testőr és főúr kíséretében fényes fogatokon hozzák a koronát Pozsonyon, Köpcsenyen és Győrön át. A menetet Forgách Miklós gróf 100 főből álló diszlovas csapattal kísérte. Komáromvármegye ez alkalomból nemesi bandériumot állított ki, amely Gönyüig lovagolt a korona elé. Ácson át Újszönybe érkezvén a menet, a városi hatóság, a papság, a polgári zászlóaljok, céhek, a tanuló ifjúság, fehér ruhás leánykák virágfüzerekkel, szövétnekekkel fogadták a koronát. Harangok zúgtak, üdvölvések rázták meg a levegőt. Üdvözlő szónoklatok hangzottak, a zene szólt, ének zengett. „Éljen a magyar szabadság“ hangzott ezer és ezer ajakról. A szent koronát Újszönyből a Dunán áthozták Komáromba. Este a várost kivilágították, fényes tűzijátékot rendeztek. Számos transparent kivi-

⁵⁸⁾ Komáromi Lapok 1890. 8. sz.

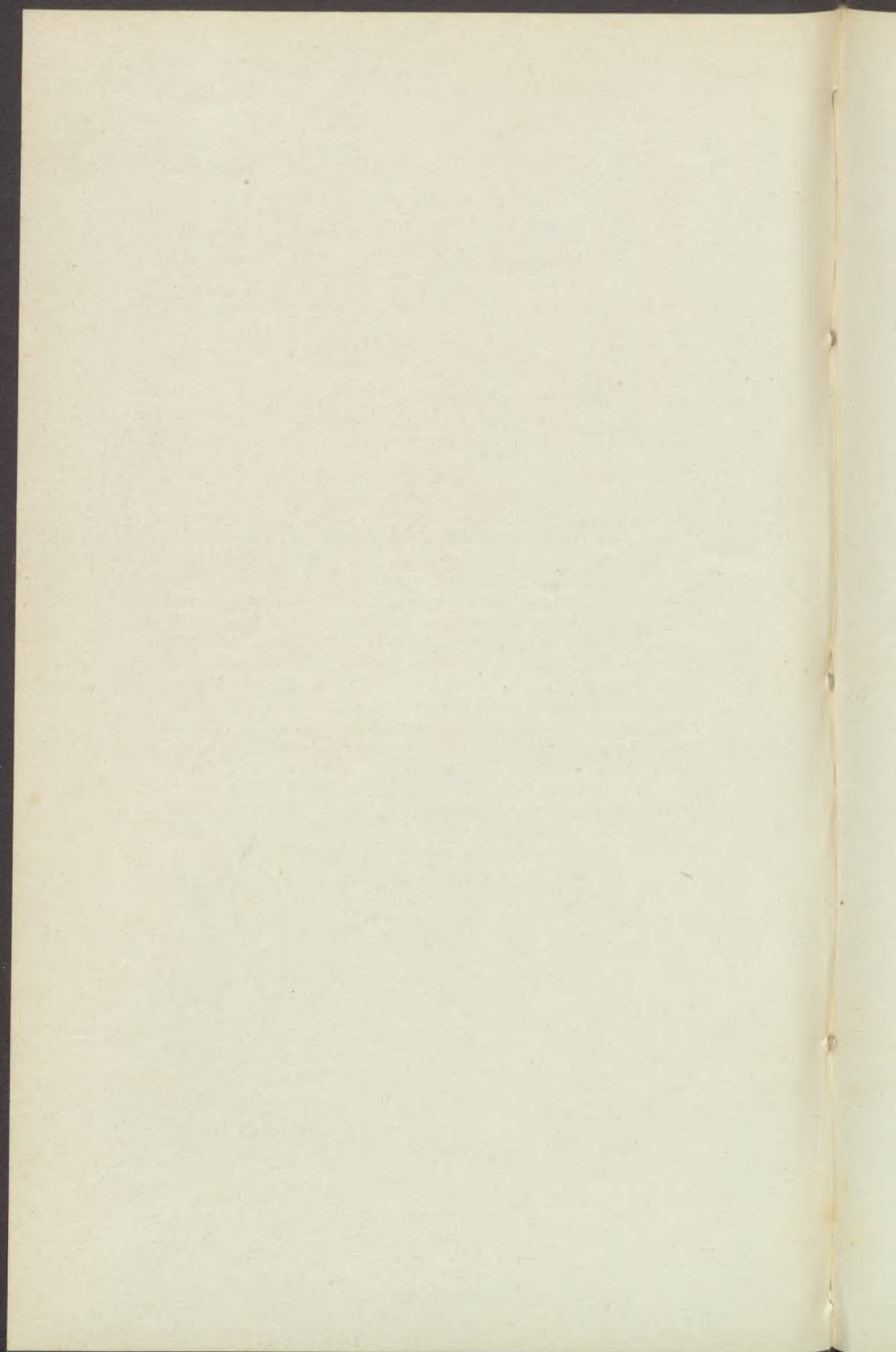
lágított felírása éltette a magyar szabadságot. E feliratokat az arra tolongó nép hangosan megismételte. A város fentvolt egész éjjel; magyar zene hangzott fel az utcákon és a téreken, a nép pedig táncolt, mulatott. Másnap a szent András templomban közszemlére tették ki a szent koronát. A nép százával tolongott a templom felé, hogy láthassa a magyar királyság szimbolumát. A közszemle alatt alkalmi szent beszédeket tartottak, majd hálaadó istenitisztelet volt. A tüntető ünnepély lelkes rendezője Péczely József ref. lelkész a korona históriáját és „A magyar koronához” című ünnepi ódáját osztogatta a lelkes tömegnek. A szent koronát már régen elvitték, de a komáromi fényes ünnepség emléke sokáig élt a lelkekben és a szivekben.“

A szent korona hazahozatalakor a komáromi szűzek, mintegy háromszázan, fehér gyolcsban viaszgyertyákat vittek a szent korona előtt és magyar verseket énekeltek. E látvány olyan megható volt, hogy a nézők sokszor sírva fakadtak.⁵⁹⁾

⁵⁹⁾ Széchy Károly: Gróf Gvadányi József 157, ifju Szinnyei József: Dugonics András följegyzései, 61–65.

XI.

Ferenc király. Ludovika királyné. Az almási robbantás. A baji pince. Menekülés Komáromba. József nádor. A Nádorvonal. Az udvar Tatán. A békekötés. A hercegprímás halála. A királynő nevenapja. A királyi pár lakosztálya. Katalin orosz nagyhercegnő. Alapkövetétel. V. Ferdinánd. István nádor. A katasztrófa. Kossuth Lajos. Görgey. I. Ferenc József Banán és Bábolnán. A király Komáromban. »Éljen hát no!« Erzsébet királyné. Az óriási kenyér. A király Csallóközben. A királyi konyha. A tatari hadgyakorlatok. Kir. hercegek. II. Vilmos, német császár. Rudolf trónörökös. Stefánia trónörökösné. Konstantin orosz nagyherceg. Miklós württembergi kir. herceg. Mária Terézia braganzai hercegnő Szentpéteren. A »Kék nefelejt«. Vilmos, a kis József, Szalvator Ferenc, Ottó, József, Albrecht, Frigyes kir. hercegek. Ferenc Ferdinánd trónörökös. Őt főherceg egyszerre. Kishér és Ógyalla fejedelmi vendégei. Roosevelt. Exotikus fejedelmek: a perzsa sah, a siámi király és mások. — Orth János Komáromban.



A XIX. században, mindjárt a század első évtizedében újra királyi vendégei vannak Komárom vármegyének.

I. Ferenc király 1807-ben látogatta meg Komáromot, megnézte az erődítési munkálatokat, a város nevezetességeit és innét folytatta útját Buda felé.¹⁾

Egy év múlva pedig a királyné jön vármegyénkbe. Ugyanis az 1808. évi szept. 7-én megkoronázott új királyné, Ferdinánd főherceg, Modena hercegének leánya, még ebben a hónapban (21-én) Tatára érkezik, mint Esterházy Ferenc gróf vendége. Az ifjú királyné megtekintette Tatát és környékét. Kirándult Dunaalmásra, ahol mulattatására egy hatalmas sziklatömböt robbantottak fel, ami a királynénak nagyon tetszett. Szívesen gyönyörködött a nagy tóban, a remek angol kertben és a kivilágított baji pincében. Tata nagyon megtetszett az ifjú királynénak, megígérte, hogy jövőre férjével látogat el.²⁾

¹⁾ Utmutató stb. 60.

²⁾ Mohl Adolf: Az 1809-ik évi francia események hullámai Tatán. Komáromi Ujság 1910. 37. és Tatatóvárosi Híradó. 1910. 37.

Felette mozgalmas napokat látott vármegyénk az 1809. évi francia háború alatt, amidőn a király s a királyi család több tagja s az egész udvartartás vármegyénkben talált menedéket.

A wagrami vereség hírére János főherceg Komárom felé vonult hadával, itt júl. 18-ika körül átkelt a Dunán és Ácsig haladt. Ferenc királynak sem maradt más hátra, mint elhagyni Olmütz várát és Komárom falai közt keresni menedéket. Komáromba júl. 14-én este 9 órakor érkezett meg.³⁾

A wagrami csata után Komárom a monarchiának valósággal központja lett. Ide gyűltek össze a Habsburg-ház tagjai, itt halmozták föl a család kincseit. Komárom lett a további hadműveletek kiinduló pontja.

Ferenc király megérkezésére Komáromba sietett József nádor is, akinek eddig Koronczón volt a főhadiszállása.⁴⁾

József nádor 1809. júl. 1-én érkezett Komáromba és a védtelen város biztosítására a Duna balpartjától egész a Vág jobbpartjáig földsáncokat hányatott és 6 várdát (redutt) építtetett. Ez erődítmény a várost tojásdad alakban veszi körül. Később ezt tovább építették

³⁾ Gömörý Gusztáv: Az 1809-ik évi magyar nemesi fölkelés. Hadtört. Közl. 1889.

⁴⁾ Komárom vm. monogr. 498.

és József nádor emlékére ma is Nádorvonalnak hívják.⁵⁾

Az idő rövideje miatt ez erődítményt igen gyorsan építették. Rengeteg ember dolgozott rajta. A munka lázasan folyt. Az érdekes munkát valósággal látványosság számba ment. A király minden nap megnézi az építést s mikor Mária Ludovika királyné is Komáromba érkezik, ő is szívesen szemléli a lázas munkát. A királyi vendégek végig nézik a júl. 27-iki nagy ostrompróbát, amely alkalommal fejezte ki a király azon óhaját, hogy Komáromot a monarchia első erősségévé tegyék, hogy abban kétszázezer ember elférjen. E kívánság teljesítésére sajátították ki a mai Anglia sétatér beépített részét, amely kisajátítás 3 millió forintba került.⁶⁾

Ferenc királylyal vele volt az új állam-miniszter Metternich herceg, a szent szövetség mindenható minisztere is, akit a király Nugent gróf társaságában Magyaróvárra küldött a béke-alkudozásokra.

Augusztusban Ferenc király Tatára tette át székhelyét. Nemsokára követi őt neje, Mária Ludovika királyné és az udvartartás jó része, a többi udvari méltóságok Komáromban marad-

⁵⁾ Takáts Sándor dr.: Komárom és vidéke, i. h. 242. és Alapi Gyula dr. Komárom vármegye és az utolsó nemesi fölkelés 33.

⁶⁾ Takáts S. Komárom és vidéke i. h. 243. és Takáts S. Adalékok stb. Komáromi Lapok 1885. I.

nak. Aug. 8-án Ferenc ismét Komáromba jött, ahol a porosz király követét Knesebeck ezredes fogadta. Aug. 22-én már újra Tatán van, József főherceg pedig Kisbérre, szeptemberben pedig Komáromba tette át főhadiszállását.

A békealkudozásra Tatára hívták Stadion Fülöp grófot, aki szept. 4-én érkezett oda. Ekkor már Tatán van Napoleon ultimátumával Bubna Ferdinánd gróf is.

Szept. 25-én ült össze a tатаi vár egyik termében a király elnöklete alatt a tanács, amelynek döntenie kellett a háború vagy béke felett. Résztvettek azon Bubna Ferdinánd gróf, Lichtenstein János herceg, a hadsereg fővezére, Bellegarde Hendrik József gróf és Stadion Fülöp gróf.

Vegre hosszú megfontolás után Ferenc király okt. 14-én a tатаi várkastély toronyszobájában aláírta a schönbrunni békét, amely a monarchiát az egész tengerparttól megfosztotta.⁷⁾

Visszatérve az itt vázolt fejedelemjárásra, Ferenc király tатаi tartózkodása alatt a tábori posta központja is Tata lett, amellyel Szenden át közlekedett a felkelősereg főhadiszállása.⁸⁾

Lássuk azonban mindezt részletesebben.

⁷⁾ Komárom vármegye monogr. 498.

⁸⁾ Alapi Gyula dr. Komárom vármegye és az utolsó nemesi fölkelés. 35.

1809. jun. 17-én a franciák Jenő alkirály vezetésével Ácson vannak.⁹⁾

1809. augusztus 1-én királyi alkalmazottak mentek Komáromból Tatára, hogy a piaristák kollégiumának lakóhelyiségét megvizsgálják, mert a Komáromban időző királyi udvar akkor már készült Tatára¹⁰⁾

Aug. 22-én már megérkezik Tatára a király, a királyné, aki nem is sejtette első tatai látogatásakor, hogy ilyen szomorú körülmények között látja viszont Tatát. A királyi párral ment egész kísérete és a haditanács. A királyi udvar a kastélyban szállt meg, a többi a városban. A kegyesrendiekhez szállott: Duka Péter báró tábornoki főnök és Lichtenstein János herceg, fővezér.¹¹⁾

A királyi párral érkezett Tatára a királyné öccse, Károly Ambrus kir. herceg, Magyarországi hercegprimása is. Alig érkezett meg a 24 éves fiatal főpap, halálos beteg lett és szept. 2-án d. e. 9 órakor meg is halt bélcsavarodásban. Holttestét másnap bebalzsamozták és szept. 5-én Esztergomba szállították. Szívét és belső részeit Tatán, a templom kriptájának 70. számú fülkéjében temették el. A hirtelen halál a királynét egészen beteggá tette.¹²⁾

Október 21-én, a fentebb leírt békekötés

⁹⁾ Mohl Adolf: Az 1809-ki francia események stb.

¹⁰⁾ U. o.

¹¹⁾ U. o.

¹²⁾ U. o.

után az egész udvar eltávozik Tatáról. A tanuló ifjuság „Felix iter“ kiáltása között robogott ki a királyi fogat a városból. A király tатаi időzése alatt néha vadászgatott is.¹³⁾

A tатаi királylátogatás alkalmával fényes ünnepségekben sem volt hiány, így például 1809. aug. 25-én a magyar fölkelősereg csapatai között köruton levő Mária Ludovika királynő nevenapja alkalmából Tatán fényes ünnepélyt rendeztek. Ebéd után Keglevich gróf tábornok bemutatta a királynak a pozsonyi, bácsi és nógrádi fölkelő lovasezredeket, amelyek teljes díszben vonultak fel és nagy elismerésben részesültek.¹⁴⁾

És mivel töltötte az idejét Komáromban a király?

Ferenc király komáromi tartózkodása alatt naponta megnézte a felkelő sereget. A nádor így ír egyik bizalmas levelében: „A helyett, hogy cselekedne, majd minden nap megtekinti a felkelő sereg gyakorlatát s velük szemben — nagy boszúságomra, jobban leereszkedik, mint egy dandárnok és most insurgents uniformist csináltat magának“¹⁵⁾

A katonai gyakorlatokon kívül egyéb szórakozás híján Ferenc király a főkamrás kíséretében gyalogosan gyakran bejárta Komárom

¹³⁾ U. o.

¹⁴⁾ Hadtört. Közl. 1889. 495.

¹⁵⁾ Kiss István: Az utolsó nemesi felkelés I. 255.

utcáit és még a legmocsarasabb helyeket sem kerülte ki.¹⁶⁾

A komáromi várban még ma is megvan Ferenc király és felesége lakosztálya az akkori berendezéssel, ép úgy, mint a tatai várkastély azon szobája, ahol Ferenc a schönbrunni békét aláírta. Az aláírásnál használt tollat még most is őrzik ott.

E fejedelmi látogatás alatt is mozgalmas napokat látott Komárom vármegye és város. A táborból sűrűn jöttek-mentek a hírvivők, futárok, tudósítók. A király gyakran küld levelet Komáromból Károly főhercegnek.¹⁷⁾

1815. május hó 30-án nagy ünnepségre virradt Komárom városa. Ugyanis e napon tették le fényes ünnepségek keretében a várban építendő tiszti pavillonnak az alapkövét. Az alapköletétel fényét különösen emelte az, hogy e fontos aktust maga József főherceg nádor és Katarina orosz nagyhercegasszony, aki előbb Oldenburg hercegnek volt a neje, végezték, akik ekkor éppen Komárom városában időztek.

Minderre érdekes világot vet Komárom vármegye 1815. évi közgyűlési jegyzőkönyve, amelyben az 1555. közgyűlési szám alatt a következők olvashatók:

„Neuhauser Ingenieur; Major és Várbeli

¹⁶⁾ Utnutató 60.

¹⁷⁾ Wertheimer Ede: Ausztria és Magyarország II, k.

Director örök emlékezetére azon Ditső Napnak, — amidőn Fő Hertzeg József Magyar Ország Nádor Ispánya és Catharina Muszka Nagy Hertzeg Asszony, özvegy Oldenburg Hertzegné Ő Császári Fölségek az itt levő Várban építendő Tiszti Pavillon Fundamentuma Kövét tenni méltóztattak — azon kőműves eszközöket, ugymint egy kalapátsot és keverő kanalat, mellyel Ő Fölségek szolgálattýára voltak, ezen Ns. Vármegyének küldötte ugyszinte az azon fundamentum kőre metzett következő felirást.“

A jegyzőkönyvben közölt felírás szerint az alapkö letétel 1815. május hó 30.-án történt.

A nemes vármegye örömmel fogadja az ajándékot és érte köszönetet mond. Meghagyja Nedeczky Gáspár főszolgabírónak, hogy az emléktárgyakat örök emlékezetre a vármegye levéltárában helyezze el, ahol azok a mai napig is őriztetnek.

Itt aztán egy kis szünet áll be a fejedelemsjárásban. A legközelebbi fejedelmi látogatás 1839-ben történik, midőn V. Ferdinánd nejével Mária Anna királynéval utazgat Magyarországon. Junius hó 11-én Gönyűn, Ácson és Ujszőnyön át Komáromba jöttek. Június 13.-án Bábolnát tekintették meg. 14.-én Komáromból elutaztak és Ujszőnyön, Ácson és Gönyűn keresztül visszatértek Győrbe.¹⁸⁾

Komárom szinte erejét túlhaladó pompá-

¹⁸⁾ Ráth K. i. m. I. kiadás 315.

val fogadta a fejedelmi párt. Ujszönytől egészen a vár belsejéig zöld ágak díszítették az utak mentét, a hidakon végig nemzeti zászlók lengtek. A kis hidon és bent a városban is díszes diadalkapuk gyönyörködtették a nézőket hexameteres felirásokkal. A Rác-utcában a zsidóknak külön diadalívük volt magyar és német felírással. Az utvonalat a céhek, a polgári és katonai őrségek foglalták el.

A nép már kora reggel kint tolongott az utcán, pedig a királyi pár csak délután egy órakor érkezett meg. Az ágyuk dörögtek, a harangok zúgtak, a nép éljenzett, midőn a nemes bandérium után megjelent a király üveges hintója. A királyi pár a várba hajtatott. Károly Ferdinánd főherceg és Léderer báró, Magyarország hadi főkormányzója várták ott a királyi párt. Bakonyi Imre báró, várparancsnok a királynak átadta a vár kulcsait, mire a királyi pár kiszállt a hintóból és lakosztályaikba siettek fel. Később a tisztelgések hosszú sora következett.

Estére a várost és a várat fényesen kivilágították. Sok helyen kivilágított feliratok éllették a fejedelmi vendégeket. A király díszes kíséretével megtekintette a kivilágítást.

Másnap, jún. 12-én V. Ferdinánd megnézte a katonai kórházat, a Nádorvonalat, a megyeházát, ahol különösen a Kultsár könyvtár és a levéltár kötötte le figyelmét. Megnézte még a

városházát is. Délben udvari ebéd volt, amelyen sok előkelőség résztvett. Este sétakocsizást tettek, majd a zenekarok játékát hallgatták.

Június 13-án reggel a király, Károly Ferdinánd főherceg és több előkelőség kíséretében Bábolnára hajtottak, ahol a ménest nézték meg és csak este jöttek vissza Komáromba. A tiszti pavillon előtt a Cecropieri ezred zenekara játszott a királyi pár tiszteletére.

Másnap, június 14-én reggel fél kilenckor a királyi vendégek utnak indultak Győr felé. Előzőleg, mint mindennap, misét hallgattak a szent András templomban.

A király eltávozása előtt a megyei dologház (börtön építésére 1000, a városi szegényeknek 500 forintot adott.¹⁹⁾

Nyolc évi szünet után főhercegi vendéget lát Komárom. Ugyanis 1847-ben mutatkozott be az újonnan kinevezett István nádor az országnak. Október 6-án Győrből gőzhajón Komáromba jön, ahol nagy pompával fogadják a királyi herceget. A hajóról kilépő nádort Kossár Ferenc főbíró üdvözölte a város küldöttsége élén.

Másnap, a főherceg távózásakor mindenki látni akarta az új nádort. A tolongás a hajóhídon rettenetes volt, a rendet fenntartani nem lehetett. A túlterhelt hajóhíd leszakadt s húszan

¹⁹⁾ Utmutató stb. 60. Szinnyi József: Timár-ház, Komáromi Lapok 1903. 15. A komáromi börtön építése 1838-ban, Komáromi Lapok 1903. 18.

a vízbe haltak. A nádor egyenes kívánságára megindították a vizsgálatot, hogy kit terhel a felelősség, de csak annyi derült ki, hogy maga a közönség volt oka a katasztrófának.²⁰⁾

Az 1848—49-ki szabadságharc sok hősen kívül Kossuth Lajos Magyarország egykori kormányzója szintén megfordul többször vármegyénkben.

1848. okt. 19-én, egy rendkívüli szeles napon, délután 2 órakor ágyudörgések között gőzhajón érkezett meg Kossuth Komáromba. A sorfalat álló nemzetőrök felett szemlét tartott és rövid, de hatásos beszédet mondott. Megjelenése és beszéde mindenkit felvillanyozott. A szemle után kíséretével a várba ment. Másnap, okt. 20-án délután 1 órakor utazott el Kossuth Lajos felfelé a Mészáros nevű gőzhajón sűrű ágyudörgés között.²¹⁾

Ugyanezen évben november hó 6-án ismét Komáromba érkezik felülről jövő gőzhajóval s másnap délután ment el ágyudörgések között. Ez alkalommal sógorához, Meszlényihez szállt.²²⁾

Sok adat szól amellett, hogy Kossuth Lajos Bábolnán is megfordult, aki különben is többször keresztül utazott vármegyénkben.

Görgey Arthúr, tábornok, később Magyar-

²⁰⁾ Alapi Gyula dr.: Félmult időkbl. I. István nádor látogatása. Komáromi Ujság 1903. 31.

²¹⁾ Id. Szinnyei József: Komárom 1848 49 ben. 33, 34.

²²⁾ U. o. 37, 38.

ország teljhatalmú diktátora szintén megfordúl többször vármegyénkben. Id. Szinnyi József „Komárom” című művében sűrűn előfordul neve. 1849. június 21-én az Aszód pusztja melletti csatározásnál is jelen volt és éppen közelében pattant szét egy gránát. Lova azonban idejében félreugrott, s így nem történt semmi baja Görgeynek, aki tiszta vörös egyenruhát viselt ez alkalommal, írja Szinnyi. — Július 2-án az ellenség beveszi Monostort, de Görgey maga vezetésén a rohamot, sikerült az ellentől visszafoglalni azt. Hősi bátorsága különösen hatott a legénységre. A gyáván hátrálókra ezuttal is rákardósoltatott. A rohamban Görgey is kapott két sebet. Egy izben az ellenség körülfogta őt törzstisztjeivel, de kivágták magukat. Július 7-én este szerenádot kapott Komáromban Görgey, aki a Száky-féle házban volt szállva.

Görgey Arthúr maga is részletesen és élénk színekkel írja le Komárom vármegyében történt szereplését, Komárom várának fölmentését a jobb parton 1849. ápr. 25-én és 26-án, a június 21—22-ki aszódi ütközetet; elvonulását Aszódról, Gúta, Tata érintésével Pestre, majd visszatérését, a Monostor körüli harcokat július 2-án s az ottani megsebesülését, s betegségét, az utolsó komáromi napokat s eltávozását Komáromból stb.-t.²³⁾

²³⁾ Ruisz Gyula: Bábolna a szabadságharc idején. 12., 13. Szinnyi J.: Komárom, Görgey Arthúr: Életem és működésem. II. k. Klapka: Emlékeimből.

I. Ferencz József sokszor megfordult vármegyénkben, még mint császár s már mint megkoronázott magyar király is. A vármegye derék magyar népe mindig szeretettel fogadta és ünnepelte, valahányszor idejött közibénk, vagy ha erre vitt el az útja.

Már 1849-ben is, éppen a legviharosabb időben látogat el Komárom vármegyébe. A magyar és az osztrák seregek járása-kelése, a véres csaták, ostromok közben a császár látogatásáról nem sokan tudtak.

A magyar szülők a fiaikat várták s akiknek szomorú hír jött a csatamezőkről, azok könnyeztek, a menyasszonyok a vőlegényükért imádkoztak. Vér, könny, ima és átok, hazavárás, kétség és remény, győzelem vagy a nagyszerű halál gondolata, ez töltötte be mindenki szívét, a palotákat és a kunyhókat. Ilyen körülmények között járt nálunk I. Ferencz József 1849-ben, akkor még, mint osztrák császár.

1849. július hó 1-én, vasárnap, az új fővezér, Haynau, a törvénytelen fejedelmi sarj, lévén a hessen-kasszeli választó-fejedelem természetes fia, a seregnél levő fiatal uralkodóval, I. Ferencz Józseffel megindult Győrből és a Kaiser Ferdinánd vasaszed oltalma alatt Banán ütötte fel a főhadiszállást, ahonnét a Kossuth bankók ellen kiáltványt bocsátott ki. Banán pár napot töltött a fejedelem. Haynau, a bresciai hiéna, Banáról intézte az Ács, Csém és Mocsa

körül lefolyt öldöklő csatát, amelyben Ferencz József is résztvett. Két nap múlva az uralkodó Banáról a közeli Bábolnára teszi át a főhadiszállását. Itt nagy zavarban vannak, a király és Haynau hálósobáját alig tudják berendezni, mert a magyarok minden elvihetőt elvittek a kastélyból. A király és Haynau ágyába szükséges matracokat Milkovits Antal banai földbirtokostól kérik kölcsön. A király ekkor volt először Bábolnán, három év múlva újra erre járt.

Elképzelhetjük, milyen tajtékzó düh foghatta el a kastély hiányos berendezése miatt a lobbanékony Haynaut, aki a komáromiakra is nagyon megharagudott egyszer, 1850. év május 8-án ugyanis nagy ágyudörgés között vonult be Komáromba. Este a tiszteletére kényszerkivilágítást rendeztek, vagyis házról-házra jártak a hajduk és szigorúan meghagyták, hogy gertyát vagy mécset tegyenek az ablakokba. Haynau másnap reggel öt órakor ugyancsak ágyudörgések között hagyta el a várost meglehetősen boszusan, nem volt megalégedve a komáromiakkal, a kivilágítást igen gyengének találta.

Az első látogatása alkalmával Nagyigmándra is át akart menni a király, a nagyigmándi plébánosnál már a szállást is megcsinálták. Julius 5-én azonban Bábolnáról már visszautazott Bécsbe.²⁴⁾

²⁴⁾ Ruisz Gyula i. m. Id. Szinnyi József Bachkorszak, Komáromi Lapok. 1908. 11.

I. Ferencz József legelőször 1852. év július 10-én jött Komáromba a Bécs felől érkező hajóval. Délelőtt 9 óra tájban ért a hajó a kikötőbe, amely akkor a mai Erzsébet-szigeten volt. Sok nép várta az érkező fejedelmet. Az ünneprendezők, a zsandárok erősen csinálták a hangulatot, bár szívből jövő éljenek is sűrűen hangzottak az ifjú fejedelem felé. S a lelkesedés olyan, hogy hamar ráragad a másikra. Mint érdekes jelenséget jegyezték fel a szemtanúk, hogy a fejedelmet váró és üdvözlő néptömeg között egy asszonyosság, szívében tele keserűséggel, dacosan és összeszorított ajakkal szemlélte a történeteket. A harangok zúgtak, a nép éljenzett, a lelkesedés elkapta a néma honleányt is, dacos ajka megnyílt, könnyei megeredtek és azt kiáltotta, hogy: Éljen hát no!²⁵⁾

I. Ferenc József ez első látogatása alkalmával történt az a felemlítésre érdemes eset, hogy a meggyszínű diszmagyarba öltözött polgármester üdvözlő beszédére a király így kezdődő válasszal felelt: Önnek szavai ellenkeznek értelmével.

A Halász- és a Nádor-utcák lobogókkal voltak feldiszítve s nagy embertömegek várták a fiatal fejedelmet. Döry Gábor kerületi főispán és Jankó Mihály megyei főnök nem tudni miért, talán valami merénylettől tartottak, vagy csak

²⁵⁾ R.: A király Komáromban. Komáromi Lapok 1900. 33.

rémképeket festettek a fejedelem és kísérete elé, elég az hozzá, hogy a királyt nem arra, hanem a piszkos, szemetes Dunaparton vezették a várba.

A király ezen látogatása alkalmával megnézte a várat, a Nádorvonalnál az erődítményeket, a katonai kórházat, a vármegyeházat és aznap a déli órákban gözhajón Esztergomba s onnan Budára ment.²⁶⁾

A király második komáromi látogatása félórát tartott ugyan, de sokkal kedvezőbb körülmények között történt, mint az első. E látogatása a budapesti útja közben esett meg és vele volt a mártír halált szenvedett s magyaroknak mindig védő angyala: Erzsébet királyné is, aki itt, városunkban lépett először magyar földre. A királyi pár e látogatása 1857. május hó 4-én történt. Az a hely, ahol a bájos királyasszony legelőször érintette a magyar földet, a mai gőzfürdő körüli térségen volt, amelyet éppen ez emlékezetes esemény megörökítésére Komárom városa parkiroztatott és Erzsébet sétánynak nevezett el.

A gözhajótól, mintegy 50 méternyire az uralkodó párt remek sátor várta, amelyet bécsi kárposok készítettek. Itt fogadták a fejedelmi vendégek a város üdvözlését s azt az óriási kenyeret, amelyet ősi szokás szerint a város ajándékozott a királyi párnak. A város leghíresebb kenyérsütő asszonya, a Felsőszekérutcában lakó

²⁶⁾ U. o.

„gőlyalábú“ Tóthné által három fertály mérő lisztből, külön ez alkalomra kibővített kemen-
cében sültött óriási kenyeret, tizenkét magyar
ruhába öltözött bájos leányka vitte a királyi
pár hajójára.

A király hajója közelében két feldiszipített
nagy hajó horgonyozott, amely tele volt kíváncsi
tömeggel. A csikós ruhába bújtatott cigánybanda
tüzes zenéje, éljenrivalgás és ágyúdörgés között
hagyta el a partot a királyi vendégek hajója,
amelyet a Neptun gőzhajó tele kíváncsi embe-
rekkel egészen Budáig követett.

E király-fogadtatás fényét elképzelhetjük,
ha megtudjuk, hogy a városnak 4000 frt.-jába
került.²⁷⁾

1855-ben a komárommegyei Csallóközt
látogatja meg a király, aki gőzhajóval érkezik
meg és a nagykeszii zsilipnél lép Csallóköz sok
királyt látott földjére. A király csallóközi láto-
gatása alkalmával Waldstein grófnak volt a
vendége s annak kényelmes csicsói kastélyába
szállt. A vendéglátó házigazda mindent elkövet,
hogy a király jól érezze magát az egykori
„Aranykertben“. Megmutatja egész gazdaságát.
Megnézi a király a nagyméreteken épült nagy-
tanyi cukorgyárat is, amely azóta elpusztult.²⁸⁾

²⁷⁾ U. o.

²⁸⁾ Ipolyi Arnold: Csallóközi utiképek. Vasárnapi Új-
ság 1858, 5. A szerző itt tanyi helyett kécsi cukorgyárat
ír. A tévedés onnét van, hogy Waldstein gróf kécsi gazda-
ságához tartozott ez a tanyi cukorgyár.

A király nagyon meg volt elégedve a fogadtatással, Csallóköz sorsa iránt melegen érdeklődött, s e látogatásnak köszönhető, hogy a csallóközi ármentesítő társulat 100,000 frt kölcsönt kapott az államtól, amelynek utolsó részletét pár éve fizették vissza.²⁹⁾

1857. aug. 15-én Kisbért látogatta meg Ferenc József, aki visszajövőben Ujszőnyön szállott vonatra. Ekkor is harangzúgás és ágyúdörgés között várták a királyt. A hidakat fellobogózták. A híd szőnyi feljárójánál pompás diadalkapu állott. A király azonban nem jött be Komáromba, hanem Ácsot és Bábolnát látogatta meg.³⁰⁾

1864. évben, szeptember 20-án, reggel 10 órakor a király hajón Komáromba érkezett, s végig nézte az érdekes hidász-gyakorlatokat. Ekkor a királyi konyha-személyzet is Komáromban volt s a király fényes diszebédet adott, amelyen a katonai és polgári előkelőségek is résztvettek. Ez alkalommal itt volt Pálffy Móric tábornagy, Magyarország helytartója is és elnökkölt a város diszközgyűlésén.³¹⁾

Kevés híja, hogy 1866-ban a királyi család nem Komáromban talált menedéket. A hadi és a családi kincseket azonban már idehozták.

Tíz év telik el éppen, hogy újra vendégül

²⁹⁾ Kiss Gyula dr. a társulat ügyészének közlése.

³⁰⁾ R: A király Komáromban, i. h.

³¹⁾ U. o.

láthatta vármegyénk I. Ferencz József királyt. Ugyanis az 1874. év augusztus havában a király résztvett a tatai hadgyakorlatokon. Ez alkalommal az újszónyi állomáson utazott keresztül s míg a vonat állt, néhány percre kiszállt a kupéból. Az állomáson ezernyi nép várta és éljenezte a királyt.³²⁾

1885-ben ismét ellátogat a király vármegyénkbe. Ez év szeptember hó 22-én a Tata és vidékén lefolyt hadgyakorlatokat jött megtekinteni. Almásfüzitőnél, IV. Béla király kedvenc tartózkodási helyén, szállott ki a vonatból. A feldiszített állomáson Fejérváry Géza miniszter, Cziike Lajos esperes, Balogh Imre szolgabíró és mások fogadták. Majd lóra ült és a kíséretét megelőzve, a gyakorlat színhelyére vágatott, a hol József kir. herceg fogadta. Gyakorlat közben Naszály és a billegi csárda tájékán is megfordul a király kíséretével. A gyakorlattal nagyon meg volt elégedve s azt kifejezésre is juttatta József főhercegnek s a legénységnek is, magyar nyelven. A gyakorlat után Füzitőn vonatra ült a király, akinek vonata Ószőnyénél 5 percre megállt s a király kíséretével dezsőnéhez ült, közben az ablakon sokszor kiszalutált az állomáson éljenző néptömegnek.³³⁾

Ugyanezen év szeptember hó 24-én szintén megfordul a király Tatán és megnézi a

³²⁾ U. o.

³³⁾ A király nálunk, Komáromi Lapok 1885. 34.

honvéd lovasgyakorlatokat, amelyekkel nagyon meg volt elégedve. A gyakorlatot végig nézték még József főherceg és Fejérváry Géza miniszter is.³⁴⁾

1889 szept. 15-én, reggel 7 órakor a király Kisbérre érkezik, ahol fényes ünnepségek keretében fogadják. Majd megtartották a hadgyakorlatot, amelyet igen sok előkelőség nézett végig.³⁵⁾

Még élénk emlékezetben élnek az 1897-kii tatai nagy királygyakorlatok, amely alatt vármegyénknek igen sok fejedelmi vendége volt. A jelzett évben, szeptember hó 9-én már Tatára érkeztek Rajner és Jenő főhercegek, akik a piaristák rendházába szállottak. Másnap, szept. 10-én d. e. József főherceg érkezett meg, aki szintén a piaristákhoz szállt. Délután fél kettőkor érkezett meg a király vonata az állomásra, ahol Ghyczy Dénes alispán, Tátray József polgármester küldöttségek élén fogadták a királyt. Az állomás előtt diszes sátor várta a királyt, ahol Sárközy Aurél főispán üdvözölte a fejedelmi vendéget, aki hatalmas diadalkapuk ivezete alatt, óriási néptömeg éljenzése között hajtattott a grófi kastélyba, ahol a háziasszony, Esterházy Ferencné, szül. Lichenstein hercegnő fogadta. D. u. 3 órakor pazar ebéd volt Albrecht főherceg történelmi nevezetességű

³⁴⁾ Komárom és Vidéke 1885, 39.

³⁵⁾ Komáromi Lapok 1889, 38.

custozzai sátrában. Ebéd után a kabinetiroda titkára 3000 K-t adott át a főispánnak, mint a király ajándékát a csallóközi árvizkárosultaknak. Szept. 12-én d. u. 4 órakor érkezett meg Tatára II. Vilmos német császár, akit a király fogadott. A német császár megérkezése előtt a király megnézte a tatai nőegylet sétahangversenyét, ahol sok hölgyet megszólított. Ferenc József szept. 14-én d. u. 4 órakor utazott el Tatáról, 15 perccel későbbben pedig II. Vilmos német császár, akinek tatai tartózkodása alatt tíz szobás lakosztálya volt a grófi kastélyban.³⁶⁾

A király e látogatásain kívül többször átutazott vármegyénken.

Ferenc József királyon és Erzsébet királynén kívül a tragikus véget ért Rudolf trónörökös is megfordult vármegyénkben. Először 1875-ben látogatott el hozzánk, amikor 3 napot töltött Komáromban. 1888. április 14-én kora reggel szintén Komáromba érkezett. A vasutállomáson az udvari kocsiban reggelizett meg. Majd szemlét tartott az újvárosi gyakorlóterén. Később megnézte a várat. Egyszerű ebédjét a tiszti kaszinóban a tisztekkel együtt költötte el. A fényes fogadtatás határozott kívánságára maradt el.³⁷⁾

Rudolf trónörökös felesége, Stefánia trón-

³⁶⁾ Az ünneplő Tata, Királynapok után, Komáromi Lapok 1897, 38.

³⁷⁾ Komáromi Lapok 1888. 15.

örökösne is megfordúl párszor vármegyénkben. Így többek között 1904-ben Ógyallán járt, a mely alkalommal Jankovich Aladárnak volt a vendége. 1910. május 20-án pedig a kisbéri állami ménest tekinti meg.³⁸⁾

Hosszabb időt töltött Komáromban Szalvator János főherceg, a későbbi Orth János, sokszor megfordul itt Frigyes főherceg is. Mielőtt e látogatásokról írnök, lássuk a többi fejedelmi, főhercegi vendégeket.

1852-ben Konstantin orosz nagyherceg hajón Pest felé utazott. Komáromnál igen sok kíváncsi nézte a hajó elvonulását.³⁹⁾

A tragikus véget ért Vilmos királyi herceg, a tüzérség főnöke, a 12. gyalogezred tulajdonosa többször vendége vármegyénknek. Így többek között 1871. jun. 1-én és 1877 áprilisban Komáromban volt. — 1879. március vége felé pedig több napot töltött itt. 1883. április hó 17-én este Komáromba érkezik. Másnap szemlét tart a tüzérség felett, majd Örs, Aranyos, Tany, Bogya. községeken keresztül Nagymegyerre vonul, ahol a tüzérségi gyakorlatokat nézi meg. Megfordul még Komáromban 1886. március vége felé, 1888. áprilisban, 1889. augusztusban, 1890. májusban kétszer is, 1890. augusztusban 1893. májusban és még máskor is.

³⁸⁾ Komáromi Ujság 1910. 21.

³⁹⁾ Id. Szinnyi József: Bach korszak, Komáromi Lapok 1911. 61.

Az egykorú lapok írják 1882. ápril. 29-én, hogy Miklós württembergi herceg, mint a 33. hadosztály újonnan kinevezett parancsnoka, a kit altábornaggyá léptettek elő, Komáromba érkezett állandó tartózkodásra. 1883. okt. 13-án már azt írják a lapok, hogy Miklós württembergi királyi herceg kilépve a hadsereg kötelékéből, végleg elhagyta Komáromot, ahol nagyon jól érezte magát. Ennek kifejezést is adott, midőn a polgármesternél búcsulátogatást tett.

1883. szept. hó 12-én József kir. herceg, néhai József főherceg fia, még mint kisgyermek megfordul vármegyénkben. Ugyanis Holdházy János apátplebános nevelője kíséretében Győrbe menvén vizsgázni, útközben az újszönyi állomáson kiszálltak és a vasuti vendéglőben megébédeltek. Itt fogadták a győri püspök küldöttjeit: Szely Lajos kanonokat, a papnevelő intézet igazgatóját és Beidl Alajos püspöki titkárt.

1884. szept. hó 20-án kedves vendége volt vármegyénknek. Károly Lajos főherceg felesége, szeptember 20-án, szombati napon Szentpéterre érkezett, hogy meglátogassa Zichy Gábor gróf nagybirtokos betegen fekvő Carola leányát, aki kedvenc udvarhölgyének volt a nővére. A királyi hercegnőt nagy ünnepélylyel fogadták. A falu népe ünnepelőbe öltözött. Fehér ruhás leányok virágokkal szórták be kocsiját. A falu nevében Frischmann József községi jegyző

üdvözölte a kir. hercegnőt, akit igen kellemesen lepett meg a szives, meleg fogadtatás. A feldíszített és fellobogózott kastélyba szállt, ahol Zichy Gábor gróf ritka vendégszeretettel fogadta a magas vendéget

Károly Lajos főherceg harmadik felesége, a portugál Mária Terézia braganzai hercegnő kitüntető szeretettel viseltetett kedvenc udvarhölgye Zichy Ludviga grófnő iránt, aki 14 évig volt a fenséges asszonynak udvarhölgye, s akit Kürthy Lajos báró, cs. és kir. kamarás, Bars és Zólyommegyék jelenlegi főispánja, Kürthy István, Komárom vármegye és Komárom szab. kir. város mostani főispánjának bátyja vett nőül. Azt a nagy szeretetet, amelyet Mária Terézia kir. hercegnő kedvenc udvarhölgye iránt érzett, kiterjesztette Zichy Ludviga grófnő egész családjára. A kir. hercegnő osztozott a család örömében és bánatában, s e benső, meleg együttélést nemcsak szóval, vagy levélben hangoztatta, hanem többször felkereste személyesen a főrangú családot szentpéteri kastélyában, hogy igazi rokonszenvét ezzel még jobban kimutassa. S e kedves, szeretetteljes összeköttetést azután is fentartja a főhercegnő, midőn kedvenc udvarhölgye férjhez megy s így megszűnt udvarhölgye lenni. 1891-ben fiuk születik Kürthy Lajoséknak: László. Mária Terézia főhercegnő, amint értesül az öröm hírről, siet meglátogatni a boldog szülőket,

hogyan a keresztelőn jelen lehessen. A kis Lászlót maga Mária Terézia főhercegasszony tartotta a keresztvizrre, mint az újszülött keresztanya.

A keresztapát, a braganzai herceget, aki személyes megjelenésében gátolva volt, Kürthy István Komárom vármegye és város jelenlegi főispánja helyettesítette.

Majd a vigasztalás enyhítő balzsamát viszi a királyi hercegnő volt udvarhölgyének, midőn az 1892-ben súlyos betegen fekszik. Ez évben kétszer is meglátogatja kedvenc udvarhölgyét, akit megsíratott, megkönnyezett, midőn halála híre eljutott hozzá. Bánata csak növekszik, midőn gyengélkedése miatt nem vehetett részt a temetésén, amelyen magát előkelő személyiséggel képviseltette. A szeretet és a kegyelet virágait szintén elküldte egykori kedvenc udvarhölgye gyászos ravatalára.

Mint láttuk, 1884-ben Zichy Ludviga grófnő betegen fekvő Carola Huberta nővérét is meglátogatta a főhercegnő, amely látogatásnak sok kedves epizódja volt.

A királyi hercegnőnek bemutatták a környék népviseletét, amely felette megnyerte tetszését. Majd a leányok, Kollárny Mariska betanításával és vezetésével bús magyar nótákat énekeltek a kir. hercegnőnek, akit nagyon elérzékenyített Serly Lajos valamikor híres nótájának a „Kék nefelejts“-nek szomorú dal-

lama annyira, hogy azt többször kívánta hallani. Másnap, vasárnap templomba ment, majd újra magyar énekben akart gyönyörködni, s a „Kék nefelejts virágzik a tópartján“ kezdetű borongós dalt újra el kellett a lányoknak énekelniök. Később a falu fiatalsága táncra perdült a kastély előtt. A táncoló párokban sokáig gyönyörködött Szentpéter fenséges vendége, aki másnap, hétfőn Tatára ment, ahonnét kedden Szentpéteren át Wienbe utazott vissza.

E látogatásokon kívül is valahányszor a tatai Esterházyakhoz utazik, mindig útba ejti Szentpétert és szívesen időzik Zichyék kényelmes kastélyában, ahova különben a nagysallói csata után Klapka és Damjanich is beszállottak s amely kastély 1849-ben mint kórház szolgált a szenvedő emberiséget.

1889-ben aug. hó 25-én Tatán nagy lövésznyt rendeztek, a melyen jelen voltak Szalvator Ferenc és Ottó főhercegek, Braganza hercege, Esterházy Miklós gróf házigazda, továbbá Batthyányi Elemér, Sztáray János, Esterházy Imre és Móricz László, Károlyi László grófok. Pár évvel később, 1894. aug. havában Szalvator Ferenc kir. herceg, cs. és kir. huszárfőhadnagy újra megfordul nálunk. A Tata vidékén lefolyt hadgyakorlatok alkalmával Komáromba is eljött, amely alkalommal Ószőnyön Solymossy Lászlónál volt a szállása, ahonnét aug. 16-án este Komáromba

vonult be. Tiszteletére zeneestély volt a tisztí kaszinóban.

1890. aug. 30-án ismét nagy lóversenyt tartanak Tatán, amelyen megjelentek Ferenc Ferdinánd d' Este és Ottó főhercegek. Este a tó partját villamos fénnel kivilágították a tiszteletükre, amely szemkápráztató látványt nyújtott. Ugyanezen év szeptember hó végén Ernő (szász kóburg góthai) főherceg szintén Tatán volt.

1891. jun. 1-én, József kir. herceg Tatán a honvédség felett szemlét tart. A főherceget fényes és meleg ünnepségek keretében fogadják. Az üdvözlő beszédek Zuber József főispán és Esterházy Miklós gróf mondták. A tűzoltóság Major László vezetésével tisztelgett a népszerű főhercegnél.

1891. aug. hó közepe táján a nagyszabású várostromgyakorlat alkalmával egyszerre öt főherceg időzött Komáromban. Először Frigyes, majd Vilmos és Albrecht főhercegek érkeztek meg, majd József Ágost követte őket. Aug. 13-án, csütörtökön este jött meg teljes inkognitóban Ferenc Ferdinánd, a mostani trónörökös. Albrecht főherceg Ószönyön Ádám Géza dr. házába volt elszállásolva. Nagyon tetszett neki, hogy a fekete-sárga zászló mellett ott lengett egy hatalmas trikolor is a háztetőn. Meg is jegyezte a házi gazdának: Látszik, hogy ön igazán szívből magyar.

Vilmos és Frigyes főhercegeknél küldött-

ség tisztelgett, amelynek tagjai voltak Esterházy Miklós Móricz gróf vezetésével Zuber József főispán, Kálmán Rudolf főjegyző, Tátray József polgármester.

A küldöttség tagjait nagyon szívesen fogadta a két főherceg s meghívták őket ebédre.

A nagy várostrom-gyakorlat aug. 9. éjjel 12 órától aug. 13.-ig tartott. Az utolsó éjjel a négy főherceg a monostori várerődben üttette fel tanyáját.

A királyi hercegek itt tartózkodásuk alatt megtekintették a komáromi gazdasági és ipari kiállítást is.

Albrecht főherceg itt létekor melegen érdeklődött Komárom iránt, amelyet, mint mondom, már 51 év óta ismer. E félszázad alatt többször megfordult városunkban. Id. Szinnyei József is említi ⁴⁰⁾, hogy Albrecht főherceg 1851. nov. 6-án sűrű ágyudörgés közt Komáromba érkezik. A falusi nép zászlókkal vonult elébe, de a komáromi bandérium is kivonult. A főherceg szürke tábornoki egyenruhában lóháton lovagolt be a városba, ahol leginkább csak az iskolás gyerekek éljeneztek.

1887. jul. 5-én d. u. a bécsi hajóval jött Komáromba Albrecht. Megnézte az öreg várat, Monostort és csapatszemlét tartott.

⁴⁰⁾ Id. Szinnyei József Bach-korszak i. h. 1906. 27; — a többi felsorolt adatot egykorú helyi lapokból gyűjtöttem össze.

Az a szoros kapcsolat, amely Frigyes kir. herceg és a hadsereg közt fennáll, hozta magával, hogy Frigyes főherceg igen sokszor ellátogatott Komáromba, egy évben többször is eljött ide, hogy, mint az V.-ik hadtest parancsnoka, megnézzé kedvenc katonáit. Legtöbbször vonattal jött Komáromba s nem egyszer utazott a sokat leócsárolt csallóközi vicinálison is, mint például 1901. dec. 11-én, egy szerdai napon d. e. 11 órakor érkezett meg Komáromba a csallóközivel. Néha Pozsonytól hajóval tette meg az utat. 1901. aug-ban pedig az udvardi állomáson szállt ki, s kocsin hajtattott be Komáromba, ahol rendesen a Magyar Királyba szállt. Tiszteletére a tiszti kaszinóban estélyeket szoktak adni, többizben tűzijátékkal szórakoztatták. 1890 jun. 24-én pedig a komáromi arénában végig nézett egy szinelőadást.

1897. szept. 7-én Frigyes kir. herceg egész udvarával Komáromba jött és a főispán lakosztályába szállott. Ugyanakkor érkezett meg Ottó kir herceg is. Frigyes szept. 11-én hagyta el városunkat és hadiszállását az akkor folyó hadgyakorlatok idejére Mocsára tette át. Moca község ugyancsak kitett magáért. A főherceget nagy ünnepéllyel fogadták. Bandérium, fehér ruhás lányok, diadalkapu várták az érkező magas vendéget, akit a község határánál Göbel Lajos jegyző és Konkoly Thege Lajos főszolgabíró fogadott. Nagy népünnepélyt is rendez-

tek, amelyen a királyi herceg is megjelent kíséretével.

1899. szept. hó 3-án érdekes tisztelegést fogad Frigyes Komáromban. Ugyanis a magyar-német-osztrák hajózási érdekek kölcsönös megvédésére Budapesten megtartott kongresszusra a tagokat hajó vitte le Pozsonyból, amely hajó Komáromnál kikötött, Frigyes a hajóra száll, s ott fogadja a kongresszus tagjainak a tisztelegését. A főherceg mintegy fél óráig időzött a hajón. Ugyanezen a napon volt Komáromban Winditschgrätz Lajos herceg, tábornok és csapat-főfelügyelő.

1900. augusztus 27—29-ike között Komáromban volt Frigyes és innét átrándult Almásra és Radványra, hogy a vízigyakorlatokat megnézze.

1904. április hó elején szintén Komáromban van Frigyes és megnézi a görögkeleti templomot és Davidovics Pál altábornagy síremlékét, amely nagyon megnyerte tetszését. Majd a templomba ment s ott sokáig gyönyörködött a II. József által felosztatott majki karmalduli kolostor remek faragványaiban, a miseruhákban és a templom műkincseiben.

1904. július 10.-én fényesen sikerült ünnepélyt rendeztek Komáromban a Szanatórium Egyesület javára. Ez alkalommal a délután 4 óra 20 perckor Budapest felől berobogó gyorsvonattal érkezett meg Komáromba Frigyes fő-

herceg, Izabella főhercegasszony, leányuk Henriette főhercegnő, Zamoyska grófnő udvarhölgy, Esterházy Ferencné grófnő, Saint Quentin gróf, udvarmester és Esterházy Ferenc gróf, v. b. t. t., tatai nagybirtokos kíséretében, akinél a főhercegi család szállva volt. A fenséges vendégeket az állomáson nagy ünnepélylyel fogadták.

A fogadtatáson résztvettek: egyháziak: Antal Gábor dr. ref. püspök, Horváth Kristóf bencés házfőnök, gimnáziumi igazgató, Laky Benő bencés tanár, Jánossy Lajos ev. esperes, világiak: Sárközy Aurél főispán, Ghyczy Dénes alispán, Zichy Miklós gróf, Pulay Géza kuriai bíró, Baranyay Géza, Kürthy István, Steiner Mihály nagybirtokosok, Tuba János képviselő, Jankovich Aladár, Domány János kir. tanácsos, polgármester, Sárkány Ferenc rendőrfőkapitány, Konkoly Thege Béla törvényszéki bíró, Farkas Géza, Kacz Lajos tanácsosok, Gaál Gyula főjegyző, Mauler József tb. főjegyző, Filó János főmérnök, SziJ Ferenc aljegyző, Zechmeister János, Weisz Jenő, Milch Dezső, Domány Ferenc bizottsági tagok és mások.

A jótékonycélú ünnepélyen egész végig résztvettek és este tizenegy órakor távoztak el, amikor Tatára hajtattak az Esterházy kastélyba, ahol szállva voltak.

Ezenkívül még sokszor meglátogatja Frigyes Komáromot; amely látogatásokat szinte lehetetlen nagy számuk miatt felsorolni.

Előkelő vendége volt vármegyénknek 1910. évi április hó 19-én, kedden, midőn Roosevelt Tivadar az Amerikai Egyesült Államok nagy népszerűségnek örvendő volt köztársasági elnöke, európai körútjában Bábolnára is ellátogatott, hogy megnézzé a világhírű arab ménest.

Különvonata kedden háromnegyed tizenkettőkor ért Komáromba, ahol pár percet állt. Ez idő alatt Milch Viktor és családjával beszélgetett az amerikaiak kedves Teddyje. A fel-díszített ácsi állomáson Antal Gábor dr. komáromi ref. püspök-lelkész fogadta Rooseveltet, a kinek kíséretében ott voltak fia, Kermit, Serényi Béla gróf földművelésügyi miniszter nejével, Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter Margit leányával, Apponyi Albert gróf nejével, Heggenmüller László báró, amerikai nagykövet nejével, Széchenyi László gróf nejével, Vanderbilt Gladys-szel, Szapáry Pál gróf nejével, Kazy József államtitkár. A fogadtatásban résztvettek: Darányi Béla, Nagy Gábor miniszteri tanácsosok, Ghyczy Dénes alispán, Fridrik Géza jószágigazgató, Fadlallah el Hedad Mihály ezredes, ménesparancsnok, Ruisz Gyula, kishéri állami jószágigazgató, Szabadhegyi Ákos őrnagy, cs. és kir. kamarás, a kishéri ménes parancsnoka, Vásárhelyi Árpád gazd. felügyelő, Csermák Hugó gyárigazgató és még mások. Ácsról négyes fogatok röpítették Bábolnára a díszes társaságot, ahol a legkellemesebben érezték magukat s a honnét délután ötkor utaztak el.

Nemcsak Komárom és Tata dicsekedhetik a sűrű fejedelemjárással, hanem Kisbér is, ahol igen sok fejedelmi személy megfordul, hogy a világhírű ménest megnézzék. Mint láttuk, attól kezdve, hogy IV. Béla által Henuk nevű zsidó kamaragrófnak elzálogosított Komárom és hozzátartozott várbirtokok visszakerültek a király és királyné birtokába⁴¹⁾, Komáromot és Tatát gyakran felkeresik előkelő személyiségek, de Mátyás halála után gyérülnek a fejedelmi látogatások. Kisbér ellenben a legujabb korban virágzik fel e tekintetben, mert hisz híres mintagazdasága, amely az előkelőségeket ide vonzza, újabb keletű.

Alábbiakban felsorolom a Kisbéren megfordult fejedelmi személyeket. A fényes névsort Ruisz Gyula kisbéri m. kir. jószágigazgató szivességéből közlöm. A látogatás időrendjét tekintve megfordultak Kisbéren: Viktor waldenburgi örökös herceg (1885,) Ferenc Salvator (1887,) — 1889-ben: Albrecht, Frigyes, Ferenc József és Vilmos, 1890-ben Fülöp, Lichtenstein hercege, Ferenc és Ottó főhercegek, 1892-ben: Lajos, bajor kir. herceg, Güntser, schleswig-holtsteini herceg és Bismark Ágost gróf, 1894-ben: Adolf Frigyes, mecklenburgi herceg, 1898-ban: a porosz kir. hercegnő, Sarolta meiningeni örökös hercegnő és Bernhart meiningeni örökös

⁴¹⁾ Kohn Sámuel dr. A zsidók története Magyarországon. Bpest 1884., I. 118.

herceg, 1899-ben: Windischgrätz herceg és Hohenlohe kir. herceg, 1900-ban: Jenő Turn-Taxis herceg, a waldenburgeri örökös hercegnő, 1910-ben: Stefánia özvegy trónörökösne, férjével, Lónyay Elemér gróffal, Clementine belga kir. hercegnő, Izabella, Gabriella, Mária Alice főhercegnők és Albrecht Ferenc főherceg. E fejedelmi személyek nagyrésze megtekinti a bábolnai ménesbirtok uradalmát is.

Ógyalla is dicsekedhetik pár fejedelmi vendéggel. Frigyes főherceg a sárvári hadgyakorlatok idején, több napig tartózkodott Ógyallán, amely idő alatt Konkoly Thege Miklós miniszteri tanácsos, az ógyallai obszervatórium igazgatójának volt a vendége. A népszerű József kir. herceg a múlt század 70-es éveiben hadgyakorlatok alkalmával szintén megfordul ott és az Ehrenfeld család vendége. Az ifjú József főherceg pedig minden évben többször is áthalad Ógyallán autóján, midőn kistapolcsányi birtokára megy. (Endrey Elemér ógyallai csillagász szíves közlése.)

Ez átutazással kapcsolatban említhetjük meg, hogy a közlekedési eszközök tökéletesezésével szinte felsorolhatatlan a vármegyénken keresztül utazó fejedelmi személyek névsora a nagy számon kívül már csak azért is, mert igen sok ilyen utazás inkognitóban történik.

Komáromvármegyének messze Ázsiából exotikus fejedelmi vendégei is voltak, akik

európai körutjukban hozzánk is ellátogattak, hogy megnézzék országunk nevezetességeit. A komáromi vár, a kisbéri és a bábolnai ménes európai hírű nevezetességei vármegyénknek, amelyre még az ázsiai fejedelmek is kíváncsiak voltak.

1881. november 26-án azt írják komáromi helyi lapok, hogy Prizdang kir. herceg, a sziámi király testvére Wienben időzik és legközelebb Komáromba érkezik, hogy megnézzé a világhírű várat. Magáról a látogatásról azonban a lapok nem emlékeznek meg.

Ha az említett sziámi kir. herceg tényleg ellátogatott hozzánk, akkor látogatása szigorú inkognitóban történhetett csak.

1889. aug. 26-án Naszr-Eddin perzsa sah, a királyok királya keresztül utazik Komárom vármegyén a Dunán. A perzsa sah ugyanis Budapestre való utaztában a jelzett napon, délután 4 órakor haladt el a Dunán Komárom mellett az Iris nevű gőzhajón nagy és fényes kíséretével.

A sah a hajó elkülönített részéről messze látóval vizsgálta Komárom várát és környékét. A várral szemben a hajó meglassította menetét, hogy a sah jobban szemügyre vehesse a híres erősséget. .

Az akkori hajóhíd nyitóját, amelyen át a hajók áthaladtak, ez alkalomból szépen fellobogózták, s a hidat nagy közönség lepte el,

hogy egy pillanatra láthassa az exotikus fejedelmet.

Érdekes vendége volt vármegyénknek 1897-ben június 28-án, midőn a sziámi király látogatott el hozzánk. A jelzett napon a déli órákban különvonaton érkezett Komáromba Chulalongkorn, Sziámnak, a fehér elefántok országának királya Darányi és Perczel miniszterek kíséretében. Vele volt a sziámi trónörökös, több sziámi kir. herceg és előkelőség. A különvonatot Komáromig maga Ludvigh Gyula államvasuti igazgató vezette. Velük jöttek Szalay Imre, miniszteri tanácsos, Rudnay Béla főkapitány, Konkoly Thege Miklós. A komáromi állomáson Sárkány Ferenc rendőrfőkapitány üdvözölte a fejedelmi vendégeket. Pár percnyi pihenés után különvonaton Igmándra mentek. A vonatot Brám Miksa, a déli vasut igazgató-helyettese vezette. Az igmándi állomáson Sárközy Aurél főispán fogadta az érkezőket. Innét Bábolnára hajtottak, ahol nagyon jól érezték magukat a sziámiak. Különösen tetszett nekik a ménes és a szíemen-táli tehenészet, amelyből a sziámi király vásárolt is egy bikát és egy üszőt s elszállíttatta Sziámba. Majd a trónörökös lóra pattant és lovaglással szórakozott.

Innét Igmándra s onnét vasuton Kisbérre mentek, ahol szintén nagyon jól érezték magukat. Hét órakor vacsorához ültek, amelynek magyar ételei igen ízlettek az exotikus vendé-

geknek. Vacsora alatt a cigány szebbnél-szebb magyar nótákat húzott. Majd a csikósok csárdásában gyönyörködtek. a vendégek. Egyik bátor leány táncra is kérte a sziámi trónörököst, a ki megpróbálkozott a mi nemzeti táncunkkal. Kilenc óra tájban négyes fogatokon az igmándi állomásra hajtának az ázsiai vendégek, akik eltávozásukkor nagyobb pénzösszeget osztottak ki a csikósok és a leányok között.⁴²⁾

Kisbérnek még ezenkívül is voltak exotikus vendégei. 1900-ban június 4. és 5.-én Kotohito Kan japáni kir. herceg, július 6.-án Kaneteka Oura japáni főúr, 1902. szeptember 15.-én pedig Benya siami királyi herceg látogatja meg Kisbért.

1910. június 18-án, pénteken ismét ekzotikus vendége van Bábolnának és Kisbérnek messze Japánból, a gésák országából Oura báró japáni földművelésügyi miniszter személyében.

*

Mint már előzőleg említettük, Szalvátor János főherceg, a később oly tragikus véget ért Orth János, hosszabb ideig tartózkodott Komáromban és pedig 1876—1881 között lakott itt, közben csak a boszniai okkupáció alatt hagyta el Komáromot, ő is részt vett az okkupációban, amelynek lezajlása után újra visszatért ide.

A komáromiak egészen közről, a sze-

⁴²⁾ Ázsia Komáromban. Komáromi Lapok 1897. 27.

mélyes érintkezés alapján ismerhették meg János főherceget, az uralkodóház e szimpatikus tagját. És ez a közvetlen ismeretség csak növelte iránta a tiszteletet, szeretetet. Nemes lelke, fenkölt gondolkozása a mindennapi élet sok sok változatában igazi nagyságával tűnt fel. Szerették is, becsülték is, nemcsak loyaltásból, hanem önmagáért.⁴³⁾

Még sokan emlékeznek ma is rá. A legegyszerűbb ember köszöntését is kedves nyájassággal fogadta. A polgársággal szívesen érintkezett. A polgárság és a katonaság közötti jó viszonyt melegen ápolta. A polgárság közül nem egyet felkeresett otthonában, különösen, akiről meghallotta, hogy régi tárgyai vannak. Nagy régiségkedvelő lévén, személyesen nézte meg a tárgyakat, összevásárolta a város ugyyszólván összes szélkakasait, vett sok régi edényt, antik bútort is.

Demokratikus érzelmei lépten-nyomon kiűntek. Ha valamelyik iparosnál rendelt valamit, maga elment többször a műhelybe, hogy megnézze a készülő munkát, s ott hosszasan elbeszélgetett a mesterrel. A komáromi ipart még akkor is támogatta, amikor már nem lakott itt, amint később látni fogjuk. Itt tartózkodása alatt egy antik szekrényt vett a főherceg Prágay Ferenc komáromi molnár-mestertől, amely már

⁴³⁾ Orion: János főherceg és Komárom. Komáromi Lapok 1890: 46,47.

nagyon rozoga állapotban volt. E szekrényt Molnár Ferenc komáromi asztalos, (később a Népbank igazgatója) restaurálta a főherceg rajzai és utasításai szerint. Ezenkívül egy asztalt is készíttetett nála szintén a saját rajzai után. Amíg a munka tartott, gyakran be-benézett a műhelybe, s el-elbeszélgetett. Sőt esténként, ha Molnár Ferenc kinézett a nádor-utcai lakásán, s a főherceg arra ment, gyakran megállt az ablak alatt és hosszasan eldiskurálgatott.

A város érdekeit is szíven viselte. Még ma is emlékezetben él, hogy az 1880. évi árvíz alkalmával mindent elkövetett a veszedelem elhárítására. Az ő kezdeményezésére épült a dunaparti védőtöltés, amelynek építésére a katonai munkaerőt is átengedte. Komáromról különben végrendeletében is megemlékezett.

Komáromban először a Nádor-utcában lakott, a Ghyczy-kúria udvari keresztépületében. E ház helyére épült a komáromi ipartestület székháza. Másodszor a főhercegnek a tiszti pavillonban volt a lakása, ahová külön feljáró vezetett.

Itt tartózkodása alatt szorgalmasan tanult magyarul. Tanítója Nemes Soma községi iskolai tanító volt. A magyar nyelvben igen szép haladást tett. Egyszer kifejezte azt az óhaját, hogy Petőfit eredetiben szeretné olvasni.⁴⁴⁾

Hogy mennyire tudott már magyarul, azt

⁴⁴⁾ U. o.

megmutatta egyébként is. Eltávozása után, amíg élt, a komáromiak szeretete, rokonszenve nyomon kísérte a főherceget. Születése napján minden évben a város polgármestere a lakosság nevében táviratban szokta üdvözölni és a főherceg sohasem mulasztotta el azt megköszönni. Bárhol, sokszor idegen országban, találta a jó komáromiak üdvözlője, mindenkor meleg hangon és hibátlan magyarsággal köszönte azt meg, mindig hangsúlyozta a régi kellemes emlékeket s a komáromiak iránt érzett rokonszenvét.

A komáromiak utolsó üdvözlője a madridi udvarnál találta a főherceget, ahonnet válaszolt is. Ez volt az utolsó köszönete. Egy év múlva már eltűnt a főherceg.

János főherceg nemcsak kitűnő katona, hanem a tudomány komoly művelője is volt és emellett szabadelvű gondolkozású. Linzben a szédelgő spiritisztákat leleplezte. Még tüzér őrnagy korában írta meg: „Drill oder Erziehung“ című röpiratát, amellyel Albrecht főherceg engesztelhetetlen ellenszenvét vonta magára. Áthelyezték rögtön Galiciába, a 12. gyalogezredhez.

De ez az áthelyezés nem vette el kedvét a történetírástól. Hozzáfogott a 12. gyalogezred történetének a megírásához. Vaskos kötetet tesz ki ez az alapos tudással megírt munka, amelynek minden lapja írójának fenkölt gondolkozásáról és nemes szívéről tesz bizonyosságot.

A 12. gyalogezred itt harcolt Magyarországon a szabadságharc alatt, mint ellenség. Szerepelt Komárom várának a magyar csapatok által történt vértelen elfoglalásánál és a fegyverletételnél is.

János főherceg a történetíró elfogulatlan tárgyilagosságával írja meg az eseményeket, s Komárom átadásához ezt a megjegyzést fűzi: „Komárom városának vitéz helyőrsége az átadásakor vitézségének megfelelő méltányos felteteleket kapott.”

Tehát volt hadseregünkben egy főherceg aki így írt, így beszélt és így érezett, aki eldobott magától címet, rangot és a legfényesebb jövőt, csak azért, hogy szabad ember lehessen.⁴⁵⁾

János főherceg gyakran vezette a katonai gyakorlatokat, amelyeket Csallóközben Dunaörs, Szentpál, Aranyos táján, majd Mocska, Szőny, Monostor és Béla pusztá között tartottak.

Komáromi ismerősei közül többen résztvettek a boszniai okkupációban. Ha ezekkel találkozott, szívesen és örömet töltött velük pár órát vidám hangulatban.

Komáromban a „Jó pásztorhoz” címzett vendéglőben gyakran együtt borozgatott, beszélgetett, tréfálkozott, s adomázott a tisztekkel.⁴⁶⁾

Egyébként a nagy nyilvánosságot kerülte,

⁴⁵⁾ Balkay Adolf: A bolygó főherceg, Komáromi Lapok 1899, 13 és János főherceg U. o. 1889 4¹. K. János főherceg könyve K. I. 1884. 11.

⁴⁶⁾ Balkay Adolf i. m.

kávéházba nem igen járt. A nagy telhetségű, nyílt szívű és szókimondó főherceg többnyire az adjutánsával a Nádor-utcán, a parkban szokott sétálni. Néha a Tolnai, Viz és a Tó-utcákon is végig sétált, sőt kiment az Erzsébitszigetre is. Templomba csak katonai ünnepély alkalmával ment. Néha megjelent a térzenéken, de a tiszti kaszinó zajosabb estélyein már nem igen vett részt. A nőknek mindig nagy tisztelője volt, s nem egy komáromi szép leány és szép asszony vonta magára a főherceg figyelmét.

Most pedig felsorolom az egykorú komáromi sajtó pár tudósítását János főhercegről. E hírek sok érdekes dolgot mondanak el a tragikus véget ért Orth Jánosról.

Az első hirlapi közleményt Szalvátor Jánosról 1876. aug. havában olvashatjuk. A főherceg, mint a 3. számú tüzérezred parancsnoka megkeresi a városi hatóságot, hogy a célövő gyakorlatokat d. u. 1 óra helyett 3 óráig tarthassák meg.

Ugyanezen év szeptember havában egy gyakorlat alkalmával János főherceg észreveszi, hogy a kürtöshöz odasiet egy asszony és valamit súg neki, mire a kürtösnek megerednek a könnyei. A főherceg megkérdi, hogy mi baja? A feleségem meghalt — feleli az könnyezve. A főherceg azonnal hazaküldi a szerencsétlen embert. A temetési költségekre 50, az anyátlan gyermekeknek 500 frtot küld hadsegéde által.

November hóban 23500 frtot küld a Komáromi Első Takarékbba, mint betétet. Itt nem valami nagy örömmel fogadják, mert a betét csak rövid időre, 2 hónapra szólt.

1877. jun 5-én, kedden d. u. 5 órakor Edelsheim Gyulay Lipót báró tábornok, országos katonai főhadparancsnok Érsekújvárról Komáromba érkezik. Másnap, szerdán diszszemle, majd megtekintik a várerődöket, Monostort, a katonai kórházat. Harmadnapra csütörtökön Szalvator János kir. hercegnél diszbebéd volt, amely esti 6 óráig tartott. Ebéd alatt a Rudolf-ezred zenekara játszott.

1877. szept. 20-án hajnalban a főherceg kamarása kocsin a szőnyi vasutállomásra hajtatott s el is utazott. A kocsis, az inas és annak három pincér barátja sétakocsizásra indultak, de igen részegek voltak és a Győr felé robogó vonat elgázolta őket. A kocsis és a lovakugyan megmenekültek, de az inast és a három pincért halálra gázolta a mozdony. A kocsis a lovakkal hazament s amint a főherceg meghallotta a szerencsétlenség hírért, azonnal a helyszínére hajtatott, ahol borzalmas látványt nyújtottak a szétroncsolt holttestek.

1877. okt. 28-án vasárnap Simor János hercegprimás bajcsi nyaralójából Komáromba jön, s itt bérnál, majd a plebániára megy, ahol Rosenzweig altábornagy s várparancsnok bemutatja a hercegprimásnak a törzstiszteket,

köztük Szalvator János főherceget is. Délben a biboros meglátogatta a főherceget.

1877. decemberben írják a lapok, hogy János főherceg nagy régiségkedvelő lévén, az iránt kereste meg a városi tanácsot, hogy a városház téren lévő közkút ódon vasráczozatát neki átengedjék. A lap erősen agitál az átadás mellett.

A múlt évben mozgalom indult meg városunkban, hogy ezt a remek vasrácsot, amelyet a főherceg megkapott, visszaszerezzék a gmundeni tó partján fekvő Orth-kastélyból, ahol most az jelenleg van. A mozgalom azonban nem vezetett eredményre.

1878. márciusban már jelzik, hogy a főherceg a 49. dandár parancsnokává neveztetvén ki, hamarosan elhagyja a várost. Általános a sajnálkozás. Április 6-án már a világi hatóságok búcsutisztelgését fogadja. A város szegényeinek 100 forintot ad.

Mindenesetre különös játéka a véletlennek, hogy János főhercegről már 1878-ban egyszer azt hitte a világ, hogy eltűnt. Ez év szept. 1-én írja egyik helyi lap, hogy János főherceg, akinek eltűnéséről szárnyalt a hír, Kiseljákban fekszik vérhasban, most már azonban javulóban van.

1879. márc. 30. Már előre jelzi a nagyörömhirt, hogy János főherceg, mint a 33. hadosztály parancsnoka április 1-én Komáromba

jön állandó tartózkodásra. Husvét vasárnap d. u. meg is érkezett a főherceg, aki Érsekújvárról kocsin jött. A Vág hidját zöldágakkal, nemzeti színű zászlókkal és „'sten hozta fenségedet“ felirattal díszítették fel. Az eső csak úgy szakadt, de azért nagy közönség várta és éljenezte a főherceget, aki a tisztelgők előtt kijelentette, hogy nagy örömmel jött vissza e kedves városba.

1879. májusban Grosz Dávid komáromi könyvkereskedő remek emlékalbumot adott át a főhercegnek. Benne a főherceg arcképén kívül Komárom látképe, amelyet Egressy Lajos aljárásbíró selyemre festett. Szívesen fogadta, mint kedves emléket.

1879. aug. 18-án, a király születése napján a tiszti kaszinóban tartott lakomán előbb németül, majd csengő magyarsággal mondott felköszöntőt, amely mindenkit meglepett.

1879. novemberben János főhercegnek vendége volt Boszniából: Phillipovich bég s annak egyik rokona. Az okkupáció alatt a bég-nél lakott a főherceg. Már akkor megígérte a bég, ha erre utazik, meglátogatja a főherceget. Most éppen Bécsbe tartott, így tehát beválthatta az ígértét. A főherceg igen szívesen fogadta a vendégeket. Sétakocsizást tettek a várerődök és a Csillagvár körül, megnézték a bábolnai ménest is. Majd diszebédet ad a tisz-

teletükre, amelyen a katonai és polgári előkelőségek is résztvesznek.

Az 1880. januári városi közgyűlés kimondta, hogy feliratban mond köszönetet a főhercegnek azért a humanitásáért, hogy a multkori árviz alatt mindent elkövetett a vész elhárítására.

1880. júl.-ban meghallotta a főherceg, hogy Prágay Ferencnek régi almáriumja van, személyesen nézte meg, s meg is vette. A vételáron felül arcképét ajándékozta a családnak.

1880. aug. 24. megnézi a komáromi iparosok kiállítását.

1880. okt.-ban János főherceg Gmundenből, ahol hosszabb ideig tartózkodott, visszatért Komáromba. A gmundeni tó mellett fekszik az Orth-kastély, amelynek nevét vette fel, midőn lemondott rangjáról.

1881. aug. 4.-én csütörtökön János főherceg elhagyta Komáromot és Bécsbe költözött. Általános a sajnálkozás. Távozása előtt búcsulátogatást tett a polgármesternél. Sajnálja, hogy itt kell hagynia Komáromot, amelyet annyira megszeretett, hogy valósággal komáromi polgárnak érzi magát. Mindig örömmel fog visszaemlékezni a komáromi napokra. A város szegényeiről ezuttal se feledkezett meg.

1881. okt. becses ajándékkal tüntette ki János főherceg rendes komáromi fodrászát, Buza Sándort. Magas jutalomdíj mellett saját

arcképét is elküldte a borbélynak, aki azt féltve őrizte.

1882. ápr. János főherceg komáromi időzése alatt Merkl Alajos komáromi könyvkötőnél szokta köttetni könyveit. Az izléses munka annyira megtetszett a főhercegnek, hogy még Bécsből is Merklnak küldi köttetni a könyveit, aki a héten is több száz darab kész könyvet küldött Bécsbe a főhercegnek.

Ettől kezdve mindig gyérülnek a helyi lapok tudósításai János főhercegről. Csak születése napján említik meg, hogy a polgármester üdvözlétére meleghangú magyar táviratot küldött.

Aztán egyszer megjelenik az az eleinte kételkedve fogadott szomorú hír, hogy János főherceg, akkor már Orth János, Délamerika partvidéke körül elsüllyedt hajójával.

Még sokáig hitték, hogy ez a hír hazudik, nem igaz.

Most már azonban, sajnos, tudjuk, hogy az a hír igazat mondott, Orth János, a komáromiak daliás János főhercege valahol Délamerika mellett a tenger csendes mélyében az elsüllyedt S. Margeritha hajó roncsai között alussza örökös siri álmát . . .

* * *

E munka nyomása közben is több értékes adatra találtunk, amelyeket pótlólag itt adunk, a lényegesebb sajtóhibák, tévedések kiigazításával együtt.

A 13. oldalról kimaradt a Királyné rétje, amely alatt Megyercestől, Nyárasdig terjedő rét-séget értenek a csallóköziek. Ez is bizonyosága annak, hogy királyaink, királynőink itt vidékün-kön is birtak. Ez a Királyné rétje valamikor cserjéssel és erdővel tarkított térség volt, amely pompás vadászterületül szolgált királyainknak. A hagyomány szerint a Királyné rétje Mária királyné emlékét tartja fenn, aki régi adatok szerint Gúta mellett a Vág és a Kisduna összefolyásánál, egy négyszögű földvárat hányatott, ahová a gútaiak árvizek idején temetkezni szoktak. E földvárat Béke vagy Béka-várnak hívják és némelyek török földvárnak tartják.¹⁾

*

Zsigmond 1424. aug. 25—31 közti napokon Komárom és Esztergom között vadászott. Ez idő alatt az okiratok bizonyos Ravaszkeszőn vannak keltezve, amely a mai Bátorkeszinek felel meg.²⁾

Ugyanezen év szeptemb. 1-én Zsigmond Tatára vonult a vadászatról és mindjárt aznap hat cimerlevelet adott ki. Valószínű, hogy a ki-

¹⁾ Gyulai: Komárom vm. tört.-hez. 1890. 35.

²⁾ Wertner Mór: Ravaszkesző. Századok 1904. 992.

tüntettek nem a harctéren szereztek érdemeket erre, hanem a vadászaton.³⁾

Október hó 24-én pedig, ugyancsak Tatán cimerjavító levelet adott ki Zsigmond, külföldieknek.⁴⁾

*

V. László születését Kottannerné után Kerekgyártó Árpád fordításában az alábbiakban részletesebben közölhetjük:

Amint Kottannerné a szent koronával Komáromba érkezett, azonnal felkereste a királynét szobájában. A királyné ágyban fekvé fogadta Ilona asszonyt és tudtára adta, hogy napközben Budáról két polgárasszony látogatta meg, akik bábát és szoptatós dajkát hoztak magukkal. Céljuk volt a királynét Pozsonyba kísérni és őt gyermekágyában ápolni. A kocsik már készen is állottak az indulásra. A királyné említé, hogy a két budai asszony őt aznap meg is füröszté, miáltal állapota súlyosabb lett. Kottanner Ilona megvizsgálván a királynét, mondá: „Kegyelmes asszonyom, Ön nem utazhatik holnap Pozsonyba, mert közel a szülés ideje“ s ezzel Margit asszony udvarmesternőt egy udvarhölgygel a királyné mellé rendelte, maga Kottannerné a Schaumburg grófné által küldött bábáért futott, akit mély álmából alig lehetett felverni, így némi késedelemmel éppen a kellő időben érkezett, mert

³⁾ Varju Elemér: Regesta Imperii XI. Könyvismeretetés Turul 1897. 46.

⁴⁾ Altmann Regesta Imperii XI.

félóra múlva a királynő fiat szült, a korona odaérkezésének órájában. A királyné a nagy örömben kezét az égre emelvén, hálát adott az Istennek. Ilona asszony pedig letérdelve mondá: „Kegyelmes asszonyom, Ön nagy hálával tartozik a mindenhatónak, hogy a király és korona egy órában jutottak egymás mellé.”

Különben sok gond terhelte a királynét, figyelmeztették, vigyázzon fiára, mert életére törnek. Ilona asszony éjjel-nappal a bölcsőnél volt és még ruhát sem válthatott, míg a kegyelmes asszony gyermekágyban feküdt.

Később Kottannerné a koronázási öltönyök helyett, amelyek Visegrádon maradtak, Zsigmond király vörös, aranyos és pettyes köntöseiből készült misemondó ruhából, a kápolnában elzárkózva, koronázási öltönyt varrt, továbbá elkészíté a koronázási öltönyhöz szükséges albát (fehér miseing), a vállkendőt, a kézelőt, a stólát, kesztyűt és cipőt.

A lengyel király közeledtére pünkösöd előtti csütörtökön, a királyné kíséretével, Hédervár nádor, Cilley, a Frangepánok és a Széchyekkel Komáromból elindult és átkelt a Dunán. A csecsemőt a bölcsőben négy páncélos vitéz vitte. Mellettük Kottannerné lovagolt. A gyermek sokat sirt és nem akart a bölcsőben maradni. Kottannerné leszállt lováról és karján hordva csitította. Majd záporosó zavarta meg őket. Sárban gázolva éjjelre érkeztek meg Tatára. Másnap egy vadász-

udvarhoz (Gerencsér) értek, ahol alig találtak táplálékot. Harmadnap jutottak el Székesfehérvárra.⁵⁾

*

Állítólag a Mátyás által Komáromban tervezett hatalmas hid pilléréből egy rész már el is készült. Ennek azonban már semmi nyoma.⁶⁾

Mária kút regéje egyike Tata vidékén fennmaradt Mátyásmondáknak. A rege szerint Mátyás vadászat alkalmával eltéved a rengeteg erdőben, az éj meglepi, szomjúság is gyötri. Máriához imádkozik, aki megjelenik előtte és megmutatja neki a kivezető utat. Ahol Mária megjelent, friss forrás bugyog ki, amelyet ma is Mária kútnak hív a nép.⁷⁾

*

1527. aug. 7-én vonult be Ferdinánd az elfoglalt Győrbe, ahonnét kevés időzés után Komárom felé vette útját⁸⁾

1566. aug. 15-én érkezett meg Miksa király Ferdinánd főherceggel a győri táborba, ahol olasz és francia önkéntesek is voltak Guise Henrik herceg vezetése alatt, ott volt Orániai Vilmos herceg is testvéreivel Németalföldről, Oláh Miklós esztergomi érsek és még számos

⁵⁾ Kerégyártó Á. Kottaner Ilona. Irodalomtörténeti Közl. I., 378—9, Ipolyi A. A szent korona 50.

⁶⁾ Rohrbacher i. m. 83.

⁷⁾ Rohrbacher i. m. 82.

⁸⁾ Reiszig Ede dr. és Kiss Sándor dr. Győr vármegye és város története, Győr vm. monografiája 328, Szávay Gyula: Győr monogr. 38.

püspök. E tábor Győr és Komárom között foglalt helyet. A régi történetírók említik, hogy Miksa király, aki hatalmas seregével tétlenül tűrte Szigetvár ostromát, itt vidékünkön, Csallóközben és Csilizközben kacsavadászattal töltötte idejét. Szept. 5-én Miksa a győri táborból 2 mérföldnyi utat tett Komárom felé⁹⁾

Novigrád bevétele után Mátyás főherceg 1594. márciusban Komárom alatt táborozott és itt várta be a gyülekező seregeket és a Bécsből szállított hadiszereket.¹⁰⁾

Mátyás főherceg 1594. április 29-én Komáromból ir Trautsonnak.¹¹⁾

*

1595. jun. 25-én a nemrég Komáromba érkezett Mansfeld Károly herceg Komáromból levelet ir Pálffy Miklósnak¹²⁾

*

XI. Ince pápa (1671.) magyarországi s így komáromi tartózkodását Fraknói nem említi.¹³⁾

*

1702. jun. 26-án az angol király követei Tatán utaznak át. Ellátásukra fordított kiadás jegyzéke megvan Komárom vármegye levéltárában.

*

⁹⁾ U. o., Marczeli Regesták Tört. Tár 1878. 496.

¹⁰⁾ Ortelius i. m. 144.

¹¹⁾ Jedlicska Pál: Adatok Pálffy M. korához 511.

¹²⁾ Jedlicska i. m. 547.

¹³⁾ Fraknói Vilmos: XI. Ince pápa és Magyarország főlzabadítása a török uralom alól Bpest 1886. 21.

1847. okt.-ben, István kir. herceg, nádor a Sophie nevű gőzhajón ment Győrből Komáromba, amikor a már előbb említett szerencsétlenség történt.

A nádort Esterházy gróf győri főispánnal az élén elkísérik Komáromba Győr vármegye és város előkelőségei is.

*

1852-ben Ferencz József Győrből Örkényen át Bábolnára ment.¹⁴⁾

Ferencz József 1856-iki csallóközi látogatására nézve megjegyezhetjük, hogy ez évben adták át a forgalomnak Kiskeszinél az elkészült zsilipet a használatnak, amely zsilipen át Csallóköz belvizei a Dunába ömlenek. E nevezetes aktusra jött le Csallóközbe Ferenc József és Albrecht főherceg, akiket a kiskeszii malomrév mellett diszsátor várt, ahol a császár és kísérete meguzsonnált. Eltávozásuk után a fogadáson résztvett fehér ruhás leányokat vendégelték meg a sátorban.

A zsilip és a csatorna történetét Waldstein János gróf mondotta el a fejedelmi vendégeknek, akiktől 10 lépésnyire állt Zámory Kálmán keszii földbirtokos, bársony kalapjához hatalmas gólyaszárny volt tűzve. Erről a Zámoryról hitték sokan, hogy Ferenc Józsefet e csallóközi látogatása alkalmával hordozta kocsiján, de ez nem felel meg a valóságnak, mert a császár Kis-

¹⁴⁾ Reiszig és Kiss i. m. 384—398.

kesziről Waldstein négyes fogatán ment Keszegfalvára, a másik zsilip megtekintésére.¹⁵⁾

A keszii zsilip falába két emléktábla van illesztve. Az egyik az építkezésre vonatkozik. A másik emléktábla Ferencz József látogatását örökíti meg.

Felirata a következő:

„1856. szeptember 23-án ő cs. kir. apostoli felsége Ferencz József császárunk és királyunk e művet személyesen megtekinteni s Csallóköz vízszabályozását előmozdítani legkegyelmesebben méltóztatott.“

E látogatás alkalmával a hatóságok mindent elkövettek, hogy amerre a király megfordult, mindenütt sok-sok ünneplőbe öltözött népet lásson. A lakosságot az utmentére rendelték ki még a messzebb fekvő falvakból is. Ez a kirendelés Potemkin vásznaira emlékeztetett, de elég jól sikerült. Visszatérve magára a látogatásra, Aranyos határában Ferencz József megnézett egy készülőben levő csatornát is, a melyet e látogatás emlékére Császár csatornának neveztek el. A belvizlevezetésben azonban azóta más tervet fogadtak el s a Császár csatorna nem készült el teljesen.

A zsilipek és a csatornák megismerlése után Komáromba hajtottak, ahol fogadtatásukra a komáromi szekeres gazdák is kivonultak.

¹⁵⁾ Závory Sándor dr.: Emlékeim a forradalomból, Pápai Hírlap 1912. 15, Komáromi Ujság 1912. 17.

Megérkezés után Ferencz József és a vele volt Albrecht főherceg a várparancsnokság erkélyéről gyönyörködtek még egyszer a szekeres gazdák festői elvonulásában. Az egyik gazda lova különösen megtetszett Albrecht főhercegnek. Adjutánsa által meg is akarta venni, de a gazdája semmi áron sem akart megválni a lovától. Németnek nem eladó, volt a lakonikus válasz.

Ez a fejelet jellemezte az akkori idők hangulatát.

Hibaigazítások:

61. lapon a jegyzetben Gerecse helyett Gerecze olvasandó.

94. l. 9. sor végére még e szó jön: később.

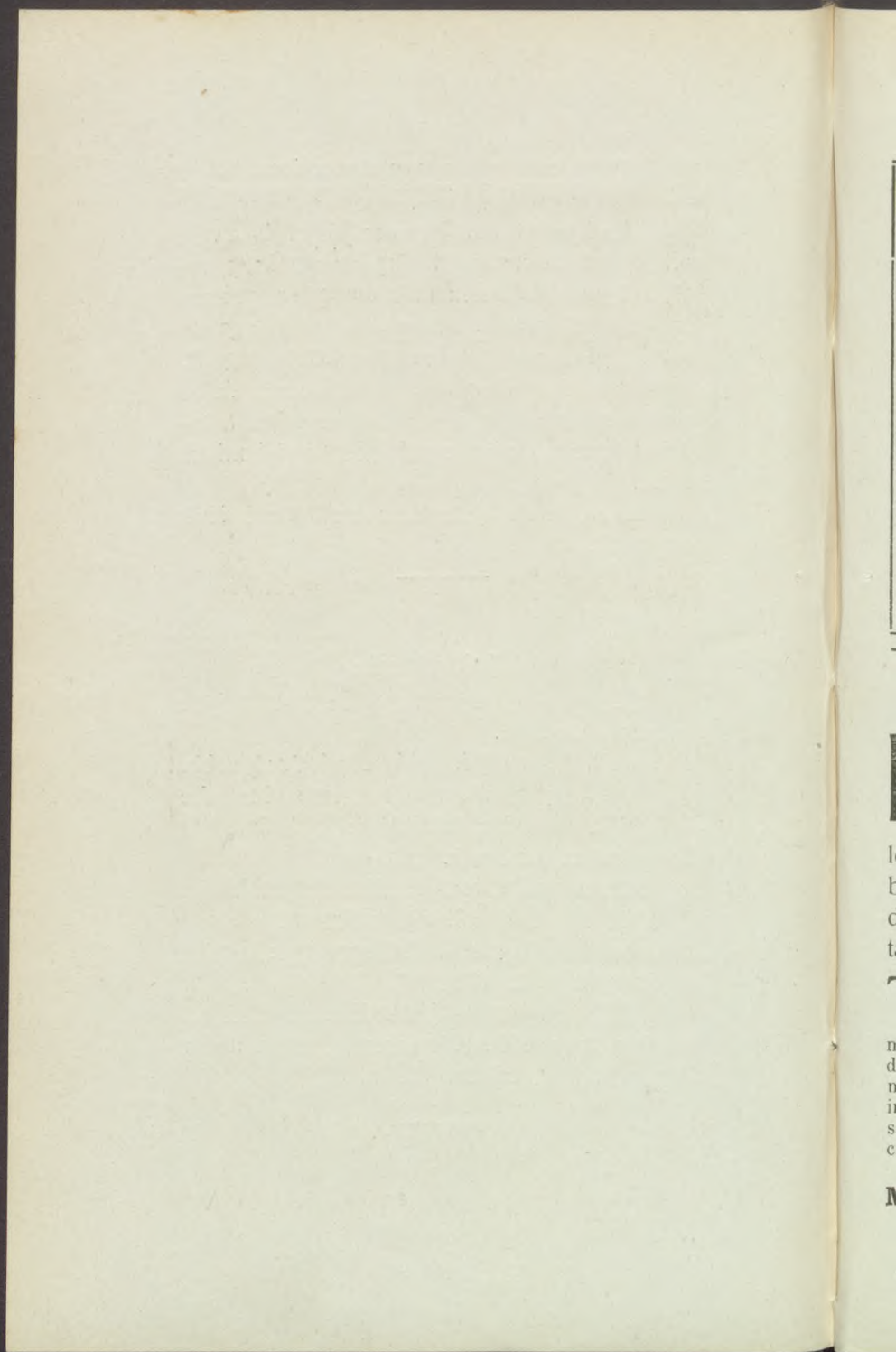
128. l. e mondat: Visszatérve Bonfinire — így folytatandó: leírásait sok tekintetben elfogadhatjuk forrásnak.

129. alulról 7. sorban Márta helyett Mária.

169. l. alulról 12. sorban Neszmély helyett Dunaalmás. A jegyzet utolsó sora így: Levelek Neszmélyről K. L. 1881. 40.

176. lap utolsó bekezdésének első két sora így olvasandó: Alig érkezett meg a nádor Komáromba, a védtelen stb.





NESTLÉ

GYERMEKLISZTJE

csecsemők, lábbadozók,
gyomorhajósok részére.

A legjobb alpesi tejet tartalmazza.

Gyermekápolásról ismertető iratokat ingyen kült: **NESTLÉ**

Bécs I., Biberstrasse 11.

Ruha- és fehérnemű

menyasszonyi kelengyék

legcélszerűbben az
bok személyes meg-
dők be. A beszer-
tára a legalkalma-



eredeti modelldara-
tekintésével szerzen-
zés ezen módoza-
sabb a

Tausky J. fiai cég, Pozsony,

miután ezen országszerte előnyösen ismert cégnek az ország min-
den részében a legutolsó divat vívmányait felkaroló dústartalmu
mintagyűjteménnyel felszerelt megbízottai időznek, kik a céghez
intézendő meghívásra minden vételkényszer és minden egyéb költ-
ség nélkül a mintagyűjteményt bemutatják. Különösen fehérneműek
csakis megbízható forrásból szerzendők be, erre nézve pedig a cég
66 éves múltja bő garanciát nyújt.

Minták és árjegyzékek kívánatra bérmentve.

Komáromi Gőztéglagyár

részvénytársaság.

Városi telefon : 120. sz.

Gyári telefon : 126. sz.

Városi iroda : Ferenc József-rakpart 6. szám.

Vasutállomás : Komáromi-Téglagyár.

Ajánlja az építtető közönségnek a leg-hordképesebb I^a

f•a•l•t•é•g•l•á•i•t

Komáromban az építkezés színhelyére szállítva, továbbá bármely dunai hajóállomásra és bármely vasútállomásra bérmentve szállítva.

Olcsó legversenyképesebb árak.

Gondos előzékeny kiszolgálás.

A Komárom és vidéki építtető közönségnek a mai drága építkezési viszonyok miatt kétszeres kötelessége, hogy csakis a **legolcsóbb és legversenyképesebb**, emellett **kiváló minőségű** fali téglát használja. Ezen tulajdonságoknak pedig a legjobban felel meg, mert az anyagot helyben gyártjuk, tehát vasúti vagy hajóköltségek nem drágítják és nagy mennyiséget állítunk elő.

TUBA LAJOS

===== ÉPÍTÉSZ =====

**újra megnyitotta
építész irodáját**

KOMÁROM

Thaly Kálmán (azelőtt Huszár)-utca.

Bel- és külföldi szövetek nagy raktára.

MÓRO CZ DEZSŐ

egyenruházati intézete és úri-divat terme

KOMÁROM, Megye-utca 3. sz.

Készíték:

Elegáns egyenruhákat az összes fegyvernem részére, divat után úri öltönyöket a legfinomabb kivitelben teljes felelősség mellett.

∴ Különösen ajánlhatom közked-

∴ velt angol lovaglónadrágaimat.

A n. é. közönség becses megbízásait kéri

∴ tisztelettel ∴
MÓRO CZ DEZSŐ

Kitűnő szabás és munka.

Szolid árak és pontos kiszolgálás.

Mindennemű rövid-, divat- és szövet-árak legolcsóbb bevásárlási forrása

LEGÁT KÁLMÁN

KOMÁROM, Megye-utca 5. sz.

Szabott árak!

Komáromi első takarékpénztár

elfogad takarékbetéteket, folyósít kölcsönöket, két kezes mellett bekeblezés nélkül nyújt kötvény kölcsönöket, ad lombard kölcsönt.

Komáromi első takarékpénztár ajánlja értékek elhelyezésére Magánpénztárát (Safe Deposit). Nagyobb fülke évi bérlete 80 korona a kisebb fülke évi bérlete pedig 20 korona.

Komáromi első takarékpénztár bank és váltóüzlete, napi árfolyam mellett vesz és elad a budapesti és wieni tőzsdén jegyzett értékpapírokat Bevált szelvényeket, külföldi pénzeket, beszerez új szelvényíveket s bármely a bankszakmába vágó ügyleteket a legelőnyösebb feltételek mellett közveli. A 4%-os magyar koronajáradék szelvényeit az esedékesség előtt 10 nappal díjmentesen váltja be. Elárusít osztálysorsjegyeket.

A Komáromi első takarékpénztár az 1838-ban alapított cs. kir. szab. Adria biztosító társulat kötvénykiállítási joggal felruházott főügynöksége a legelőnyösebb feltételek mellett köt élet, tűz, baleset, szálítmány, jég és betöréss elleni biztosításokat Az előforduló károk a legméltányosabban becsültetnek fel és nyomban folyósíttatnak. Beérkező ajánlatok aznap érvényességgel intéztetnek el.

Régi magyar és osztrák levélbélyegeket,

padlásokon, kamarákban

heverő régi leveleket, levélborítékokat,

ujszágszalagokat az 1850—1874-ig

terjedő időkből, melyeken a bélyegek



még rajta vannak, jó árban veszek

:: gyűjteményem számára. ::

Ajánlatokat kér:

Müller Károly rajztanár
Komárom.

CSUHA ANDRÁS

PAPI SZABÓ, reverenda,
cimáda, pálium, mucetom
stb. református palást és
diszruha készítő.  

Elvállal bármily ilynemű munkát.

BUDAPEST,

IV., Papnövelde-utca 8. sz. II. em. 18. ajtó.

Minden jobb ember

csakis

HECHT KÁROLYNÁL

szerezze be



cipő szükségletét

Komárom, Kishid-u. I.

(Vidéki Csakarékkal szemben),

mert főelvem:

nem drágán eladni,

hanem olcsón vásárolni, —

ez az üzletem sikerének titka.



CZIKE DÉNES

KÖNYV- ÉS PAPIRKERESKEDÉSE
: ÉS KÖNYVKÖTŐ MŰHELYE :

KOMÁROM, NÁDOR-UTCA 17.

Könyvkötések a legegyszerűbbtől a legdíszesebb kivitelig, koszorúszalagnyomda, passepartout készítés, bőrdíszmunkák, írómappák, albumok, díszpolgári oklevelek, táncrendek stb. Díszlevél-papírok, irodai, fogalmazó-, rovatozott papírok és papírkülönlegességek, tenta és írószerek, rajzeszközök, iskolai és imakönyvek, naptárak stb. dús választékban.

Vacuum Oil Company

BUDAPESTEN.

Vegyipari gyárterményait legol-
csóbb áron, legjobb minőségben
::: ajánlja. :::

TROMLER MIKLÓS

∴ Vigadó étterme ∴

KOMÁROM, Baross-utca 4.

∴ Figyelmes kiszolgálás! ∴

Bankettek rendezését jutányosan elvállalom!

Vidéki urak talál-
kozó helye. ∴



Kerthelyiség!

Wojtovitz Richárd fényképész :
KOMÁROM

Megye-utca 9. (Ásztalos-féle ház). A megyeház mellett.

Elvállal minden e szakmába vágó munkát u. m. fényes, matt, platinotyp képek, aquarel, olajfestményeket és életnagyságu képek készítését a legjutányosabb árak mellett. ∴∴∴

Felvételek vidéken is eszközöltetnek.
Pontos kiszolgálás! ————— Szolid árak!

**ABBÁZIA VERMES
PENSIO**

Kényelmesen berendezett **Magyar családi otthon** a központban. Elismert kitünő konyha. Erkélyes tengerre nyíló szobák. Mérsékelt árak. Étkezés a szabad kerti terrasszon. Kiséret nélküli leányok szeretettel gondoztatnak.

== Sürgőncim: VERMES PENSIO. ==

REIN JÓZSEF

röfös, rövid- és divatárú kereskedése
Komárom, Kórház-tér 1. szám. (Lúd-piac.)

Raktáron tartom a legfinomabb férfi és női szöveteket, ágy- és asztal-terítőket, csipke-függönyöket. Vászonn, damaszt és siffonokban gyári raktárt tartok, valamint női és férfi ernyőkben és nyakkendőkből, női és férfi ingekben dús választék.

Esetleg kedvező fizetési feltételek mellett is.

Abbazia, Pension „Hermitage“

elsőrendű, legszebb fekvésű

MAGYAR OTTHON

a Súdstrandon.

A szobák fedett balkonnal és teljes kilátással a tengerre. — A „Quitta“ fürdő közvetlen közelében. — Modern komfort. Villamos megálló. Kitűnő konyha.

Tulajdonos:

Thuryné Markovits Valérie.

CZIBOR GÉZA kalapos
mester

Komárom, Jókai Mór-utca 6. szám. (A Népbank mellett.)

Elvállal mindennemű női- és férfikalap tisztítását, vasalását és átalakítását a legújabb divat szerint
a legjutányosabb árak mellett.

Komáromvármegyei Mezőgazdák Szövetkezete

Komárom, Vármegye-utca 18. sz.



Vetőmagvak, erőtakar-
mányok, műtrágyák,
gazdasági gépek, zsák,
ponyva, kötélárúk, kő-
szén és minden gazda-
sági és háztartási cikk
legjobb beszerzési for-
rása.

SZALAY JÁNOS

KOMÁROM.

Üzlet Kishid-utca 1.

Gyár Nádor-utca 83. sz. (saját ház.)

Fest és Tisztít

mindennemű női-, férfi- és
gyermek-ruhákat, úgyszin-
tén papi, színházi s egyen-
ruhákat; modern csipke,
szövet s jutte függöny tiszt-
títását és festését, továbbá
szőnyeget a l e g s z e b b kivitelben.

Keztyűk, zsabók és díspárnák
a legjutányosabb árban tisztíttatnak.

Apolló mozgószínház.

Ferenc József-rakpart. Tulajdonos Maitz Rezső.

Komárom sz. kir. város közkedvelt

:: és egyedüli ::

téli szórakozóhelye

a legújabb, legmodernebb filmekkel
felszerelve állandóan új műsort mutat

:: be látogatóinak. ::

Szigorúan családias műsor.

:: Belépő-díjak: ::

Páholy 4 személyre 4 K. Számozott
zsöllye 1 K. I. hely 70 f. II. hely
50 f. III. hely 30 f. Katonajegy III.
helyre 20 f. II. helyre 30 f. Katona
és gyermekek I. hely 50 fillér, II.
hely 30 fillér. III. hely 20 fillér.

Az előadások mindennap a téli hóna-
pokban este 6-tól 10 óráig tartatnak.

Katonazene.

Katonazene.

Mozi után menjünk az „OTTHON” kávéházba.

Gulyás Zsigmond

fűszer,- csemege-, bor és festékkereskedése
Komárom, Klapka György-tér.

Telefon 150.

Legjobb áruk.

Gyors kiszolgálás.

Mérsékelt árak.

Steiner Miklós

gyógyszertára a „Meváltóhoz“
Komárom, Városház-u.

Ajánlja közkedvelt készítményeit: Salvator-creme,
Salvator arcor, Salvator hajszesz. — Salicil szájvíz.
Gyomorerősítő szerek. Ételpor. Neszmély-Vértesi növény-
szörp. Oxigén raktár.

Kristály forrás ásványvíz

étvágyat javít, gyomorrontást megakadályoz.

Több mint ezer orvos ajánlja.

Árajánlattel készséggel szolgál Szt.-Lukács fürdő Kútvállalat R.-t.

Buda.

Valódi nemes éneklő harci k a n á r i k

10-30 koronáj, nőtények 3-5 koronáig kaphatók Végh Dezsőnél Komárom, Nádor-u. 71.

MŰHLE
KERTÉSZETI TELEPE
TEMESVÁR

Árjegyzék ingyen.

Komáromi Ujság

Városi és vármegyei közérdekű hetilap. Telefon 92. Alakult 1900-ban. Megjelenik minden csütörtökön. Szerkesztőség és kiadóhivatal Komárom, Nádor-utca 23. Jócai könyvnyomda és könyvkereskedés részv.-társ.

A csallóközi aranymosás.

Irta: Dr. Baranyay József.

A 80 oldalas, csinos kiállítású kötetnek ára 1 K. Kapható a szerzőnél Komáromban.

A régi Csallóköz.

Történeti képek Csallóköz multjából.

Irta: Dr. Baranyay József.

A 148 oldalas, csinos kötet ára 2 korona, diszkötésben 3 korona.

:: Megrendelhető a szerzőnél Komáromban. ::

Egyesült téglá és ce-
mentgyár részvénytársá-
ság kizáró-
lagos eladó
helye ::

Magyar általános kő-
szénbánya részvénytár-
saság kizáró-
lagos eladó
helye ::

a megye egész területén

FRIED KÁLMÁN ÉS FIA KOMÁROM.

Ajánlja szol-
gálatait: **Építési anyagokban:**

nyergesújfalusi I. falitéglat, kömentes darabos
fehér meszet, lábatlani I. portland és románcé-
mentet, tűzálló „ETERNIT“ palát, telőcserep-
szindelyt mindenféle alakban (lapos, hódfarkú, hor-
nyolt

Kövező anyagokban: koc-
stb.) ka,
félkocka, járdakövező anyagot, útalapozáshoz szük-
séges terméskövet, zúzott **Tüzelő anya-**
követ, betonkavicsot.

gokban: tatai darabos szenet, tojásbrikettet
(szobafűtéshez, cséplőgépekhez,
gőzekéhez); porosz darabos, kocka kőszent, gáz-
kokszot, ostrau I. kovácsszenet. Mindennemű ke-
mény- és puha **Vízi szállításokat:**
tűzifát.

saját hajóval **Átrakásokat:** eszközöl ha-
bonyolít le. jóból vasúti
kocsiba vagy vizsont.

Hatschek Lajos-féle Eter-
nit-művek kizárólagos el-
adóhelye Komárom város
és környéke részére ::

Telefon :
Központi iroda : 34. szám.
Szenelő állomás : 89. szám.

Komárom Vidéki Takarékpénztár

résztvénytársaság

KOMÁROM.



Legelőnyösebben szállit: Gőzcséplőket, Járgányos cséplő szerelvényeket, Motorokat, Vetőgépeket, Malomberendezéseket, Tárças boronákat, Szecska és répavágókat, Mútrágyát, Szenet, Arató- és fűkaszálógépeket, Kenőolajokat, Ponyvát és zsákot.

**Heucke A. Gatterslebeni gőzekegyár
kizárólagos vezérképviselte Magyar-
ország, Ausztria és Románia részére.**

Szántó József

papi-, uri, diszmagyarruha és egyenruhakészítő

::: Hódmezővásárhely. :::

„Minden református lelkésznek
legalább egyforma süvegje legyen,
darabja 10 korona, a fejbőség
közlése elég a megrendeléshez,
meg nem felelés esetén kicserélem



Papiruhák nagy képes árjegyzé-
ket ingyen és bérmentve küldök.

Szántó József

szabászati akad. végzett szabómester.



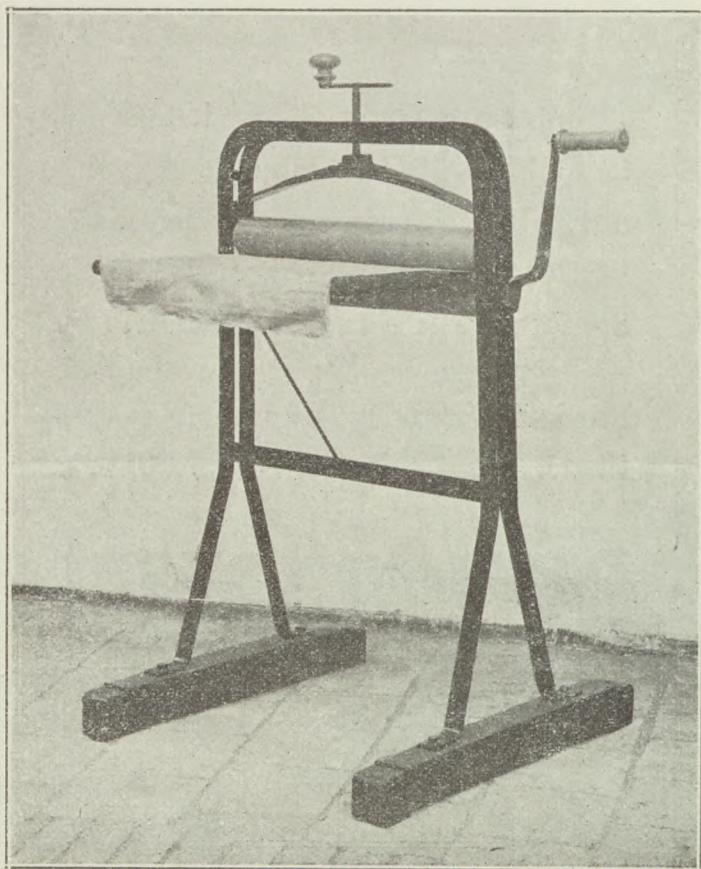
Szabadalmazott ruhamángorló-gép.

Kitüntetés és számos elismerő levél igazolja, hogy legjobb mindennemű mángorlók között. Asztala erősíthető, ára 28 korona. Kovácsolt vasállvánnyal s becsukható asztallal 40 korona.

Ismertetést küld

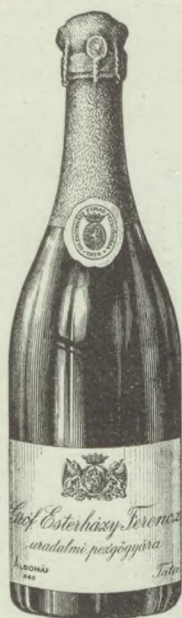
MAGYARÓDY IMRE

szabadalmazott mángorló-gép-gyártó, **KISBÉR.**



Gróf Esterházy Ferencz

uradalmi pezsgőgyára, Tata.



Forgalomba hozza az 1906-ik évi

Lakodalmas

(édes)

Áldomás

(savanykás)

Billikom

(száraz)

VIN NATURE

jegyű

pezsgőit,

melyeket **kizárólag** az uradalom
somlói, neszmélyi, devecseri, baji,
tatai és bánhidai

szőlőiben

champagneszerűen szüretelt boraiból teljesen
francia módon készített és kiválóan jók.

Jókai-könyvnyomda, könyv és papírkereskedés

részvénytársaság

(azelőtt Ziegler majd Freisinger-nyomda, alakult 1705-ben)

Komárom, Nádor-u. 23. — Telefon 92.

Elvállaljuk hirlapok, könyvek, folyóiratok, zárószámadások, üzleti jelentések, falragaszok, meghívók, névjegyek és más nyomtatványok elkészítését. — Könyvkereskedésünkben kaphatók tankönyvek, rajz- és írószerek, levélpapírok, községi, jegyzői és ügyvédi nyomtatványok, üzleti könyvek, stb. stb.

A több, mint 200 éves Komáromi Kalendárium kiadótulajdonosa.

.... A Komáromi Ujság szerkesztősége és kiadóhivatala.

Angster József és fia orgonaépítők Orgona- és harmoniumgyár

Két arany, 1 ezüst és 1 nagy
milleniumi éremmel kitüntetve.

Pécs.

A pécsi országos kiállításon
állami aranyéremmel kitüntetve.

A budapesti bazilika nagy orgonájának építői.

Alapított 1867. évben.

Ajánlják kitűnő hangú és erős szerkesztetű légnyomatu
és elektromos berendezésű

ORGONÁIKAT

a legjutányosabb árak mellett művészi kivitelben. Rak-
táron kitűnő hangú **harmoniumok** minden nagyságban.

Elektromos fújtató készülékek.

Árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

Komáromi Ref. Takarékpénztár

Komárom, Jókai Mór-utca.
(a Kollégium épületében.)

Elfogad **takarékbetéteket,**
folyosít kölcsönöket.

Dosztál József és Fia Komárom,

Ferenc József rakpart 51. sz. Telefon 79. sz.

Kühnel-féle gyártelep.

Okleveles mérlegjavító;

elvállalja minden rendszerű
tizedes, százados és hidmér-
legek javítását és hitelesítését.

Mannesmann gázizzófény.

Motorok javítása.

Malmok javítása.

Amerikai olvasztó-kemencével
felszerelt

vas- és ércöntőde

malomépítő, gépjavító, henger-
rovátkoló és vasszerkezet készítő
műhely, kútak, szivattyúk javí-
tása és szerelése.

Vízvezeték, csatornázás és fürdőberendezési vállalat.

Tervek és költségvetés díjmentesen!

Első Galíciai Szeszfinomító Rum és Likörgyár

részvénytársaság
LEMBERG.

FARKAS L. LAJOS
magyarországi vezérképviselő
BUDAPEST
TELEFON 87 52.

LEOPOLIA jegyű **különleges lengyel úri és hölgylikőrök.**

Creme d'	Ananas	Chartreuse	zöld
"	"	Chartreuse	sárga
"	"	Anisette	Milucha
"	de	Curacau double orange	Császárkörte
"	"	Curacau triple sec	Állás (különleges)
"	"	Café	Eckau oo (orosz)
"	"	Cacao	Gabonakömény
"	"	Rose	Dereniowka (som)
"	"	Vanille	Jarzembinka (berkenye)
"	"	Persico	Ratafia (gyümölcs)
			Tarniowka (kesernyés)

Különösen ajánljuk **MORELÓWKA** lengyel különlegességünket, mely édes és erős, pikáns ital.


Likőrjeink minden előkelő fűszer, csemege, pálinka-üzletben, kávéház és cukrászdában palackokban és poharaként kaphatók.

BEER ADOLF

légszesz, vízvezeték, csatornázás
és fürdő-berendezési vállalata ::

Komárom, Vármegye-utca 18. sz.
== (STARK-FÉLE HÁZ.) ==

Pontos munka!
Jutányos árak!

A cetelyn gázberendezések
elvállaltatnak. 

== Költségvetések díjmentesen. ==



TÖRLEY
TALISMAN-CASINO-RÉSERVÉ

Szt. Lukácsfürdő gyógyfürdő, Buda.

Téli és nyári gyógyhely.

Természetes forró-meleg kénes források, radium iszapfürdők, iszapborogatások, radium emanatorium, vtzgyógyintézet, szénsavas fürdők, villany-fényfürdők, gőzfürdők, kő- és kádfürdők, gyógyvizuszodák. Olcsó és gondos ellátás. Csúsz, köszvény, ideg- és bőrbajok, stb. felől kimerítő prospektust küld ingyen a **Szt. Lukácsfürdő igazgatósága Buda.**

Bobák Sándor

akadémiai szobrász, műfaragó Komáromban.

Elvállal minden fafaragásokat bármilyen stilben, szalonokba disztárgyakat, állványokat, képkereket; régi faragott butorok restaurálását jutányos árakon. Legszebb meglepetések, karácsonyi és ujévi ajándékok a művészi kivitelű faragványok.

Ehrenthál Sándor

férfiszabó Komárom, a Vidéki takarékpénztár átellenében.


Készít mindennemű férfi- és gyermekruhát a legújabb divat szerint. Nagy raktár a legfinomabb és legdivatosabb belföldi és angol szövetekből. Pontos kiszolgálás. =====

===== Előnyös fizetési feltételek.

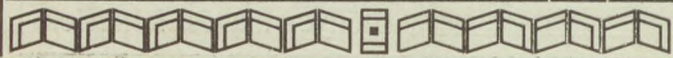
300 —



**Magyar Általános
Kőszénbánya
Részvénytársulat**
Budapest, V. ker., Zoltán-utca 2—4.

37520 

Bányák: Tatabánya, Dorog, Tokod.
Brikettgyár: Tatabánya.
Mésztelep: Felsőgalla.
Cementgyár: Felsőgalla.



23

